TELHÎS'ÜL KELÂM
Fİ
BERÂHÎNİ AKÂİD'İL İSLÂM

Müellifi :
MANASTIRLI İSMÂİL HAKKI

Neşre Hazırlayan :
ÂRİF KÜBRÂOĞLU

Türkçesi Neşriyât numara: 5

Tertib ve tab'ı: Fatih Gençlik Vakfı Matbaası

KÂRİÎN-İ KİRÂMIN NAZAR-I DİKKATİNE!

1. Mündericât kısmı kitâbın aslında olmayıb tarafımızdan tanzim edilmişdir. Bunda da metin içindeki serlevhalara aynen sâdık kalındı.

2. Kitâbın istiklâliyyetine halel getirmemek için tarafımızdan tanzim edilen **«Mündericâtı»**, Osmanlıca kısmına değil, lâtin hurûfâtlı kısma dercetdik.

3. Mündericâtdaki sahîfe numaraları Osmanlıca kısmının sahîfe numaralarına göre tesbit edilmişlerdir. Bu sahîfe numaraları lâtin harfli kısımda satır aralarında parantez içinde gösterilmişlerdir. Binâenaleyh mündericâta bakarak bir mevzuu bulmak istiyen kariin-i kirâm, lâtin harfli kısmın sahîfe üstlerinde kayıtlı numaraları nazara almamalıdır.

4. Âyet-i Kerîme ve hadîs-i şerîf gibi arabça ibâreleri, eserin aslında mevcud olduğu cihetle lâtin harfli kısma almadık, yerlerini noktalarla gösterdik.

MÜNDERİCÂT

İ T H Â F

Hakk ve Hakîkatın İslâmiyyet'den başka hiçbir şey olamıyacağına inanan; ve bu muhteşem ve muazzez dînin her zerresini, topyekûn beşerî münâsebetlerle ve her türlü hukûkiyyât ve ahlâkiyyât binâsına kadar üzerinde taşıyarak temelin temeli ve özün özü olan **EHL-İ SÜNNET İ'TİKADINI**, zerresinden vazgeçmeden; ve farzların farzı bir baş lâzıme olarak da kalb, ruh ve beyninin mutlak bir nefesi hâlinde her mekân ve zamanda taşıyan!

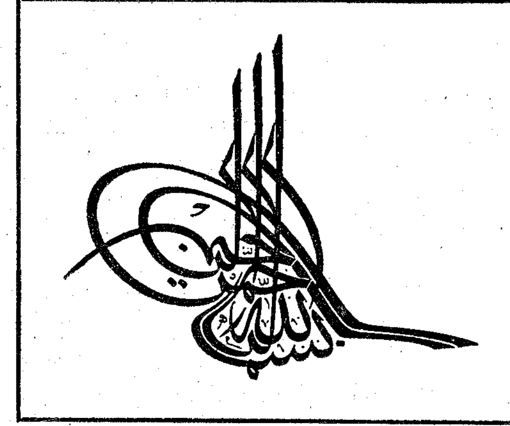
Mes'elelerini **ŞER'Î FİKRİN** emrinde olarak olanca zekâ, hassâsiyet, gayret, samîmiyyet, salâbet, celâdet ve şuurla kavrayan!

Vasat ateş olsa erimekden, buz olsa donmakdan uzak duran!

Mutlak nizamla i'tibârî «düzenlerin» hudûdunu, zaman ve mekânın her noktasına nakş etme da'vâcısı olan!

Madde, ruh, isim, ismet ve iffet teniyle de (lekesiz) ömür süren!

Bu da senin hâtırâna...

Vâcib'ül-Vücûd Hazretlerinin mukaddes ve muazzez ism-i şerîfiyle ve O'na hamd ü senâ ile başlar; tahiyyât ve tesbihâtımızı muazzam bârigâh-ı ulûhiyyetine arzederiz...

Salât ve selâmımızı da Server-i Kâinât Hazretleriyle sâir enbiyâ ve mürselîn hazerâtına ve cümlesinin âl ve ashâbı ile tâiîn, tebe-i tâbiîn ve müctehidîn-i kirâm ve turûk-ı âliyye pîrânımızın ulvî ervâhına ithâfa müsâreât eyleriz...

Rabbim!

Bizi, bize bırakma!

Bizi, tâğutları aslâ tanımamaya azmederek küfre tevbe edenlerden ve böylelikle de sana tam ve temiz, sıhhatli ve kıymetli îmân taşıyanlardan kıl!

Bizi, Şerîat-ı Garra-yı Ahmediyye'den bir sâniye ayırma!

Bizi, habl-i ilâhîye cemîan tutunup, rûh-î vâhidle hareket eden bir hey'et-i muntazama-i vahdâniyye eyle!

Bizi, tevhid üzere ictima edenlerden eyleyip, garblı ve şarklı her türlü tefrika ve fırkalaşma belâlarından masûn u mahfûz buyur!

Bizi, dîn-i Hakk'ın a'zam-ı erkânından olan tevhid-i kulûb ve tevhid-i ef'âl sırrına erenlerden eyle!

Bizi, «**yedullahi maal cemâah**» diyenler arasına idhâl edip, cemâatlarını zâyi' ve perişan ederek behemahal perişan olanlardan uzak tut!

Bizi, bir **ruh** ve bir **misâk-ı ictimâî** içinde şekillendir!

Bizi, kuru bir kalabalık değil, cemâatle ibâdet etmek için lâzım olan cemâatdan kıl! Tertîb-i ictimâînin tecelliyâtında bir sûret-i mahsûse de olan namazları, rızâna ve şartlarına muvâfık kılmayı nasîb et! Ve böylece yirmidört sâatimizde de saf bağlamanın lezzetini ve seâdetini, dînin dünyâda en büyük feyzi ve nihâî gâyesi olarak lûtfet!

Bizi, ba'del îmân ilk farîza-i dîniyyenin, bu muttasıl yirmidört saatlerle yapılan ibâdetler olduğundan habersiz ve edâsız yaşatma!

Bizi, «**câhiliyye ölümüne**» müncer hayatların elinde müteharrik meyyitler eyleme!

Bizi, bu farîzayı edâ edebilen müslümanlardan eyle ki «ve ülâike hüm'ül-müflihûn» hükm-i celili mu'cebince felâh-ı kâmile mazhar olalım!

Bizi, (aksi halde «velâ temûtünne illâ ve entüm müslimûn» müeddâsı müşkil ve belki müteazzir olur) buyuran müfessirlerin sesini duyanlardan eyle!

Bizi, o müebbed ateşe mahkûm kıldığın ve «**Allah'a az çok inansa bile aynı zamanda tâğûtlara da inanan**» kâfirlerden uzak tut! Âmin...

Sana sığındık, muhâfızımız sensin!...

MUKADDİME

Osmanlıcadan lâtin harflerine aktarılan bu eser, **El-i Sünnet akâidi** mevzûunda kaleme alınmış kıymetli ve mühim bir eserdir.

Kısaca «**Telhis'ül-Kelâm**» da diyebileceğimiz eseri bugün pek «yaygın ve salgın» bulunan şekliyle «**sâdeleştirmeye!**» evvelâ îmânımız, sonra da akıl ve insâfımız müsâade etmemişdir.

«**Sâdeleştirme**» denilen «**kıyım ve yıkıma**» îmânımız müsâade etmedi, çünki îmânî mes'elelerin hafife alınmaya gelir tarafları olamaz. «**Sâdeleştirme yapıyoruz!**» derken ne haltların işlendiğine son senelerde pekçok rastlanır olunmuş ve bunlardan îmânî bir sızı da duyulamaz hallere gelinmişdir. Lâfza-yı Celâl'in «**tanrı**» şeklinde «**sâdeleştirildiğine!!!**» daha doğrusu nâmütenâhî haltedildiğine ve buna benzer îmânî bakımdan nice rezilliklere düşüldüğüne şâhid olunabilmekdedir. Bunun için de ehl-i ilmin bu bir tek misâl üzerinde Hakk ve Hakikatı nakışlayan satırlarına yer vermeden geçemiyeceğiz. Elmalılı merhûmun tefsîrinde (c. 1, sh. 24) şöyle buyruluyor:

«Meselâ tanrı, hudâ isimleri «**ALLAH**» gibi ism-i hass değildir. İlah, rab, ma'bud gibi ism-i âmdır. Hudâ, rab demek olmayıp da «hud'ay» muhaffefi ve vacib'ül-vücûd demek olsa yine ism-i has değildir. Arabçada ilâh'ın cem'inde «âlihe», rab'bın cem'inde «erbâb» dendiği gibi, fârisîde hudâ'nın cem'inde «hudâyân» ve lisânımızda «tanrılar, ma'budlar, ilâhlar, rablar» denilir. Çünki bunlar haklıya haksıza itlâk edilmişdir. Halbuki «allahlar» denilmemişdir ve denilemez... Böyle bir tabir işitirsek söyleyenin cehline veya gafletine hamlederiz. Edebiyât-ı âhırede ism-i alemlerin bir maksad-ı ta'zîm ile cemi'lendiği ve meselâ «Ebussuudlar, İbni Kemâller» denildiği vakit ise de alem-i vahdâniyyet olan «**ALLAH**» ism-i celâlinde böyle bir ta'bir bil'akis maksad-ı ta'zime münâfî olduğundan hem hılâf-ı hakk ve hem hılâf-ı edeb addedilir. Bu azameti ancak Allah Teâlâ kendisi «**biz**» diye gösterir. Halbuki «tanrı» adı böyle değildir. Müşrikler birçok tanrılara taparlardı. Filanların tanrıları şöyle, falanlarınki şöyledir denilir. Demek ki «tanrı» ism-i cinsi «**ALLAH**» ism-i hasının mürâdifi değildir, eamdır. Binâenaleyh «**ALLAH**» ismi, «tanrı» adı ile terceme olunamaz. Bunun içindir ki Süleyman Efendi mevlidine «**ALLAH**» adıyla başlamış «tanrı» adı dememişdir. Bu îzâhın tamam olması için bir kelime daha söylemeye lüzûm hissediyoruz. Fransızca «diyö» kelimesi dahi (ilâh, tanrı) kelimeleri gibi bir ism-i cinsdir, o da cemilenir, onu ism-i has gibi

büyük harf gibi göstererek kullanmak hakikatı tebdîl etmez. Bunun için Fransızlar (Lâilâhe illallah) kelime-i tevhîdini tercüme edememişlerdir. Harfiyyen tercemesinde **«diyöden başka diyö yok!»** diyorlar ki **«ilâhdan başka ilâh yok!»** demiş oluyorlar. ikisini de ism-i has gibi yazmalarına rağmen, «diyö» ancak «ilâh» ilâhdır!» diyorlar. Görülüyor ki hem ilâh, hem **ALLAH** yerinde «diyö» demişler ve **ALLAH** ile ilâhı temyîz edememişlerdir. Ve ikisini de ism-i has gibi yazmalarına rağmen, «diyö» ancak «ilâh» tercemesi olmuşdur. Bu ise ilk nazarda bir haşiv veya nefi ve isbat ile zâhiren bir tenâkuz nümûnesi arzetmekdir. «Diyöden» başka «diyö» yok, yalnız «diyö diyödür» demek, zâhiren ya bir haşiv veya bir tenâkuzdur. Halbuki (Lâilâhe illallah) diyen öyle demiyor, **«ALLÂH'dan başka tanrı yokdur»** diyor ve aslâ şâibe-i tenâkuz olmayan açık bir tevhid söylüyor. Bundan başka Fransızcada «diyö»nün ism-i has olabilmesi Hazret-i Îsâ'nın şahsında tecessüd ile teşahhus mülâhazasına müsteniddir. Bu noktalardan gâfil olanlar «diyö» kelimesini **«ALLÂH»** diye tercüme ediyor ve hattâ **«ALLÂH»** dediği zaman bu terceme lisânı ile «diyö»yü söylüyor.»

Ve sh. 41'deki hâşiye:

«Doğrusu besmelenin tercemesinde gösterdiğimiz şu imkânsızlık, Kur'an âyetlerinin hemen hemen hepsinde de câridir. Onun için tercümelerin tam bir terceme olmasına imkân yokdur.»

*
**

İşte bu bir tek misâl üzerinde durur ve benzerlerini de buna teşbih edersek, **«sâdeleştirme»** adı takılan babayı oğula tercüme hastalığı, bünyeyi içden kemiren bir illet bilinse yeridir...

Ne demekdir **«sâdeleştirme?»**

Bu, müellife, **«anlaşılmaz, karmakarışık yazmışsın, ben seni anlaşılır, nizâmî hâle getireceğim, yani hizâya sokacağım!»** demekden zerre kadar farksız, mücessem bir edebsizlik... Ve üstelik, tepesinden tırnağına, parasından puluna, yediğinden içdiğine, seyr ü seferinden hudûduna, paçasından donuna, âmirinden me'mûruna kadar tam bir anlaşılmazlık, karmakarışıklık, sefâlet, sefâhat ve dörtbaşı ma'mûr bir gayr-i nizâmîlik içinden...

Akıl tabâbetinin mevzûu içine girmiş bir manzara...

Teşbihle, ehrâmın tabanı olan ecdâdı, tepedeki son noktaya sıkıştırıp, ehrâmı da bu nokta üzerinde durdurmaya müsâvî bir tulûat sahnesi!...

Hiçbir milletde, böyle bayağının tiksindiği bir sahneye rastlanamaz. Ne yahudi, ne yunanlı ve ne de rusda...

Ecdâd katlinde kullanılan «giyotinlerden» birini, bu **«sâdeleştirme»** üzerinde yaftalamış bulunuyorlar...

Hangi milletde baba ile oğulun lisanları ayrı ayrıdır? Yani mâzî (târih) ile istikbâl, bir pençede koparılan tavuk başı gibi vücuddan koparılıp atılmışdır?

Bütün şu menfîlik altı menfilikleri **«gençlere mesaj iletme!»** gibi bir gurultu içinde ve **«uydurukça»** veya **«kurbağaca»** da denilen kıtâl âletlerine bulayarak müdâfaaya geçmeler ise, ruh yerine, çürümeye namzet ve mahkûm bir posanın (cesedin) «makyajlanmasından» başka aslâ bir netice veremez; ve bu da, dünyâ efkâr-ı umûmiyyesine rezâlet vesîkası sallandırırcasına gözler önündedir...

«Sadeleştirme» denilen ecdâd hançeresini hançerlemeyi, kimler, ne zaman ve hangi cânî usûllerle, ne zamandan beri ve kimlere ve neye karşı, hangi fir'avn kiniyle ve hırsıyla yürütmüşlerdir ki, şimdi mazlum, zâlimin yerinde ondan çok daha musır bir vekil olmuşcasına aynı hançerlemenin mücrimi olmaya devam etsin!

Akıl, insaf ve vicdan taş kesiliyor...

Düşmanın zehri öyle bir alkol komasını hortlatmış ki, bidâyetdeki zehir zerki sırasında duyulan ıstırab ve çırpınma, şimdi zehrin alınamayışı hâlinde ortaya çıkan sefil bir ihtilâc ve komalık çapda bir gaseyân...

İşte bu, milletlik hacmi ile ancak akıl ve ruh tabâbetinin hudutları içinde îzâh edilebilecek bir illet...

Üzerine basa basa tekrar ederiz ki, hiçbir milletin hayat hendesesinde görülmeyen bir ucûbelikle karşı karşıyayız. Öyle ki, alkol komasında çırpınan bir adama «zehir vermemek» onu nasıl ölüme terketmek gibi bir hâl doğuracak ve herşey tam tersine dönmüş haliyle «zehir vermek» şifâya kavuşturucu bir hâl gibi görünecekse, bugünki vaz'iyyet de aynısı olduğu halde zehre ve komaya devam «periyotları» hâlinde o... Çâre, hastaların akıl ve ruh tabâbetine havâleleri; ve hasta olmayanlarınsa, bir damlasıyla da olsa alkolü haram hükmüne raptedici îmân sıhhat ve salâbetine sahib oldukları halde ağza sokmayıp, dili ve hançereyi de berbat etmemeleridir...

Sâniyen: «Sadeleştirme» denilen ve babayı oğulun, hocayı talebenin, âlimi câhilin ayağına çekici bir âdâb-ı muâşet ve ahlâk sukûtuna müelliflerin müsâadeleri var mıdır?

Veya nasıl olabilir?

«Sadeleştirme» denilen tercüme, aynı lisan iskeletinden babaya âid yapıyı beğenmeyip atmak, yerine ise, babanın beğenmediği mutlak olan sûreti, ona rağmen ve ona âid mülk üzerinde gasb derecesinde ona giydirmek demek değilse, nedir?

Bunun içindir ki ecdâdımız, ahlâk ve fazîletin îcâbı olarak herşeyin aslını muhâfaza gibi bir ruhla hareket etmiş; ve bunu, **«şerh»** veya **«tefsîr»** denilen îzâh ve fehme yaklaştırmalarla yürütmüşlerdir...

Bâlâda zikri geçen **«tanrı»** misâlinde, ehlinden de gördüğümüz gibi bütün bu kabil değiştirip başkalaştırmalar ister **tercümelerle** yapılsın, ister **«sâdeleştirme»** denilen ameliyelerle ortaya konulsun, iç yüzleri i'tibârıyla bir tahrifden başka bir şey olmaya çok zor kavuşabileceklerdir. Hele dînî bir murâkabenin tâmâmen yok olup, yerine para ve menfaat, mevki ve şöhret, fırkalaşma ve tefrika felâketlerinin hâkim olduğu şeytânî muhitlerde bu, kelimenin tam ma'nâsıyla cinâyet ve hıyânetlik manzaralar hâlinde yürütülmekdedir... Ve hele bu tahrîf, kasd-ı mahsûsla resmî ve yarı resmî, dâhilî ve haricî şebekeler eliyle ruznâmeye gelmiş olursa...

*
**

Telhis'ül-Kelâm nâm bu eseri hem aslımızın harfleri ve hem de lâtin harflerine aktarılmış şekli ile neşretmekden hangi istifâdeleri hedef aldık?

1. Bu kitab bir ders kitabı olarak çalışıldığı takdirde, evvelâ i'tikâd gibi ehem olan bir ilme sâhib olunacakdır. Bir müslüman için îmânî (i'tikâdî) mes'elelerin ibâdî, siyâsî, iktisâdî, ictimâî, hukûkî ve ahlâkî her mevzudan çok daha evvel gelip elzem bulunduğu bedâhaten ortadadır. Gene bâhir bir hakikatdır ki, **(i'tikâdiyyât)**, her türlü ibâdât, siyâsiyyât ve hukûkiyyâtın altında ve temelinde birinci olarak **(sıhhatli)** ve ikinci olarak da **(kuvvetli)** bir **ZEMÎN** teşkil etmiyorsa, onların hiçbirinin zerre kadar kıymet hükmüne bağlanamıyacağı, İslâmiyyet'in en baş ve en temel esâsıdır. Î'tikâdı küfre müeddi ve fakat müslüman bilinen bir şahsın bir tek istisnâsız bütün fiillerinin butlanı ortadadır...

«Îmân bir mu'cibe-i külliyyedir; sâlibe-i cüz'iyye değildir» buyuran ulemâmız bununla, mü'min olmak için îmân edilmesi îcâbeden her kânûna birtek istisnâsız inanılma şartını; îmân ve İslâm'dan çıkmak için ise, bunlardan birtekinin bile inkârının kâfî geleceğini beyân buyurmuş bulunmakdadırlar...

Îmân için hey'et-i mecmuasına îmân şart; küfr için ise bir tekinin bile inkârı kâfî!

İşte inceler incesi nokta budur; ve kalb ile rûhu, akıl ile hissi bu terâzinin eline tam bir teslîmiyyetle yatırmadan da, müslümanlık, dindarlık, diyânet, müridlik ve şeyhlik, necât, felâh ve refah, şu, bu, sâdece masal...

Şeyhülislâm merhûm Mustafa Sabri Efendi Hazretlerinin **«Dini Müceddidler»** nâm eserini mütâlâa edenlere ma'lûmdur ki, mücerred îmân ve î'tikâd kânunları öyledir de, fıkhi kânunların da îmâna taallûk eden vechesi vardır. Îmânın altı ana umdesine **«şöyle bir inanıverdim!»** demekle asla iş bitmiş olmuyor; ve fakat bu altı ana umde, ameliyyâta müteallık meselelerin îmânî vechelerinde de (mutlak îmân) sâhibi olmayı şart ve kendinin mütemmim bir cüz'ü olarak istiyor. Altı îmân umdesinin meselâ dışında gibi duran bir imâmet, cihâd ve zekât gibi mes'elelerin farziyetlerini kabûl, îmâna müteallık vechelerini teşkil ettiği gibi; onların, şer'î kayıtları içinde tatbik veya adem-i tatbikleri de, kâfir olmayı değilse de, fâsık veya mutî mü'min olmayı netîce verecekdir...

Îmân ve i'tikâda müteallık mes'elelerin fevkal'âde ehemmiyetini İmâm-ı Rabbânî Müceddid-i Elfi Sânî Hazretlerinin şu veciz ifâdelerinde de apaçık ve sarih görebiliriz: **«Hakâik-i îmâniyyeden bir mes'elenin inkişâfını, binlerce ezvâk, mevâcid ve kerâmâta tercih ederim.»**

İşte elinizdeki şu eserin bir ders kitabı gibi çalışılması, buraya kadar arzetdiğimiz fevkal'âde ehem hususların husûl bulmasına biavnillâhi teâlâ vesîle olacak ve **akâid ilmi gibi bütün ilimlerin en mümtaz ve şereflisi ile hemhâl edecekdir.**

2. Asîl ve şerefli ecdâdımızın **Osmanlıca** da denilen lisânına kıraat çapında da olsa vâkıf olmak isteyen gençlerimize bu eser muallimlik de yapabilecekdir. Osmanlıcayı sökmeye başlayan gençlerimize bu kitap bir **temrînât** kitâbı gibi de hizmet edebilir. Osmanlıca kısmın okunmasında müşkîlâtla karşılaşıldığı takdirde, lâtin harfleri kısmına mürâcaatla bu müşkili atlatmak mümkin olabilecekdir.

Osmanlıca metin kısmından her gün çeyrek veya yarım sa-

hifeyi zihne nakşetme gayreti içinde mükerreren yazmaya çalışanlar, 8-9 ay içinde bir hayli mesâfe katetdiklerini meserretle göreceklerdir. Bir takım haçlı Avrupa lisanlarının göklere çıkarılarak meth ü senâ ve hatta faziletlerinin pek mübâlâgalı sayılıp döküldüğü günümüzde, aslımızın lisânına muayyen bir mikyasda da olsa vâkıf olamamak, pek büyük bir nakîsa bilinmelidir.

3. Kitabdan edinilecek üçüncü büyük istifâde ise, son kısma ilâve edilen bine yakın **Osmanlıca** (yani aslımıza nice asırlar hizmet eden) kelimelerin, ezberlenerek kelime dağarcığımıza mâledilmeleri olacakdır. Şer ve fesad cebheleri bunlara ne kadar **Arabça** ve **Farsça** diyerek ecnebî; ve haçlı Avrupa mahrecli kelimeleri de ne kadar şirin gösterme îmânsızlığında bulunursa bulunsunlar, bütün bu iğrenç göz boyamalar bir netice vermiyecektir. **«Müslümanım»** diyen samîmî bir insanın, bir milletin din gibi en aziz varlığı başda olmak üzere onun edebiyyat, san'at, hukûkiyyât ve ve topyekûn muâmelâtına hizmet eden kelimeleri yabancı veya işe yaramaz bulmasına aslâ imkân olamaz; ve aksi halde bu, asl inkârı hesâbına intihardan başka hiçbir delâlete de sâhip bilinemez...

Günümüzde yevmî hayatla alâkalı 3-5 yüz kelime arasında kalıplaştırılan insanlar, binlerce mücerred mefhumdan öylesine mahrûm yaşatılmaktadırlar ki, bu kadar kısır ve kıraç bir lisan homurtusu elinde (geri zekâlı) veya (vahşî) ruh ve akıl halleri iktisâb ederek tam bir anarşi, tedennî ve iptidâîlik resmeder olmuşlardır...

Gençler!

Gâvur lisanlarını öğrenmek ve hâfızalarınıza bir çengel gibi geçirmek için çektiğiniz çileleri, döktüğünüz terleri, oynattırıldığınız oyunları, ve harıl harıl akıttırılan zamanlarınızı bir düşününüz! Eğer bütün bunlara rağmen ecdâdınızın yazı ve lisânını da zihin, kalb ve ruhûnuza bir hayat iksiri olarak nakşetmenin çok daha az çilesine talib olamazsanız, o ecdâdın belinden gelip yolundan gitdiğinizi istifâya hazır olunuz!.

Gençlere yukarıya aldığımız hususlarda ciddî ve gayretli çalışmalar bahşetmesini Mevlâ-yı Müteâl Hazretleri'nden niyâz ederim.

Tevfik, mücerred O'ndan...

Altıntepe, 9.9.1989
Ahmed SELÂMÎ

MÜELLİF HAKKINDA

Merhum müellif, rahmetli Mehmed Tahir Bursevî Efendi tarafından hicrî 1333 (Milâdî 1915) senesinde tab' edilen **«Osmanlı Müellifleri»** nâm eserde **«Ulemâ sınıfı»** kısmında kaleme alınmaktadır. Merhum İsmail Hakkı Manastırlı bu eserde faziletiyle tanınmış bir Osmanlı âlimi olarak zikredilmekte ve Manastırda **«Sancaktarzâde»** nâmıyla ma'ruf âileye mensup kaydedilmektedir.

İlk tahsilini bugün Yugoslavya'da kalan Manastır'da ikmâl eder.

Sonra İstanbul... Merhum Şevket Efendi'den icâzet alış ve derse çıkış... İlmî ilerlemelerini kısa zamanda ikmâl ile de icâzet vermeye muvaffak olurlar...

Daha sonraları ise talâkat-ı lisan ve kuvvetli hitâbete sâhip olduklarından **«Kürsü Şeyhliğine»** tayin...

Ve bu makamda da ilerleyip, bunun son merhalesi olan **«Ayasofya Şeyhliğini»** ihrâz ederler...

Devrinin yüksek mekteblerinde hocalık da yapan merhum, 1912 de Hakk'ın rahmetine yürümüşdür. Rahmetullahi aleyh.

Kabr-i şerifleri Fâtih Camii avlusunda bulunan Manastırlı İsmail Hakkı merhûmun tab' edilen kıymetli eserleri şunlardır:

1. Telhis'ül-Kelâm fî Berâhîni Akâid'il-İslâm
2. Vesâil'ül-Felâh fî Mesâil'in-Nikâh
3. Kitâb'ül-Vesâyâ ve'l-Ferâiz
4. Mevâhib'ür-Rahmân fî Menâkıb'il-İmâm Ebî Hanifet'in-Nu'mân
5. Metâlib-i İrfâniyye ve İzâhât-ı Nûniye
6. Ahkâm-ı Şehr-i Sıyâm
7. Er-Risâlet'ül-Hamîdiye Tercemesi
8. Hakk ve Hakîkat (Dozi'ye reddiye)
9. Mevâid'ül-İn'âm fî Akâid'il-İslâm
10. Mevâiz
11. Şerh'üs-Sadri bi Fezâili Leylet'il-Kadr

Cenâb-ı Hakk, lâyemût eserleriyle dîn-i celîl-i İslâm'a altı asır hizmet eden Osmanlı ulemâsını rahmetiyle yarlıgayıp, bizlere de onların kadr ü kıymetini bilmeyi nasib buyursun, âmin...

Ârif KÜBRÂOĞLU

TELHÎS'ÜL-KELÂM FÎ BERÂHÎNİ AKÂİD'İL -İSLÂM

Müellifi :

MANASTIRLI İSMÂÎL HAKKI

Meşihatpenâhîde tedkîk olunduktan sonra maârif nezâreti 28 şevval sene 321 ve fi 4 kânûn-ı sânî sene 319 târîh ve 219 numaralı ruhsatnâmesiyle tab' olunmuşdur.

Sâhib-i eserin mührünü havi olmayan nüshalar sahtedir.

İstanbul
1322

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

(...)

Ba'de zâ Kur'ân-ı Kerîm ve ehâdîs-i şerîfe ile sâbit ve ma'lûm olan ahkâm-ı şer'iyye başlıca üç kısımdır.

(BİRİNCİ KISIM) : Ahkâm-ı itikâdiyyedir ki bunları bilmekden maksûd, tashîh-i i'tikâd olup usûl-i icmâliyesi altı nevi'dir.

Birinci nevi' : Allâhü Teâlâ Hazretlerinin zât-ı mukaddese ve sıfât-ı sübhâniyyesine,

İkinci nevi' : Melâike-i kirâmına,

Üçüncü nevi' : Kitaplarına,

Dördüncü nevi' : Peygamberlerine,

Beşinci nevi' : Kıyâmet gününe ve dâr-ı âhirete,

Altıncı nevi' : Kazâ ve kader-i ilâhîye müteallikdir.

(3) Şu Ahkâm-ı celîlenin kâffesine dîn-i islâm ve millet-i hânîfiyye (*) denir ki cemî' enbiyâ-yı izâm hazerâtı bu babda müttefiklerdir. Bütün peygamberlerin akâid-i dîniyyeleri birdir, nesh ve tebdilden berîdir.

Bunları tâ'yinde mezâhib-i adîde var ise de ehl-i sünnet mezhebinden mâadâsı bâtıldır.

(Ehl-i sünnet) : Matürîdiyye ve Eş'âriyye nâmlarıyla iki büyük fırkaya inkisâm ediyorlar fakat cümlesi hidâyet üzeredirler. Aralarındaki ihtilâfât ilerde

(*) (..........................) gibi nusûs-ı Kur'âniyye buna dâldir.

kısmen beyân olunacağı üzere cüz'iyyâta âid olup hiç bir fırka diğerini dalâle nisbet etmez.

(Mâtürîdiyye) - Horasan'da (Mâtürîd) mahallesine mensûb imâm Ebû Mansûr Hazretlerine muvâfakat eden ulemâ-yı ehl-i sünnet.

(Eş'ariyye) - İmâm Ebu'l-Hasen Eş'arî Hazretlerine mutâbaat eden ulemâ-yı ehl-i sünnet demekdir.

(4) **(İKİNCİ KISIM)** : Ahkâm-ı ameliyyedir ki, bunları bilmekden maksad, aslah amel olub on kısım üzeredir. Farziyet, vücûb, sünnet, istihbab, ibâhe, hürmet, kerâhet-i tahrîmiyye, kerâhet-i tenzîhiyye ile sıhhat, fesâddan ibâretdir ki, âkıl ve bâliğ olan kimselerin fiilleri bu hükümlerden hâlî olamaz.

Bunlara Şer'-i şerif ve Şerîat-i ilâhiyye denir. Enbiyâ-yı izâmın şerîatları hep bir olmayıp bazısı bazısının şerîatını nesh etmişdir.

Şerîatların müteallik bulundukları ef'âl-i mükellefînin envâ'-ı icmâliyyesi üçdür.

1 : İbâdât ki, namaz, oruç, zekât, hac ve şâir ferâiz ve vâcibât ve müstehabâtdan ibâretdir.

(5) 2 : Muâmelât ki, nikâh, talâk, hibe, vasiyyet, bey', şirâ, şirket, kefâlet gibi.

3 :Ukûbât ki, diyet ve kefâret ve fidye îtâsı gibi şeylerden ibâretdir.

Bu ahkâmı ta'yine dâir mezâhib-i külliyye dörtde karar bulmuşdur ki, İmâm-ı A'zâm Ebû Hanîfe, İmâm Mâlik, İmâm Şâfiî, İmâm Ahmed bin Hanbel Hazerâtının mezheblerinden ibâretdir. Bu mezheblere sâlik olanların cümlesi hidâyet üzeredir.

Eimme-i erbaanın ittifâk etdikleri hükümler kat'iyyen hak ve savâbdır. İhtilâf etdikleri hükümlerin savâb ve hatâya ihtimâli vardır. Zirâ her müctehidin musîb olması lâzım değildir.

Fakat hatâsı ma'lûm olmadıkça ma'fû olup gerek kendisi ve gerek ona tâbi olanlar me'cûr olurlar. (6) Herkes tâbi' olduğu müçtehidin kavlini savâb i'tikâd etmek lâzımdır. Eğer hatâ i'tikâd ederse taklîdi câiz olmaz.

(Farziyyet ile vücûbun herbiri, bir fiilin işlenmesi matlûb ve terki mennû, olmakdan ibârettir.

Eğer şu taleb ve men' delil-i kat'î ile bilinirse fiile farz, ve delîl-i zannî ile bilinirse vâcib tesmiye olunur.

Sünnet ve istihbâb : Bir fiilin terki mennû' olmamakla beraber işlenmesi matlûb olmakdır. Fakat sünnetin bilâözür terki itâba ve hırmân-ı şefâata bâis olur. Müstehâbın olmaz.

İbâhe : Fiile men' ve taleb taallûk etmemekdir.

Hürmet ile kerâhet-i tahrîmiyye : Bir fiilin terki matlûb ve işlenmesi mennû' olmakdır ki, eğer şu taleb ve men' delil-i kat'î ile malûm olursa kerâhet-i tahrimîyye ile mekrûh tesmiye olunur.

Kerâhet-i tenzîhiyye : Bir fiilin işlenmesinde hırmân-ı şefâat gibi mahzûr olmamakla beraber terki matlûb olmakdır.

Sıhhat : Fiilin şurût ve erkânını tamâmen cem'ile şer'a muvâfık.

Fesâd : Fiilin bir şart veya rüknün fevâtıyla şer'a muhâlif olmasıdır.

(7) **Tenbîh** : Her farzın terki harâm ve her haramın terki farz olduğu gibi her müstehâbın terki kerâhet-i tenzîhiye ile mekrûhdur.

(ÜÇÜNCÜ KISIM) : Akvâl-i kulûba müteallik ahkâm-ı şer'iyyedir. Ahlâk-ı memdûha ve ahlâk-ı mezmûme beyânına dâir olan şu ahkâmın beyânını hâvi olan ilme ilm-i ahlâk ve tasavvuf denir.

Bu kitab yalnız ahkâm-ı i'tikâdiyyeden bâhis olub bir mukaddime ile bir de maksadı hâvi olarak tertîb olunmuşdur.

Mukaddime: İmân ve İslâm'ın mâhiyeti ile şerâit ve ahkâmı beyânında olub, dokuz aded mes'ele-i mühimmeyi muhtevîdir.

Maksad-ı kitâb: Ahkâm-ı i'tikâdiye beyânında olub üç bâbı hâvidir.

MUKADDİME

(ÎMÂN): Lügaten bir kimseyi veya bir haberi tasdîk (8) demektir. Şer'an Hakk Teâlâ Hazretleri indinde tebliğ buyurduğu kat'iyyen ma'lûm ve sâbit olan her şeyde Hazret-i Peygamber-i zîşânı tasdîk etmekdir. Ya'nî her şahs-ı âkil ol Hazretin tebliğ buyurmuş olduğunu icmâlen bildiği şeyleri icmâlen tasdîk etmek lâzım olduğu gibi, tafsîl sûretiyle ma'lûmu olan şeyleri de tafsîlen tasdîk etmek lâzımdır.

(İcmâlin ma'nâsı adem-i ta'yîn; ve tafsîlin ma'nâsı ta'yînden ibâretdir.

İmdi, Hazret-i Resûl-i Ekrem sallâllâhü aleyhi ve sellem efendimizin **«Ben Allâhü Teâlâ Hazretlerinin Resûlüyüm»** buyurduğunu ve şu da'vâ-yı celîlesini bir takım mu'cizler ile isbât etdiğini ve kulların necat ve islâhına kifâyet edecek bir şerîat-ı ilâhiyye neşr ettiğini bilmek herkese farzdır. Mu'cizelerin ve ahkâm-ı şer'iyyenin neden ibâret olduğunu ta'yîne kâdir olmayan kimse imân-ı icmâli ile mü'min addolunur.)

(Mes'ele-1) Îmân: İcmâlî ve tafsîlî nâmıyla iki kısma ayrılır.

(9) Her şahs-ı âkil üzerine evvelâ îmân-ı icmâlî ba'dehû ıttılâ'ı nisbetinde îmân-ı tafsîlî farz olur.

Şöyle ki: Peygamber-i Zîşân Efendimiz Hazretleri gerek emr ve nehyi ve gerek haber nev'inden min tarafillâh her ne tebliğ buyurmuş ise cümlesi hakdır ve doğrudur diye tasdik eden kimse imân-ı icmâli ile mü'min olub emr-i ilâhîye imtisâl etmiş ve dâire-i küfürden halâs olmuş olur; ve şu tebliğât-ı nebeviyyeden hiç bir şey'i âletta'yîn öğrenmeden vefât etse, ehl-i cennet olur. Lâkin muammer olub da şifâhen ol Hazret'den yâhud şübheye imkân kalmayacak sûrette efrâd-ı ümmetden ba'zı ahkâm-ı dîniyyeye (Meselâ beş vakit namazın cemî' mükellefîn üzerine farz olması) kesb-i ıttıla' eden kimse âletta'yîn o hükm-i şerîfî tasdik ve kabûl etmek lâzım gelir. Bu üslûb ile her muttali' olduğu hükm-i (10) dînîyi şüphe etmeyerek cezmen tasdîk etdikçe kendisindeki imân-ı tafsîli tezâyüd eder.

İmdi imân-ı icmâli kâbil-i ziyâde ve noksan değilse de imân-ı tafsîli ziyâde ve noksan kabûl etmekdedir.

(Mes'ele 2) Zarûriyât-ı dîniyye: Hazret-i Peygamber-i zîşânın tebliğ buyurmuş olduğu bizzarûre ve sûret-i kat'iyyede ma'lûm olan hüküm ve haberlerden ibâretdir.

Bu ma'lumiyyet bizzat kendisinden işitmekle olduğu gibi tevâtüren nakl sûretiyle de olur.

Mesâhif-i şerîfede yazılan elfâz-ı Kur'aniyyenin bilâ ziyâde velâ noksan kelâm-i ilâhî olması tevâtüren menkûl olub tamâmen tasdîk olunmak lâzım olduğu gibi Kur'ân-ı Kerîm'in kat'iyyen ve sarîhan delâlet etdiği bütün hükümlerin dahî tasdîk olunması lâzımdır.

(11) Haşr-ı cismânî ve ahvâl-i ahiretin hak, ve savm ve salâtın farz ve şürb-i hamr ve sirkatin haram olması gibi ahkâm-ı dîniyyeden olduğunu kat'iyyen haber aldıktan sonra bunların birinde şek eden kimse bilâ şübhe kâfir olur.

(Ammâ ictihâd ile Kur'ân-ı Kerîm'den istinbât olunan ve bitarîk'ıl-âhâd Hazret-i Peygamber'den menkûl olan hüküm ve haberler zarûriyyât-ı dîniyyede dâhil olmadıkları cihetle böyle bir şey'in sübûtunda şek etmek îmâna zarar vermez.

Fakat nâkiller mevsûk kimseler olunca kabûl etmemek ism ve ma'siyet sayılır. Çünki haber-i vâhid yâkîn vermezse de zan ifâde eder.

Hattâ ba'zen zevâli kabûl etmeyecek mertebede cezm husule getirir.

Elhasıl bir hadîs-i sahîh ile sâbit olan hükmü kabûl etmeyen kimse, eğer o hadîsin sübûtunda iştibâhından nâşi kabul etmiyorsa günahkâr olub kâfir olmaz.

Lâkin Hazret-i Peygamber'den sâbit olduğunu i'tirafla berâber kabûl etmeyecek olursa kâfir olur. (12) Meselâ bir ma'siyeti istihlâl eden kimse eğer o ma'siyet delîl-i kat'î ile sâbit ise kâfir olur. Çünki zarûriyyât-ı diniyyeyi tamâmen tasdîk etmemiş olur.

Ve eğer bir âyet-i kerîmeden istinbât sûretiyle veya bir hadîs-i sahîh delâletiyle sâbit ise, ol vakit müevvel addolunarak ikfâr edilmez.

Takdîr-i evvele göre te'vîl delâlet-i zanniyeyi teslîm etmemek, takdîr-i sâniye göre te'vîl, hadîs-i şerîfin Hazreti Peygamber'den sudûrunu kabûl etmemekden ibârettir.

(MES'ELE 3) : Farz olan îmân-ı şer'i, 'ilim ve ma'rifet kabîlinden ve tasdîk-i mantıkî nev'indendir. Fakat tasdîk-i mantıkîde, i'tikâd-ı zannî dahî dâhildir. Ra-

sûl-i Ekrem Efendimiz Hazretlerinin teblîğ buyurmuş olduğu ahkâm-ı diniyyeye tallûk eden tasdîkin îmân-ı şer'î olması ise, cezm ve yakîn derecesine vüsûl ile mukayyeddir. Zan tarîkıyla olması kifâyet etmez.

Cezm ve yakîn derecesine vâsıl olan tasdîkın, (13) îmân-ı sahîh ve azâb-ı uhrevîden müncî olması da üç şart ile meşrûtdur.

Birincisi : Bu cezm ve yakînin, hâl-i bâisden, muâyene-i azâb vukûundan evvel iktisâb olunmasıdır.

(Çünki hâlet-i mezkûrede imânın nâfi' olmadığı «..............................» nass-ı celîli ile sâbitdir.)

İkincisi : Risâlet-i Muhammediyeyi ve zarûriyyât-ı diniyyeden hiçbir şey'i lisânla inkâr etmemek ve emârât-ı tekzîbden bir şey'i (*) bilihtiyâr işlememekdir. (14) (Nasıl ki «..........................» nazm-ı celîli buna delâlet eder.)

Üçüncüsü : Ahkâm-ı dîniyyeden birşey'i kabûlde inâd etmeyib cümlesini kabûl ve tahsîn etmekdir. Ya'ni her me'mûrun-bihi işlemek ve her menhi anhi terk etmek azm-i kavîsinde olmakdır ki bu şarta teslîm ve islâm ta'bîr olunur. Bunun zıddı ise bir hükm-i dîniyi istikbâh ile ifâsında inâd etmekdir.

Binâenâleyh, meselâ beş vakit namazı tekâsülen terk eden veyâ nefsine mağlûb olarak bir harâmı ir-

(*) Puta tapmak, zünnâr bağlamak, vesâir nâsın merâsim-i diniyelerine iştirâk etmek gibi ilerde beyân olunacak bir takım şeylerdir ki Rasûl-i Ekrem Efendimiz Hazretlerini tasdîk eden kimse, kendi ihtiyârıyla bunların birini işleyemez. Ama cebr ve ikrâh vukûuna binâen işleyen kimse kalbi imân ile mutmain olduğu ve şerâit-ı lâzıma bulunduğu halde işlemiş olursa îmânına halel getirmiş olmaz (...........) nazm-ı celîliyle ikrâh sahîh ve mu'teber, vukûunda kerhen kelime-i küfrü telâffuz etmek ve böyle bir işi işlemek husûsuna ruhsat-ı şer'iyye verilmişdir. Fakat sebât edip de katl olunan kimse şehîd ve me'cûr olur.

tikâb eyleyen kimse kâfir olmazsa da **Cenâb-ı Hakk-ın emrine muhâlefet kasdıyla namazı terk veyâhud nehyine karşı inâd ile bir harâmı işlemek mu'cib-i küfürdür.**

(MES'ELE 4) : İslâm bâlâda işâret olunduğu üzere ahkâm-ı ilâhiyyeyi kabûl ile Cenâb-ı Hakk'a inkıyâddan ibâret olmağla imânın şerâit-i esâsiyyesindendir.

(15) Binâenaleyh îmân ve islâm arasında mefhûm-ı lügâvî i'tibârıyla fark var ise de hükm-i şer'de yekdiğerinden ayrılmazlar.

Tasdîke zâid ve şart i'tibâr olunan teslîm işte bu ma'nâca islâm'dan ibâretdir.

(İslâm) lâfzı ba'zen nefs-i tasdîke ıtlâk olunarak imân ile mefhûmen müttehid olur. Ba'zen de tasdîke mukârin olmayan inkıyâd-ı zâhirîye denir. Fakat bu sûretle inkıyâd, ma'nâ-yı lügâvice İslâm olub şer'an mu'teber değildir. (............................) Ayet-i kerîmesinde bu ma'nâyadır. Anınçün îmâna mukâbil kılınmışdır.

(..)
hadîs-i şerîfi, İslâm'ın a'mâl-i sâlihadan ibâret olmasına delâlet eder. Bu halde ne imânâ lâzım olan inkıyâd-ı (16) bâtınî ne de nefs-i tasdîkden ibâret olmaz denirse, cevâben deriz ki: Bu hadîsi şerîfde hakîkat İslâm değil; belki îmân ve İslâm'ın semerât ve alâmâtı beyân buyrulmuştur.

Filhakîka ta'dâd buyrulan erkân-ı celîledir. Hatta îmânın semerât-ı nâfiası ve sıhhat ve tarâvetinin alâmât-ı sâtıasıdır.

Nasılki bir hadîs-i şerîfde dahî «...................» buyrularak şecere-i mezkûrenin bütün şu'belerine işâret buyrulmuşdur.

(MES'ELE 5) : İmân-ı şer'î, beyân olunan tasdîkden ibâret olunca ilkrâr ve şehâdet hakikat-ı îmândan cüz' olmayub yalnız dünyâda ahkâm-ı islâmiyye icrâsının şartı olur.

Çünki tasdîk, emr-i bâtınî olmağla bize ma'lûm olmak içün bir alâmet-i zâhireye lüzûm vardır.

İmdi şerâit-i lâzımesi ile beraber kalben tasdîk edüp de kendisine teklif vuku, bulmayarak aslâ ikrâr etmiş olmayan kimse indallah mü'min olub dâr-ı (17) âhiretde bu imânının semeresini görecekdir. Nasıl ki kalben tasdîk etmeyerek lisânen ikrârda bulunan kimse bizim nazarımızda mü'min olduğu halde indallah kâfir ve münâfık olub, dâr-ı âhiretde ebediyyen muazzeb olacakdır.

Ekser erbâb-ı tahkîk bu kavle zâhib olmuşlar. Ebû Mansûr Matürîdî Hazretleri de bunu ihtiyâr buyurmuşlardır (*) İmânın kalbde cây-ı gîr olan bir sıfât-ı celîle olmasına dâll olan âtüzzikr nusûs-ı şer'iyye bu kavli te'yîd ediyor.

Ba'zı ulemâ ise îmânı, tasdîk ve ikrâr rükûnlarından mürekkeb kılarak bilâzarûre ömründe bir def'a olsun ikrâr ve şehâdetde bulunmayan kimse, nezd-i bârîde dahî mü'min değildir diyorlar. Bu kavle binâen, bir kimse imân-ı şer'î ile muttasıf olabilmek için şerâit-i lâzıması ile tasdîk-i kalbî ihrâz etdikden sonra, kâdir olunca Cenâb-ı Hakk'a karşı bir def'a ikrâr dahî etmelidir. Nâsa i'lân etmesine hâcet yokdur. Ama tekellüme kudreti olmazsa yalnız tasdîk kifâyet eder. Nasıl ki bir kimseye cebir ve ikrah ile (18) iman ve tasdîkine mugâyir bir söz söylese bilittifâk ma'zûr görülür.

İkrârın, rükn-i îmân olmasına zâhib olan ulemâ, makâm-ı istidlâlde diyorlar ki, îmân bilittifâk tasdîk'den ibârettir. Tasdîk ise, iz'ân-ı kalbîye ıtlak olundu-

(*) ....

ğu gibi ikrâr-ı lisâniye de ıtlâk olunur. Biâenaleyh her birisi rükn-i îmân olmak lâzım gelir. İhtiyât dahî bunu iktizâ eder.

Fakat sahîhaynda mervî olan «.......................» hadis-i şerîfi, ikrâr ve şehâdetin necât-ı uhreviye ihrâzına değil, belki ismet-i dem ve mâl gibi ahkâm-ı islâmiyye icrâsının şart olduğuna delâlet etmekdedir.)

(MES'ELE 6) : Ba'zı zevât ikrârdan başka a'malî de, îmâna dâhil kılarlar. Bu idhâl iki sûretle olur.

Birinci sûret: A'mâli, hakikat-i îmândan cüz' i'tibâr etmekdir ki bu sûretde ferâizden bir şey'i terk eden yâhûd meâsîden birini irtikâb eyleyen kimse dâire-i îmândan hâriç olmak lâzım gelir.

(19) Bu ise nusûs-ı kat'iyeye muhâlif olmağla bâtıldır. Ehl-i sünnetden hiç bir kimse buna kâil olmamışdır.

(Zirâ «..» gibi nusûs-ı şer'iyye îmânın yalnız kalbde kâim bir sıfât-ı nefsâniye olmasına delâlet etmekdedir.

Kezâlik «.................................» gibi pek çok âyât-ı Kur'âniyyede, amel-i sâlih îmâna atf edilmiş ve bir takım âyât-ı celîlede de irtikâb-ı ma'siyet etmiş olan kimselere mü'min ıtlâk buyurulmuşdur.

İşte bu delâil-i şer'iyye ile îmân yalnız tasdîkden ibâret olub, lisân ile a'zâ-ı sâireden sudûr edecek amellerin cüz-i îmân olmadıkları sâbit olur.)

Binâenaleyh ikrârı terk eden kimse gibi mahz-ı tekâsül eseri olarak ferâizi terk eden veya hevâ-yı nefsâniye mutâbaatla meâsî irtikâb eyleyen kimse de kâfir olmaz, belki mü'min-i fâsık addolunur

Böyle kimselere tevbe etmek lâzım gelir. Eğer îmânlarını muhâfaza etdikleri halde tevbesiz vefât (20) ederlerse meşiyet-i ilâhiyede kalırlar. Ya'ni Cenâb-ı Hakk dilerse kendilerine bir mikdâr azâb eder

ve dilerse afv buyurur. Cehennemde ebediyyen muazzeb olmazlar.

İkinci sûret: A'mâli, asl-ı imândan değil; belki imân-ı kâmilden cüz i'tibâr etmekdir ki, bu sûretde terk-i ferâiz ve irtikâb-ı meâsî sebebiyle dâire-i imândan hurûç lâzım gelmez, yalnız kemâlini fevt ile îmânı tehlikeye düşürmek lâzım gelir.

(İşte ekser eimme-i kirâm ile ulemâ-yı hadîs, ameli şu i'tibâr ile îmândan cüz' kılmışlardır. Bunun sıhhatinde şüphe yokdur. İmânın kemâli vezâif-i diniyyeye riâyet şartıyla meşrût, dâr-ı âhrette necât-ı kâmile ihrâzı, îmân ile amel-i sâlih beynini cem'etmeğe menût bulunduğu câ-yı hafâ değildir.

Bu bâbdâ vârid olan âyât-ı kerîme ve ehâdis-i şerîfe pek çokdur. Îmânın kuvvet ve kemâli, amâl-i sâlihâta muvâzebet, her amel-i sâlihîn kabûlü de meâsîden mücânebet ile olacağından Kur'ân-ı Kerîm'de bir kaç mahalde (...) buyrulmuş (21) ve dünyâ ve ahret seâdet ve selâmeti takvâya ta'lik kılınmıştır. (*)

Maahâzâ insanın îmân sıfatıyla muttasıf olması kalbindeki tasdîk-i yakînî i'tibarıyladır. Gerek ikrâr ve gerek amel-i sâlih hep o sıfatı muhâfaza içün olub mâhiyetinde dâhil değillerdir. Binâenaleyh bunların fıkdânı ile asl-i îmânın bulunmasına istidlâl sahîh olmaz.

(MES'ELE 7) : Sahîh ve makbûl olan îmânın selâmet-i uhreviyye ve seâdet-i sermediyye te'mîn etmesi, âhir ömre kadar devâm ve bekâsı ile meşrûtdur.

İmdi mü'min, dîn ve îmânını her şeyden aziz ve kıymetli bilmeli ve muhâfazası uğruna mâl ve cânını

(*) (Takvâ) üç mertebe üzerine ise de ittikâ vücûbuna dâir olan evâmir-i sübhâniyye alelekser mertebe-i sâniyesi olan ictinâb-ı meâsî ma'nâsına mahmûldür.

fedâ etmelidir; hıfz ve himâyesine pek ziyâde i'tinâ ile zevâlini mûcib olan a'mâl ve akvâl-i küfriyyeden sakınmalıdır. Ve her gün, her saat îmânını tecdîd ile beraber sabah (22) akşam «.................................» duâsını okuyarak Cenâb-ı Hakk'dan bekâsını niyâz etmelidir.

Muhâfaza-yı îmân kaydında olmayarak ağzına gelen küfürleri söyleyen kimse (maâzallah) din ve îmândan hurûç ile kefereye iltihâk eder ve nâdim olarak tecdîd-i îmân etmeden evvel o hâl üzere vefât ederse ebediyyen nâr-ı cehennemde kalır.

Eğer söylediği küfürden teberrî ile tecdîd-i îmân edebilirse dîn-i İslâma rücû' etmiş olur. Fakat o zamana kadar kazanmış olduğu sevâblar kâmilen mahv olub giderler, bir daha rücû' etmezler. Seyyiât-ı sâbıkası içün dahî ayrıca tevbe etmesi iktizâ eder.

Namaz ve oruç gibi kazaya kalmış olan ferâiz-i ilâhiye ise tamâmen üzerinde durur sâkıt olmaz (23) Kılmış olduğu namazları ve tutmuş olduğu oruçları tekrâr kılmak ve tutmak icâb etmezse de îfâ-yı hacc etmiş idiyse bâtıl olmağla zengin olduğu takdirde tekrâr hacc eylemesi lâzım gelir.

Menkûhası var ise nikâhı münfesih olmağla tecdîd-i nikâh edinceye kadar kendisine harâm olur.

(MES'ELE 88) : Îmânın hıfz ve idâmesi kesb ve tahsilinden daha güçtür. Çünki îmâna halel getiren şeyler pek çokdur. Zarûriyyât-ı dîniyyeden ma'dûd bir şeyde şüphe edüp de, ulemâya mürâcaatla izâlesine çalışmamak dîn ve îmânı ibtâl edeceği gibi, mûcib-i küfr olacak bir işi ilerüde işlemek, veyâ öyle bir sözü söylemek niyyet eden kimse, derhâl kâfir olur.

Kezâlik puta tapmak, zünnar bağlamak, **milel-i sâirenin âyinlerine iştirâk etmek ve merâsim-i dîniyyelerinden bir şey'i (24) tahsîn eylemek ve alelıtlak**

şer'an bâtıl ve hakîr olan şey'i ta'zim ile yâd etmek ve böyle bir şey'e intirâmda bulunmak küfrü icâb edeceği gibi nazar-ı şer'de aziz ve muhterem olan bir şey'e hakâret etmek de mûcib-i küfürdür. Böyle bir şey'i kasden bilâikrâh irtikâb eden kimsenin der'akab küfrüne hükm olunur.

Mesâhif-i şerîfe ve kütüb-i şer'iyyeye, erkân-ı dîniyye ve sünen-i nebevîyyeden bir şey'e hürmetsizlik etmek ve alelıtlâk din-i mübîn-i İslâm'a mensûb bir şeyle istihzâ edûb eğlenmek gibi.

Cemi' edyânda haram olan bir şey'in helâl olmasını ve ferâiz-i kat'iyyeden birinin farz olmamasını temennî etmek ve bilerek abdestsiz veya murdar libâs ile yâhud kıblenin gayrı cihete doğru namaz kılmaz, istihfâfdan hâlî olmadığı cihetle bu kabildendir.

(25) Bir de îmânın bekâsını arzu eyleyen mü'min, Cenâb-ı Hakk'a karşı dâimâ havf ile recâ arasında bulunmalıdır. Çünki rahmet-i vâsia sâhibi olan Allahü Zülcelâl'in rahmetinden ümîd kesmek ve şedid'ül-ikâb olan kahhâr-ı azîzin azâb ve intikâmından korkmamak da îmâna zarar veren şeylerdendir. İmdi bâlâda beyân olunan erkân ve şerâiti câmi' olan mü'min hakkâ mü'mindir. Böyle olan kimse îmânında şek etmeyerek «hakkâ mü'minim» diye hükm etmeli, fakat îmâna halel verecek ve maazallah zevâlini icâb edecek şeylerden halâs olmak tevfîk ve inâyet-i bâriye ve selâmet-i îmân ile hüsn-i hâtimeye nâiliyet meşiyyet-i rabbâniyyeye mütevakkıf bulunduğu cihetle «İnşâallahü Teâlâ» dâr-ı ahrete de îmân ile giderim demelidir.

(MES'ELE 9) : Îmânın husûlü istidlâl sûretiyle olmak, kabûlünde şart değildir. Ekser ulemâ-yı ehl-i

sünnet indinde (*) taklîd tarîkıyla husûl bulan îmân da (26) sahîh ve indallah makbûldür. Yani üzerine i'tikâdı farz olan hükümleri ebeveyninden, muâllliminden yahut i'timâd etdiği başka birinden işitmesine mebnî, cezmen ve bilâşübhe tasdîk eden kimse; Eimme-i fukahâ-yı izâm ve ekser ulemâ-ı ilm-i kelâm nezdinde îmân-ı sahîh ile mü'mindir. Eğer bu sûretle taklîden îmân ve i'tikâd eden kimse i'tikâdına şübhe ârız olmayarak hâli üzerine vefât ederse azâb-ı ebedîden necât bulur.

Lâkin farz olan nazar ve istidlâli terk etmesinden dolayı irtikâb-ı ma'siyyetden hâli değildir. İstidlâl ile tahsîl-i yakîn etmediğinden takviye-i îmân husûsunda taksîr etmiş olur. Olabilir ki ya kendiliğinden ârız olan (27) bir vehme yâhud bir münkîr tarafından ikâ' edilecek şüpheye mebnî mukallidin i'tikâdı bozulur (iyâzen billâh) îmânı zâil olur.

Binâenaleyh sâhib-i akl olan her insân içün (**) mesâil-i i'tikâdiyyenin delâiline kesb-i vukûf ile taklîdden halâs bulmağa ve îmân-ı istidlâlî ve tasdîk-i yakînî sâhibi olmağa herşeyden ziyâde sa'y ve i'tinâ etmek lâzımdır.

(*) İmân Ebu'l-Hasen Eş'arî Hazretlerinden i'tikâdı istidlâle mukârin olmayan kimsenin mü'min olmadığına dâir bir kelâm rivâyet olunmuşdur. Bu rivâyete nazaran alelekser avâm-ı müslimînin halleri müşkîl ve âkibetleri vahîm olur. Fakat bazı erbâb-ı tahkîkin ifâdesine göre müşarünileyhin bundan maksadı taklîd ile olan îmânın nâkıs ve zayıf olmasına hükm etmekdir. Bunun mebnâsı ise istidlâle kudret bulunmak asl-ı imânın değil, belki îmân-ı kâmilin şartı olmakdır ki buna biz de kâiliz. (Nasıl ki aşağıya doğru izâh olunur.)

(**) Ferâiz-i sâire gibi imânın vücûbu bülûğa kadar teehhür etmez kavl-i sahîhe göre sabi-i âkile de îmân farzdır.

Mesâil-i esâsiyyenin berâhîn-i vâzıhasını ve her mes'ele-i i'tikâdiyyenin icmâl sûretiyle olsun delîlini hâvî olan şu kitâbı okuyub belleyen kimse (biinâyetillâh) tahsîl-i yakîn ve tahsîn-i din-i mübîn şeref ve seâdetine nâil olur ki, insâna seâdet-i hakîkîyye te'mîn eden en mühîm ve en mukaddes vazîfe bundan ibârettir. Vallâhilmüsteân.

(28) MAKSAD-I KİTÂB

Ahkâm-ı i'tikâdiyye beyânındadır.

Sadede şüru'dan evvel vücûb-ı aklî ve imtinâ-i aklî ve cevâz-ı aklîden ibâret ahkâm-ı selâse-i akliyyenin bilinmesi lâzımdır. Çünki imân-ı billâh Allahü Teâlâ Hazretlerinin şân-ı mukaddeselerinde vâcib ve mümteni' ve câiz olan şeyleri bilüb tasdîk etmek demekdir. Îmân olunmak lâzım olan peygamberân-ı izâm ve melâike-i kirâm hazerâtıyla kütüb-i semâviyye ve âhiret günü ve kaza ve kader-i ilâhi hakkında dahî vâcib ve mümteni' ve câiz olan cihetler temyiz edilmedikce îmân tamâm olmaz.

Binâenaleyh evvelâ iş bu ahkâm-ı akliyyeyi ta'rîf edelim.

(VÜCÛB-I AKLÎ) : Bir hükmün subûtu zarûrî (29) olmak, hilâfı mümkün olmamak demekdir. Şöyle olan hükme (Vâcib-i aklî) denir. İki adedi dört adedinin nısfı olmak, şu âlemin bir hâlıkı bulunmak gibi. İşte şu hükümlerin her biri vâcib-i aklî olub, hılâfı mümkin değildir. Fakat hükm-i evvel bedihî olup delîle ihtiyâcı yokdur. İkincisi ise delîl ile sâbit olmuşdur.

(İMTİNÂ-İ AKLÎ) : Bir hükmün intifâsı zarûrî olmak, sübûtu mümkin olmamak demekdir. Böyle olan hükme (mümteni-i aklî) ve müstehil denir. Üçün nıs-

fı öşre müsavî olması ve hallâk-ı âlemin şerîki bulunması gibi... Bunların her biri muhâl-i aklî ve bâtıldır. Fakat evvelkisi mümteni-i bedîhî olub delîl ile ibtâle muhtaç değildir. İkincisi mümteni'-i nazarî olub imtinâı burhân-ı kat'i ile bilinmiştir.

(CEVÂZ-I AKLÎ) : Sübût ile intifânın her birini kabûl **(30)** etmek herhangisi farz edilse mümkün olmak demekdir. Böyle olan hükme (câiz-i aklî) denir. Havâ bulutlanıb yağmur yağmak, demir ve taş altun olmak gibi.

İşte bu hükümlerin herbiri mümkin olub vukuunı farz etmekle muhâl-i aklî lâzım gelmez. Fakat evvelkisi her zâman görülmekde, vukuıyla âdet-i ilâhiyye cereyân etmekde olmasına mebnî istib'ad olunmaz. İkincisi ise hadd-i zâtında câiz olduğu halde vukûı âdet olmamışdır. Binâenaleyh hükm-i evvele âdi, hükm-i sâniye hârikulâde tesmiye olunur.

Hârikulâde tesmiye etdiğimiz hükümlerin ba'zısı hiç vuku' bulmamış ba'zısı da nâdiren görülmüş olmağla bâdi'-i nazarda istiğrâb olunur. Hatta ba'zı cühelâ tarafından inkâr edilmek isteniyorsa da muhâl kabilinden olmaları delîl ile isbât edilmek kâbil değildir. **(31)** (Hayvânât ve cemâdâtın lâkırdı söylemesi ve asânın ejder şekline girmesi, denizin suları açılıb yollar peydâ olması ve ateşin beden-i insânı yakmaması gibi hârikulâde şeylerin cevâz-ı vukuunda şüphe yokdur.

Bunların vukuı âdet olmamış ise de Hallâk-ı Müteâlin kudret-i ilâhiyyesi tahtında dâhil olmaları cihetiyle bir peygambere mu'cize yâhud bir veliye kerâmet olarak nâdiren vâki' olurlar. Akıl ve fen nokta-i nazarından muhâliyyetlerini isbât etmek kat'a mümkün değildir. Bununla berâber, vukuı mu'tâd olan pek çok âsâr kudret-i samedâniyyeye nazarân

nâdir'ül vuku' olan iş bu havârık daha ziyâde garâbeti hâiz değildir. Meselâ bir katre uyuşmuş kandan insân yaratmak, sudan ve toprakdan kâbil-i ta'dâd olmayan rengârenk ve binihâye envâı muhtevî nebâtât husûle getirmek dahî hayret-i azîmeyi mûcib değil midir? Hangi sun'-ı ilâhî bihakkın tedkîk olunarak künh ve hakîkati üzere anlaşılabilmişdir? Bütün ef'âl-i ilâhiyye sezâvâr-ı hayret ve kâinâtın her zerresi mûcib-i ibret olacak bir güldeste-i ma'rifet olduğunda şübhe yokdur. Kabl'el-vukû' imkânsız zan olunan ne kadar şeyler biliriz ki muahheren umûr-ı âdiye sırasına geçerek bugün vuku'ları inkâr değil istiğrâb dahî olunmazlar.

Fakat acabâ ne içün? Hakikatleri ma'lum olduğu içün mi? Hayır! belki mahza ülfet olunduğu içün...

(32) İşte bunlardan ibret alarak insân kendi kendine her şey'in imkân ve imtinâına hükm vermemelidir).

Mü'minümbih olan ahkâmın ikisi üssülesâs olmaları hasebiyle ayrıca birer babda bakıyyeleri de bâb-ı âhirde beyân olunacağından işbu maksad üç bâbı hâvî oluyor.

(33) BÂB-I EVVEL

Allâhü Teâlâ Hazretlerine imân-ı sahîh beyânında olub altı faslı hâvîdir.

(Fasl-ı evvel)

İmân-ı billâh ta'rîfine dâirdir.

Allâhü Teâlâ Hazretlerine imân etmek Zât-ı Bâri-i Teâla hakkında vâcib olan sıfât-ı kemâliyye ile mümteni' olan sıfât-ı noksanî ve câiz olan sıfatları bilüb i'tikâd eylemekdir.

İmdi her âkil ve bâliğ olan kimse evvelemirde Allâhü Teâlâ'nın şân-ı ulûhiyyetine şâyân olan her sıfat-ı kemâliyye ile muttasıf ve her türlü noksandan müteneezzih olduğunu ve taht-ı imkânda olan her şey'i icâd veya terk buyurması câiz bulunduğunu cezmen i'tikâd etmelidir ki, bu i'tikâda imân-ı icmâli denir.

(34) Alettafsîl bilinüb i'tikâd edilmesi vâcib olan sıfât-ı ilâhiyye ondörtdür. Bunların altısı sıfât-ı ma'neviye olub şunlardır: Vücûd, kıdem, bekâ, muhâlefet'ül-li'l-havâdis, kıyâmbizzât, vahdâniyet (*) sekizi sıfât-ı zâtiye ve subûtiyedir ki şunlardır: İlim, irâde, kudret, hayât, semi', basar, kelâm, tekvîn...

Îmân-ı tafsîlî olan şu i'tikâdın kemâli, yakîn ifâde eden burhân-ı sahîha vukûf ile hâsıl olur.

İşbu sıfat-ı celîlenin herbirini burhân-ı mahsûs ile isbât etmek ve bunların ezdâdı olan noksan sıfâtları öğrenmek içün fasl-ı âtiyi dikkatle okumak lâzımdır.

(Câiz olan sıfâtlarda tekvîn sıfât-ı ilâhiyyesinin beyânından icmâlen anlaşılacağı gibi fasl-ı sâdisde tafsîl edilecekdir.)

(35) (FASL-I SÂNÎ)

Tafsilen i'tikâd ve imân olunması vâcib olan sıfât-ı ilâhiyyenin berâhin ile isbâtı ve ezdâdı olan noksân sıfatlardan takaddes-i ilâhi beyânındadır.

Birinci sıfat, vücûd sıfat-ı celîlesidir ki: Allâhü Teâlâ Hazretlerinin varlığı demekdir. Bunun zıddı adem **«yokluk»dur.**

(*) Bu sıfâtlardan vücûdun mâadâsına (sıfât-ı selbiye) ıtlâk olunur.

Allâhû Teâlâ'nın varlığına burhân-ı vâzıh, müşâhede etmekde olduğumuz âlem **«bütün kâinât»**dır. Çünki bunlar hep hâdis olub sonradan vücûd bulmuş şeylerdir. Her hâdisin bir muhdise muhtaç olacağı ise emr-i âşikârdır. Kâinâtın hâdis olmaları da şununla ma'lûm olur ki; ecsâm-ı âlemin hiç bir ferdi hareket ve sükûn gibi a'râz-ı hâdiseden ve madde-i asliyyesinin dahî bir takım suver-i müteâkıbeden hâlî olmadığı görülmekdedir. Yekdiğerini (36) ta'kîb eden şeyler dâimâ tağayyür etmekde olduğundan ezelî olamayacakları gibi hâdisâta mahâl olan şey dahî ezelî olmak ihtimâli yokdur.

TAVZÎH-İ MAKÂM

(Kâinatda tevârüd eden şu a'râzın her biri hâdisdir. Çünki dâima yekdiğeriyle teâkub ediyorlar. Kadîm ve ezelî olan şey ise kâbil-i tagayyür ve zevâl değildir. Bu halde âlemin madde-i asliyyesi ezeliyye farz olunsa işbu a'râzın cümlesinden hâli olarak mevcûd olması lâzım gelir. Bu ise mümteni'dir. Çünki dediğimiz gibi arazların maddeye mülâzemeti, andan adem-i infikâkı emr-i zarûrîdir.

Zîrâ cevher olan maddenin sükûn ve hareketden kezâlik velev gâyet basit olacak bir şekil ve sûretden hâli ve mücerred olması aslâ mutasavver değildir. İmdi arazlar gibi onlara mahal olan cisim ve cevherlerin ve sûretler gibi madde-i asliyye-i âlemin de hâdis olması kat'iyyen lâzım gelir.)

İkinci sıfat, kıdem sıfatıdır (*) : Allâhü Teâlâ Hazretleri hakkında kıdem **«ezeliyyet»** sıfatı vâcib ve bunun (37) zıddı olan **hudûs** mümteni'dir. Çünki bu âle-

(*) Kıdem: Varlığının evveli olmamak demekdir.

min hâlıkı olan zât-ı mukaddes «hâşâ» âlem gibi hâdis farz olunsa, onun da bir hâlıkı bulunmak lâzım gelir.

Hâlikın hâlıkını da hâdis farz edince üçüncü bir hâlıka lüzum görülür. Zîrâ her hâdis bedâheten bir muhdise muhtaçdır.

Her hâlıkın diğer bir hâlıka ihtiyacı ise, teselsül-i muhâli istilzâm edeceğinden bâtıldır.

TAVZİH-İ MAKÂM

(Eğer hâlık-i kâinâtın kıdem ve ezeliyyeti teslîm edilmeyecek olursa bir hâlıkı bulunmak ve o dahî hâdis olacağından kezâlik bir hâlıka muhtaç olmak ve bu minvâl üzere her hâlık mâfevkinden müteessir ve ma'dûnunda müessir olmak üzere aslâ mebdei bulunmayan bir silsile-i hâdise isbât edilmek iktizâ eder ki, bunun butlânı âşikârdır. Çünki bu sûretde bir kaç türlü burhân-ı kat'î ile butlânı sâbit ve ma'lûm olan teselsülün cevâz ve imkânı iddia olunmak lâzım gelir ki bundan büyük cehâlet olamaz. Binâenaleyh hâlık-ı âlemin vücudu mukteza-yı zatî olub (38) bir mûcidin îcâdıyla olmamak lâzım gelir ve sûre-i ihlâsın delâlet etdiği gibi Allahü Teâlâ'nın ezeliyyeti aklen de sâbit olur.)

Üçüncü sıfat bekâ sıfatıdır (*) : Allâhü Teâlâ Hazretleri hakkında bekâ, vâcib; ve fenâ ve zevâl mümteni'dir. Şân-ı ilâhîde kıdem, zâtının vücûbu ile hudûsun muhâliyeti bekâ sıfatına delildir. Çünki kıdemi sâbit olan şey'in ademi muhâl olduğu emr-i bedîhîdir.

(....................) Nazm-ı kerîmi de Allahü Teâlâ'nın ezelî ve ebedî olmasına delâlet etmekdedir.

(*) Bekâ: Allâhû Teâlâ'nın varlığının âhiri olmamakdır.

Dördüncü sıfat Muhâlefet'ül-lil havâdis sıfatıdır ki: Bunun zıddı olan **mümâselet**, Şân-ı Bârî Teâlâ'da mümteni'dir. Çünki kâinata mümâselet bir hasse-i lâzımada anlara müşâbehet yâhud ba'zı avârızı kabûlde müşâreket ile olur.

(39) Kâinâtın cümlesine veya ba'zı envâına lâhık olan cevheriyyet, cismiyyet, arzıyyet, tahayyüz, terekküb, tecezzî, tevlîd, tevellüd, ittisâl, infisâl gibi avârız-ı cismiyyeden ve dıhk ve teaccüb ve hüzün ve ferâh gibi infiâlât-ı nefsâniyyeden bir şeyde müşâbehet ve müşâreket ise hakîkat-ı nev'iyyede mümâselet iktizâ edeceğinden mahlûkâtın levâzım-ı zâtiyyesinden olan hâdisiyyet ve fenâ ve zevâle ma'rûziyyetde dahî müşâreket îcâb edeceği emr-i âşikârdır.

Halbûki Allâhü Teâlâ Hazretleri'nin kıdem ve bekâsı vâcib; ve hudûs ve fenâsı mümteni' olduğu bâlâda izâh olundu. «.....................................» nazm-ı celîlî de işbu sıfat-ı ilâhiyenin sübûtuna burhân-ı kat'îdir.

Beşinci sıfat Kıyâm bizzât sıfatıdır: Allâhü Teâlâ'nın kâimbizzât olması vâcib ve bunun zıddı olan kıyâmbilgayr Şân-ı Bârî'de mümteni'dir. Çünki kıyâmbilgayr, karar edecek bir mekâna, hulûl (40) edecek bir cevhere, bir husûsu tahsîs eden muhassısa, îcâd eyleyen bir mûcide ihtiyâç demekdir ki, Cenâb-ı Hakk'ın bunların cümlesinden münezzeh ve mukaddes olduğu sıfât-ı sâbıkanın isbâtıyla sâbit oldu.

TAVZÎH-İ MAKÂM

(Allâhü Teâlâ Hazretleri cisim ve cevher olmadığından mekânda temekkün şân-ı ilâhi olmayacağı anlaşılır.

Çünki mekâna ihtiyâç, cismiyyet ve cevheriyyet levâzımındandır. Araz dahî olmadığından bir cevhere hulûl etmesi mümkün değildir. Zîrâ bir mahalle hulûl etmek a'râza mahsusdur

Kezâlik kadîm ve ezelî olmasına binâen Cenâb-ı Hakk'ın gerek vücûdda ve gerek sıfât-ı sâiredə bir mûcid ve muhassısa ihtiyâcı tasavvur olunamaz.

Altıncı sıfat-ı ilâhiyye

Vahdâniyyet sıfat-ı celîlesidir.

Vahdâniyet: Allâhü Teâlâ'nın zât ve sıfat ve ef'âl-i ilâhiyyesinde teferrüd etmesidir. Vahdâniyyetin zıddı olan **teaddüd ve iştirâk** Şân-ı Bârî-i Teâlâ'da mümteni'dir.

(41) Çünki teaddüd ve iştirâk, zât ve sıfâtda terekküb veya mümâselet yahûd ef'âl-i ilâhiyyenin birinde müşâreket sûretiyle olabilir. Allâhü Teâlâ Hazretleri ise bunların cümlesinden münezzeh ve mukaddesdir.

TAVZÎH-İ MAKÂM

(Allâhü Teâlâ Hazretleri, zât ve süfâtında mürekkeb değildir.) Zirâ zât veya sıfatında mürekkeb olsa hâdisâtın havassından olan terekkübde onlara müşâbeheti ve binâenaleyh onlar gibi hâdis olması lâzım gelir.

Halbûki Cenâb-ı Hakk'ın kadîm olması vâcib; ve hudûs ile ittisâfı mümteni' olduğu isbât olundu.

Allahû Teâlâ Hazretleri'nin zât ve sıfatında mümâsili bulunmak muhâldir. Zirâ Cenâb-ı Hakk'ın zât ve hakîkatde mümâsili bulunsa onun da sıfât-ı ulûhiyyetle ittisâfı lâzım gelir.

Sıfat-ı ilâhiyyesinde mümâsili bulunsa, anın ulûhiyetde dahî iştirâki olmak ve iki sûretde de Cenâb-ı Bârî'nin şerîki bulunmak iktizâ eder.

Halbuki Cenâb-ı Hakk'a ulûhiyyetde şerîk farz edilse, kendisinden başka bir ilâh daha bulunsa, şu kâinâtın hiçbiri mevcûd olmamak lâzım gelir.

(42) Kâinâtın mevcûdiyyeti ise bilmüşâhede sâbit olub aslâ şübhe götürmez. Binâenaleyh ilâh-ı diğer mevcûd olmayıb Cenâb-ı Hakk'ın vahdaniyyeti ve ulûhiyyetde teferrüdü kat'iyyen sâbit olur.

Nasıl ki «..» nazm-ı celîli bizleri bu hakîkate irşâd etmekdedir.

Ma'nâ-yı şerîfi —

«Eğer yerde ve göklerde kudreti müessir Allâhü Teâlâ'dan başka ilâh bulunsa idi, bütün kâinât fâsid olurdu; hiçbir şey mevcûd olmazdı.»

Çünki bütün sıfât-ı kemâliyye ile muttasıf iki ilâhın vücûdu farz olunsa iki ihtimâlden hâli olmaz. Ya şu âlemi icâdda müttefik olurlar, yahud temânü' ve ihtılâf üzere bulunurlar. Eğer icâdda müttefik farz edilseler, ya her birinin icâdıyla âleme bir vücûd-ı müstakil hâsıl olmuşdur denilecek ki, bu ihtimâlin doğru olmadığı âşikârdır. Çünki âlemde herşey yalnız bir vücûd ile muttasıfdır.

Yâhud her ikisinin icâdıyla yalnız bir vücud hâsıl olmuşdur denilecek ki, bu da sahih değildir. Çünki bu sûretde anların her biri mûcid-i tâm olmayub âherin müşâreketiyle icâd etmiş olur.

Filhâkîka ikisi birlikde icâd edebilecek bir kudret-i tâmmeye mâlik olub, mecmûı bir ilâh-ı mürekkeb demek olur.

(43) Halbûki hâlık-ı âlemin iki cüz'den mürekkeb olması bâlâda **ibtâl olundu.**

Bir de Hâlık-ı Âlem cemî' kâinâtı bilistiklâl hâlk edecek kudret-i tâmme ile muttasıf bulunmak lâzımdır. Âhirden, istiâneye muhtaç olan âciz, ulûhiyyet ile tavsîf edilemez.

Ve eğer âlemi icâd etmek husûsunda ihtilâf üzere olsalar ya'ni ilâhenin biri âlemin icâdını; diğeri adem-i icâdını irâde ederek temânü' etseler, her birinin irâdesi nâfiz olmak ihtimâli olmaz.

Çünki bu sûretde âlem, aynı zamanda hem mevcûd ve hem de ma'dûm olmak lâzım gelir; bu ise, ictimâ-ı nakîzeyn demek olub bilbedâhe bâtıldır.

Yalnız birisinin irâdesi nâfiz olmak da câiz değildir. Zira birisi gâlib olsa, diğeri mağlûb ve âciz olmak lâzım gelir. Halbûki beyinlerinde mümâselet-i tamme farz olunmuşdur.

Binâenaleyh ihtilâf sûretinde dahî âlem mevcûd olamaz. Elhâsıl teaddüd-i ilâh farz olundukda, ne ittifâk ve ne ihtilâf sûretiyle kâinâtın vücûd bulmasına tarîk-i imkân kalmıyor. (*)

(44) İşte bu delîl ile teaddüd-i mefrûzun butlânı tebeyyün ederek vahdaniyyet-i ilâhiyye aklen sâbit olur.

Nasıl ki (...) ve (..............................) gibi nusûs-ı kat'iyye dahi buna şehâdet etmekdedir.

(*) Tevzi' sûretiyle hâlıkıyyet de muhaldir. Çünki kâinâtın bir kısmını bir ilâh ve diğer kısmını başka ilâh hâlk ve icâd ile teferrüd etmek farz edilse, her birinin te'sir-i kudreti tahdîd ve kendisi âciz ve noksan ile tavsîf edilmiş olur.

(FASL-I SÂLİS)

Sıfât-ı sübûtiye beyânındadır.

Birinci sıfat: İlim sıfat-ı celîlesidir. İmdi Allâhü Teâlâ hakkında ilim sıfatı vâcib ve nakîzi olan **cehil** mümteni'dir.

İlim sıfâtı zât-ı mukâddese ile kâim bir sıfat-ı ezeliyyedir ki anınla Cenâb-ı Hakk'a cemi' eşyâ ve ahvâl ma'lûm ve münkeşif olmakdadır. Bu sıfat-ı ilâhiyyenin sübûtuna delîlimiz masnûâtın ukûle hayret verecek derecede bir intizâm ve mükemmeliyyet üzere bulunmasıdır. Çünki her şey'i hikmet ve maslahata göre tertîb ile bütün eczâ-yı âlemi intizâm-ı tamm üzere icâd etmek, ancak ihâta-ı ilmiyye ile olabilir.

Binâenaleyh yeryüzünde müşâhede olunan ma'deniyyât ve nebâtât ve hayvânâtın kâbil-i ta'dâd olmayan nev'lerini bir sathî nazar ile gözden geçirmek insânı (fâtır-ı akdesin) ilim ve hikmetini i'tirâfa mecbûr eder. Erbâb-ı fennin tedkîkâtına vukûf ve ıttılâı ise bu hakîkatı te'yîd ve tenvîr ile ilm-i ilâhînin cüz'iyyât ve külliyyâtı muhît olmasını mertebe-i bedâhete vardırır.

İkinci sıfat: Kudret sıfat-ı celîlesidir. Cenâb-ı Hakk'ın şânında kudret sıfatı vâcib ve nakîzi olan **(acz)** sıfatı mümteni'dir.

Kudret sıfatı da bir sıfat-ı ezeliyye olub Allâhü Teâlâ Hazretleri bu sıfatla kâinâtda te'sîr ve tasarruf buyurmakdadır.

Kudret sıfatının sübûtuna delîlimiz yüzbinlerce sünûf ve envâı müştemil olan şu kâinâtı icâd buyurmasıdır.

Çünki büyüklüğü ve gâyet parlaklığı ile akılları **(46)** hayretde bırakan bu bedâyi-i âlemi vücûda getiren hallâk-ı akdesin hiçbir şeyden âciz olmayaca-

ğını her akl-ı selîm tasdîke mecburdur. En âdî bir şeyi husûle getirmek bile kudrete tevakküf edeceği ve her eserin mükemmeliyeti nisbetinde müessirinin kudret ve kemâlâtı anlaşılacağı şübhe götürmez.

Hattâ masnûâtın yübinde bir cüz'i olabilecek kürre-i arz üzerinde ibdâ' buyrulan bînihâye eşyâ içinden yalnız bir nev'i nazar-ı dikkate alınacak olsa, kudret-i fâtıranın mükemmeliyyeti ve şâibe-i aczden ma sûniyyeti bedâheten sâbit olur.

Nasıl ki «...» nazm-ı celîli gibi âyât-ı Kur'âniyye irşâd ve hidâyet etmekdedir.

Üçüncü sıfat: İrâde sıfat-ı celîlesidir. (47) Şân-ı Bârî Teâlâ'da irâde sıfatı vâcib ve zıddı olan **(Kerâhiyyet)** mümteni'dir. (*)

İrâde bir sıfat-ı ezeliyyedir ki anınla Vâcib Teâlâ Hazretleri her mümkini câiz olan suver ve evkâtın birine tahsîs buyurmakdadır.

Bu sıfat-ı ilâhiyyenin sübûtuna delîlimiz bütün kâinâtın hâdis olub sonradan vücûd bulmasıdır. Çünki kâinâtdan bir şey'in irâde-i ilâhîye taâlluk etmeyerek mevcûd olması farz edilse, bilâîcâb ve bizzarûre vücûd bulması ve binâenaleyh ezelî olması lâzım gelir.

Halbûki Cenâb-ı Hakk'dan gayrı, mevcûd-ı ezelî olmayub cemi' eczâ-yı âlemin hâdis olduğu bâlâda isbât olundu.

Dördüncü sıfat: (48) Hayât sıfat-ı celîlesidir. Hayat sıfatı, mevsûf-ı akdesi olan Cenâb-ı Bârî Teâlâ'nın ilim ve kudret ve irâde ile muttasıf olmasını tashîh eden bir sıfat-ı ezeliyyedir. Çünki hayât ile muttasıf olmayan şeyde zikr olunan sıfatların hiçbiri bulunamaz. İmdi şân-ı ilâhîde hayât sıfatı dahî vâcib olub, zıddı olan **(memât)** mümteni'dir. (....................) (.......................................) gibi nusûs-ı Kur'âniyye de bu sıfat-ı ilâhiyyeyi isbât etmekdedir

(*) Kerâhîyyetden îcâb-ı bizzât ile de ta'bîr olunur.

Beşinci ve altıncı sıfatlar: Semi' ve Basar sıfatlarıdır. İşidilmek ve görülmek şânından olan şeylerin kâffesi bu iki sıfatla Cenâb-ı Hakk'a inkişâf-ı ilmî fevkinde bir inkişâfla münkeşif olmakdadır.

Her sıfat-ı ilâhiyye gibi bu sıfatlar dahî gâyet kemâl üzere olduğundan, bütün hurûf ve esvât ve cemi' elvân ve (49) eşkâl-i a'zâ ve cevârihe ihtiyâcdan münezzeh olan bu sıfatlar ile mevsûf-ı akdese münkeşif olur.

Gizli ve âşikâr hiçbir şey semi' ve basar-ı ilâhî taallûkundan hâriç kalmaz. Ve bir şey'i görmek ve işitmek diğer şeyleri görüb işitmeğe mâni olmaz.

(........................) ve (..............................) gibi Nusûs-ı Kur'âniyye de buna şehâdet etmekdedir.

Yedinci sıfat Kelâm sıfatıdır: Kelâm sıfatı celîlesi savt ve harf cinsinden olmayub Zât-ı Bârî «Teâlâ şânühû» ile kâim bir sıfat-ı ezeliyyedir ki bunun taallûku ile Kur'ân-ı Kerim ve sâir kütüb-i ilâhiyye zuhûr etmişdir.

Te'liflerinde kimsenin dahli olmayarak mücerred kelâm sıfat-ı ezeliyyesinin taallûku ile vücûd bulmalarına mebnî kütüb-i (50) ilâhiyyenin her birine **«Kelâmullâh»** ıtlâk olunur.

Esvât ve hurûfdan ibâret olan kelâm lâfzının hudûs-ı mebdei olan kelâm sıfat-ı ilâhiyyesinin ezeliyyetine mâni' olmayacağı ise âşikârdır.

(................................) ve (......................) gibi nusûs-ı celîle şu i'tikâd-ı sahîhe delâlet etmekdedir.

(Semi' ve basar ve kelâm sıfatlarının sübûtu delâil-i şer'iyyeye müstenid olmasıyla berâber bunların her biri sıfat-ı kemâliye ve nakizleri şân-ı ilâhîde muhâl olacak bir nev'i nakîsa olmak cihetiyle sübûtlarında akl-ı selîmin tereddüdüne imkân yokdur.

Masnuât-ı ilâhiyye içinde insân gibi semi' ve basar ve mütekellim olan nevi' bulunduğu halde Sâni'-i Müteâl'in (hâşâ) bu sıfatların nakizleri ile muttasıf olmasını farz etmek şân-ı âkil değildir.

Binâenaleyh bu sıfat-ı celîle dahî berâhîn-i akliyye ile sâbit olmakdadır. Nasıl ki görmek, işitmek, söylemekden âciz bulunmak ma'bûd-ı bilhakkın şânı olmadığına (...) ve (...) gibi âyet-i celîle delâlet etmekdedir.)

(51) **Sekizinci sıfat Tekvîn sıfatıdır:** Bu sıfat-ı celîle dahî sıfât-ı sâire gibi ezeliye ve ayrıca bir sıfat-ı ilâhiyyedir. (Eşâirenin zâhib oldukları üzere kudret sıfatının taallûkâtından ibâret değildir.)

Hâlk ve **terzîk, ihyâ** ve **imâte** gibi bütün ef'âl-i ilâhiyye bu sıfat-ı celîlede dâhildir.

Eserin tenevvüi i'tibâriyle elfâz ve ibârât teaddüd ediyorsa da sıfat teaddüd etmez. Meselâ eser-i vücûd olmak i'tibâriyle sıfata hâlk ve îcâd ve mevsûf-ı akdesine hâlık ve mûcid denildiği gibi; eseri, rızk olmak i'tibâriyle sıfata terzîk, mevsûfuna rezzâk, hayat ve memât olmak i'tibâriyla sıfata ihyâ ve imâte ve mevsûfuna muhyî ve mumît ıtlak olunur. (*)

(*) Ef'âl-i subhâniyye hakkında kavâid-i külliye ve tafsilât-ı lâzıme (Mevâid'ül-in'âm) nâm eserimizde görülür.

(52) (FASL-I RÂBİ')

Sıfât-ı ilâhiyyenin taallûkâtı beyânındadır.

Sâir sıfât-ı ilâhiyyenin kâinâta taallûku olmayub yalnız irâde ve kudret ve tekvîn ve semi' ve basar ve ilm ve kelâm sıfatlarının taallûkları vardır.

(İrâde ve Kudret) sıfatlarının yalnız câizât-ı akliyyeye taallûku olub vâcibât ve müstehilâta taallûk etmezler.

İrâde sıfatı taallûk etdiği şeylere tahsîs ve kudret sıfatı te'sîr ifâde eder. İmdi Cenâb-ı Hakk irâde-i ilâhiyyesiyle câizâtın bir kısmını câiz olan vücûh ve ihtimâlâtın ba'zısına ezelen tahsîs buyurmuşdur.

Meselâ her mevcûdun mevcûd olacağını ve mevcûdiyyeti ne zaman ve nerede, ne keyfiyyet üzere vukû' bulacağını tahsîs (53) ve tercîh etmiş ve şu tahsîs sebebiyle her şey'in irâde-i ezelîye tallûk etdiği vechile zuhûr etmesi taayyün eylemiş olduğundan hılâfına ihtimâl kalmamışdır.

Binâenaleyh vakt-ı muayyen hulûlünde kudret-i sübhâniyye irâde-i ezeliyyeye mutâbık olarak taallûk etmesiyle muktezâsı bilâtehallüf zâhir olur.

(Tekvîn) sıfatının taallûku da kudret sıfatının taallûku gibi lâyezelde olub, irâdenin tallukât-ı ezeliyyesine mutâbık bulunur.

(Bu sıfat-ı ilâhiyyenin taallûkâtı câizâta muhtes olub zât ve sıfat-ı Bârî Teâlâ gibi vâcibâta ve şerîk-i Bârî ve ictimâ'-ı nakîzeyn gibi müstehîlâta taallûk etmemelerinin esbâbını anlamak içün mülâhaza-ı âtiye kifâyet eder. Şöyle ki:

Vâcib olan şey bizâtihî mevcûd olduğundan anın ademden vücûda ihrâcı kezâlik kâbil-i adem olmadı-

ğından i'dâmı mutasavver değildir. Binâenaleyh irâde ve kudrete müteallik olamaz.

Müstehîlin de ademi vâcib ve vücûdu mümteni' olduğundan (54) ne i'dâmı, ne îcâdı tasavvur olunamaz. Çünki i'dâm, evvelce mevcûdiyyete tevakkuf eder, müstehîl ise zâten ma'dumdur.

Îcâd, kâbiliyyet-i vücûda terettüb eder; müstehîlde ise bu kâbiliyyet yokdur.

TENBÎH

Bu makâmı şu minvâl üzere takrîrimize karşı bir sâil zuhûr edüb de **«Cenâb-ı Hakk meselâ ba'zı sıfât-ı ilâhiyyesini i'dâm veya kendisine şerîk-i ulûhiyyet olacak bir nazîr îcâdına kâdir değil midir»** dese, kâide-i teeddüb ve ihtiyâta riâyeten **«vâcib-i aklî ile müstehîl-i akliyye ne îcâd ve ne i'dâm sûretiyle kudret-i ilâhîye tallûk etmediğine burhân-ı kat'î delâlet etmekdedir. Bu senin zikr etdiğin şeyler ise vâcib ve müstehîl kâbîlindendir. Binâenaleyh kudret-i ilâhiyyeye müteâllik olamazlar.»** deriz. Yoksa Cenâb-ı Hakk, buna kâdir değildir demeyiz. Çünki bu ta'bîrde îhâm-ı acz bulunacağından muvâfık-ı şîme-i edeb olmaz.

(Semi' ve Basar) : Gerek vâcib ve gerek câiz olsun her mevcûda taallûk ederek anın inkişâfını ifâde etmekdedir. Ma'dûma taallûk etmezler.

İmdi Cenâb-ı Bârî (Teâlâ şânûhû) bu sıfatlar ile (zât-ı ulûhiyyetini ve sıfât-ı sübûtiyyesini görüb kelâm-ı (55) sübhâniyyesini işitdiği gibi) bütün mevcûdâtı görür ve işidir. Çünki semi' ve basarın taallûku, şürût ve esbâb-ı âdiyeden bir şeye tevakkuf etmez.

Binâenaleyh bizim görüb işitmekden âciz olduğumuz en küçük en gizli şeyler dahî bu sıfatların taallûkundan hâric olmaz.

(İlm ve Kelâm) : Sıfatları vâcib ve müstehîle ve gerek mevcûd, gerek ma'dûm olsun her câize tallûk etmekde olub hiçbir şey bu iki sıfatın taallûkundan hâriç olamaz.

İlm sıfatının taallûku inkişâf îcâb eder. Bu sıfat-ı celîle ile Cenâb-ı Bârî Teâlâ, zât ve sıfât-ı ulûhiyyeti gibi vâcibleri ve şerîk-i Bârî gibi müstehîl olanları ve mevcûd ve ma'dûm bütün câizleri bilir.

Ma'dûm olan câizâtın mevcûd olacak ve olmayacak (56) kısımlarını alettafsil bildiği, bunlar ise nâmütenâhî bulunduğu cihetle ma'lûmât-ı ilâhiyyenin lâtenâhîsi kat'iyyen sâbitdir. Ve bunlar tebeddül ve tehavvül etdikçe ilm sıfat-ı ezeliyyesi tebeddül etmeyüb yalnız taallukâtı teceddüd etmekde olduğundan, cüz'iyyât-ı eşyânın alettafsîl ma'lûm-ı ilâhî olmasından bir mahzûr-ı aklî yokdur.

Kelâm-ı ilâhîde vâcib ve müstehîl ve câizin her birine taallûk, delâlet ile taallûk etmekdedir. İmdi harf ve savt cinsinden olmayan kelâm sıfat-ı ezeliyyesiyle Cenâb-ı Hakk her şeyi, alâ mâhüve aleyh melâike-i kirâm ve enbiyâ-yı izâm hazerâtına ifhâm buyurmakdadır.

Bu ise hârikulâde olmak üzere nefs-i kelâm sıfatını esmâ' ile olabilirse de alelekser sıfat-ı mezkûrenin taallûku vefkince hâdis olan hurûf ve esvât-ı esmâ' tarîkıyle vukû' bulmakdadır.

(57) KISM-I SÂNÎ

FASL-I HÂMİS

Şer-i şerîf'de vârid olan sıfât-ı sâire beyânındadır.

Şerîat-ı Muhammediyye'de sübûtuna delâil-i akliyye ve nakliyye delâlet eden ve sıfatlardan başka

bir takım sıfât-ı ilâhiyye daha isbât olunmuşdur. Bunların içinden aklen sübûtuna mani' olmayan **«kabûl-i tevbe ve isâbe-i muti' ve ta'zîb-i âsî»** gibi ef'âl-i ilâhiyye tekvîn sıfatına ircâ'la zâhirleri üzere kabûl ve tasdîk olunmak lâzımdır.

Zirâ nübüvvet ve risâlet-i mu'cizât-ı bâhire ile müeyyed bulunan Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretleri tarafından tebliğ buyurulan akla mutâbık şeylerin hükmü budur.

Nusûs-ı şer'iyyede Cenâb-ı Hakk'a zâhirleri mümâselet (58) ve müşâhebet îhâm eden bir takım sıfatlar da nisbet olunmuşdur. Lâkin mâdem ki Cenâb-ı Barî Teâlâ hakkında berâhîn-i akliyye ve nakliyye ile (muhâlefet'ül-lil-havâdis) sıfatı sâbit olmuş ve bunun zıddı olan mümâseletin muhâliyyeti bilinmişdir. **«Müteşâbihât»** tesmiye olunan nusûs-ı mezkûrenin maâni-i zâhiresi maksûd olmayub anların mümâseletden hâlî ve şân-ı Bârî Teâlâ'ya lâık meâni-i sahîhası bulunduğu cezmen i'tikâd olunmak vâcib olur.

İstivâ ale'l-arş ve vaz'-ı kıdem gibi...

Şu nevi' sıfatlarda meânî-i sahîhanın ta'yînini ilm-i Bârî Teâlâ'ya tefvîz ile ulemâ-yı selef mesleğine sülûk etmek ve te'min-i selâmete kâfi ise de mahzâ erbâb-ı bid'at ve hevânın te'vilât-ı zâyiğasını ortadan kaldırmak masadıyla müteahhirîn tarafından herbirine dâir bir takım te'vilât-ı sahîha ve münâsibe zikr ve beyân olunmuşdur.

(59) (İlm-i usûl ve ilm-i kelâmda lüzûmu kadar tafsîl ve tedkîk edilmiş olan şu mebhas risâlemizde bu vechile telhîs olundu.)

FASL-I SÂDİS

Şân-ı Bârî Teâlâ'da câiz olan şeyler beyânındadır.

Cenâb-ı Hakk celle ve âla hakkında vâcib ve mümteni' olan sıfatlar tamâmen beyân olunub şimdi de câiz olan şeylerin beyânına ibtidâr olundu.

Şân-ı ilâhîde câiz olduğu i'tikâd olunması lâzım olan şeyler altı kısımdır:

(1) Ne kadar büyük ve dakîk'üs-san'a olursa olsun; imtinâ-ı aklî mertebesinden hâriç olan herşeyi îcâd buyurmak Şân-ı Bârî Teâlâ'da câizdir.

(.......................................) gibi nusûs-ı şer'iyye buna delîl olduktan başka burhân-ı aklî de bunu muktezîdir. (60) (Çünki imtinâ-ı aklîye ma'rûz olmayan her şey'in vücûda kâbiliyyeti olmağla beraber Allâhü Teâlâ Hazretlerinin tâmm'ül-kudret ve kâmil'-ül-ilm olmaları da isbât olunmuşdur. Binâenaleyh her câiz ve mümkini icâd ve i'dâma kudret-i sübhâniyyenin vefâ edeceği şüphe götürmez.

Müşâhede olunan 'ızâim-i masnûât ve bedây'-ı mahlûkât bu hakîkatı bedâhet derecesine îsâl etmişdir. Fakat bu takım havârık-ı mümkine îcâdına âdet-i ilâhiyye cârî olmayan umûr-ı azîme da'vâ-yı risâletlerinde enbiyâ-yı izâmı tasdîk için mu'cize ve evliyâ-yı kirâmı te'yid için kerâmet olmak üzere nâdiren zuhûr etmekdedir.

Böyle bir hikmet ve maslahat-ı azîme olmadıkça hârika nev'inden bir şey izhâr buyrulmaz.)

(2) Her hayır ve şerrin hâlikı olmakdır. Şer ve âfet nev'inden şeyleri hâlk etmek de Allâhü Teâlâ'ya mahsûsdur. Çünki âlem-i mülk ve melekûtda keyfemâ yeşâ' tasarruf buyurmak şân-ı ilâhîdir.

Şerri kesb etmek kabîh ise de yaratmak böyle değildir. Husûsan cihet-i hüsnü bizlere zâhir olmayan bir takım güzel şeyler de şürûr kabilinden zannolunur.

(61) Bunları hâlk etmek ise mahz-ı hayırdır.

Bir de Cenâb-ı Hakk'a nisbetle eşyânın iki kısma inkısâmı sahîh olmayub belki her şey hayır ve hasendir. (......................) nazm-ı celîli de bunu iş'âr eder, zirâ Cenâb-ı Hakk'ın bir şeyle intifâ' ve tazarrur etmesi tasavvur olunamaz.

Fakat yaratdığı her şeyle kemâlât-ı ilâhiyyesi zâhir olmakda, celâl ve cemâli bilinmekdedir.

Bir takım ef'âl ve ahvâlin şer olması bizlere nisbetledir ki anı kesb etmemiz cihetiyle muâheze ve muâkabe olunmakdayız.

(Eğer ba'zı mübtedianın zu'm etdikleri gibi bir tâkım şürûrun hâlikı Allâhü Teâlâ Hazretleri olmasa bu âlemde vukû' bulan ekser ef'âl ve ahvâl, irâde-i sübhâniyye hilâfına vukû' bulmak lâzım gelir ki, acz ve makhûriyyet şâibesinden tenezzehe ve tekaddesi ma'lûm olan sıfat-ı ulûhiyyetle bunun tevfîki kâbil değildir.)

Binâenalâzâlik küfr ve ma'siyet dahî Cenâb-ı Hakk'ın irâdesi vechile vâki' ve yaratmasıyla tamâm olur.

(62) Gerçi bunlar emri ve rızâsı hilâfınadır. (Nasıl ki kazâ ve kader mebhasında îzâh olunacakdır.)

(3) Kulun hakkında aslâh olan veya menfaatına muvâfık olmayan şeyleri hâlk etmek de câizdir. Bazı mübtedianın zu'm etdikleri gibi dâimâ herkesin hakkında aslâh olanı hâlk etmek emr-i vâcib olsa idi, dünyâ ve ahretde muazzeb olan kâfir-i fakîre akıl ve idrâk vermezdi, belki anı aslâ yaratmazdı.

Bir de her kula aslah olanı kendisine îsâl etmek Cenâb-ı Hakk'a emr-i vâcib olsa, mahz-ı tafdil ve in'âm kabîlinden olmasa hiçbir lütûf ve inâyetinden dolayı mun'im-i zülcelâle ifâ-yı teşekkür lâzım gelmezdi.

(4) Mutî'i ta'zîb, âsîyi ten'im Şân-ı Bârî Teâlâ'da kabîh addolunmayub aklen câizdir. Çünki kendisi mâlik-i mutlak fa'âl-i mâyurîd olub mülkünde tasarrufu hiçbir veçhile tahdîd kabûl etmez.

(63) (Vücûb-ı sevâbda tâatin, vücûb-ı 'ıkâbda ma'siyyetin te'sîri olmadığ cihetle sevâb ve mükâfâtın mahz-ı fadl-ı ilâhi, ikâb ve mücâzâtın da adl-i rabbânî olmasında iştibâh edilmemelidir. Çünki istihkâkı aklî yokdur. Fakat mutî'e sevâb ve âsîye ıkâb vukû' bulacağına dair olan nusûs-ı şer'iyyenin kat'iyyetine mebnî va'd ve vâîd-i ilâhînin tahallüf etmeyeceği şer'an sâbit olmuşdur.

Zirâ ahbârın kat'iyyeti ile beraber tahallüf farz olunsa (hâşâ) kizb lâzım gelir.

Binâenaleyh va'd-i sevâb mutî'lerin hiçbiri hakkında tahallüf etmeyecekdir. Fakat vaîd-i ikâb böyle değildir.

Çünki ba'zı ıbâd-ı mû'minîn hakkında mağfiret-i zünûb dahî va'd buyrulmuşdur.

Bu cihetle müşriklerin her ferdinin muazzeb olacağı kat'i olmak ile beraber ıbâd-ı mü'minînin nâil-i mağfiret olacak kısmı, vaîde dâir nusûs-ı şer'iyyeden hâriç kalacak, yalnız ta'ziblerine meşiyyet-i ilâhiyye taallûk eden mü'minler bir müddet muazzeb olacakdır.

(..)
nazm-ı celîli bu ahkâmın cümlesine delâlet etmekdedir.)

(5) Hakk Teâlâ Hazretleri'nin göz ile görünmesi câizdir. Çünki göz ile görünmek yalnız mevcûdiyyete (64) tevakkuf etdiği kütüb-i kelâmiyyemizde burhân-ı kat'i ile isbât olunmuşdur.

Cenâb-ı Hakk'ın mevcûdiyyeti ise kat'idir. Binâenaleyh görünmesi sahîh olur. Fakat dâr-ı dünyâ'da

kimseye görünmüş değildir. Mi'râç gecesi Resûl-i Ekrem Efendimiz Hazretlerine vuku' bulan müşâhede-i ilâhîyyenin bile baş gözü ile olması kat'iyyen tahakkuk etmemişdir.

Dâr-ı âhretde ise mü'minler Cenâb-ı Hakk'ı bilâiştibâh göreceklerdir, bilâ keyfe ve'l-inhisâr vukû' bulacak işbu rü'yet ve müşâhede beyânına dâir nusûs-ı kat'iyye vârid olmuşdur. (*)

(6) Nev-i beşere peygamber göndermek dahî şân-ı ilâhî olub aklen câizdir.

İrsâl-i resûl, tafdîl ve ihsân nev'inden olub hükm ve mesâlih iktizâsına mebnî vâkı' olmuşdur.

(65) İrsâl-i resûl, inâyet-i ilâhiyyesinin hâvî olduğu hükm ve mesâlih pek çokdur.

Bu sâyede Cenâb-ı Hakk'ın vücûdu, ilmi, kudreti gibi aklen ma'lûm olan ahkâm-ı i'tikâdiyye te'yîd, meâd-ı cismânî rü'yet-i ilâhiyye gibi akıl ile idrâk olunamayan ahkâm-ı i'tikâdiyye ibtidâen ta'lîm ve bilcümle ef'âlin hüsn ve kubhu, evâmir ve nevâhî delâletiyle ta'yîn buyrulmuşdur.

Kezâlik hasenâta tergîb, seyyiâtdan terhîb içün sevâb ve ıkâba dâir tafsîlât verilmiş ve ahvâl-i ahret beyân olunmuşdur.

(Ve yine mahzâ bu sâyede envâ'-ı gızâ' ve devânın menâfi' ve mazarrâtı bilinerek fenn-i tıbbın esâsı kurulmuş ve her türlü sanâyi'-i hafiyye (66) ta'lîm buyrularak havâyic-i beşeriyye ve levâzım-ı medeniyye istikmâl edilmiş ve eşhâsa âid ahlâk-ı fâdıla ile bilâd ve menâzilde ictimâ' zarûrî olan akvâm ve efrâda dâir siyâsiyyât-ı kâmile tetmîm ve te'sîs olunarak esbâb-ı selâmet ve terakkî te'mîn buyrulmuşdur.)

(*) Bu mebhasın tafsîl ve tahkîki (Mevâidül-in'âm) nâm kitâbımızda bulunur.

(67) BÂB-I SÂNÎ

Enbiyâ ve mürselîn hazerâtına îmân-ı sahîh beyânındadır.

Sâbıkan beyân olunduğu üzere kullara peygamber göndermek Şân-ı Bârî Teâlâ'da câizât-ı akliyyeden olub tefaddulen vâkı' olmuşdur.

Peygamberân-ı ızâm hazerâtına îmân-ı sahîh, anların cümlesini irşâd-ı ibâd hikmet ve maslahatına mebnî cânib-i celîl-i ilâhîden gönderilmiş; ve kendileri ehl-i imân ve tâat olanları cennet ve sevâb ile tebşîr; ve ehl-i küfr ve ma'siyet olanları nâr ve azâb ile tahzîr etmiş; ve herbirinin halâikı ilzâm ve iknâ' edecek mu'cizeler ile te'yîd buyrulmuş olduğunu tasdîk ile berâber haklarında vâcib ve müstehîl ve câiz olan şeyleri tamâmen bilûb i'tikâd etmekden ibâretdir.

(68) FASL-I EVVEL

Cemi' enbiyâ-yı izâm haklarında vâcib veya müstehîl olan şeyler beyânındadır.

Müşârünileyhim hazerâtı haklarında ismet ve emânet ve sıdk ve fetânet ve teblîğ-i şerîat vâcib, bunların zıdları olan ma'siyet, hıyânet, kizb, gaflet, kitmân-ı hakîkat müstehîl olduğu gibi bâis-i nefret olacak bütün avârızdan tenzihleri de sâbitdir.

Ammâ mansıb-ı risâletlerine ve mertebe-i âliyelerine halel getirmeyen avârız ve evsâf-ı beşeriyyenin cevâzında şübhe yokdur.

(Şu hükümlerin bervechiâti alettafsîl delilleri dahî bilinmek lâzımdır ki îmân kemâlini bulsun.)

Peygamberân-ı ızâm haklarında vâcib olan ismet ve emânet anların bâtın ve zâhirleri ma'siyet ve hıyânetden pâk bulunmak demekdir.

(69) Enbiyâ-yı ızâm efendilerimizin kâffesi kibr ve hased ve riyâ makûlesi menhiyyât-ı bâtınadan tamâmen münezzeh ve mukaddes oldukları gibi menâhi-i zâhire irtikâbından dahî ma'sum bulundukları kat'ıyyen bilinmek lâzımdır.

(Anlardan ma'siyyet sudûrunu îhâm eden nusûs-ı şer'ıyyenin te'vîlât-ı sahîhesi vardır ki ilm-i tefsîr ve hadîs kitablarına ve fazl ve irfân sâhiblerine mürâcaat ile ma'lûm olur.

İşbu ismet-i enbiyâ kaziyyesine münâfî bulunan bütün hikâyeler bâtıldır. Anları istimâ'dan pek ziyâde hazer olunmalıdır.

İsmet ve emânetin vâcib ve ma'siyyet ve hıyânetin müstehîl olmasına aklen delîlimiz de şundan ibârettir.

Eğer onlar irtikâb-ı ma'siyyet ile (hâşâ) tarîk-ı müstakîmden udûl etmiş olsalar idi, bizim de bu yola sülûk ile me'mûr olmamız lâzım gelir. Çünki Cenâb-ı Hakk bizlere anların hasâis kabîlinden olmayan bütün akvâl ve ef'âl ve ahvâl-i seniyyelerine ittibâı emir buyurmuşdur.

(70) Hakîm-i Zülcelâl olan Allahû Teâlâ Hazretleri'nin kullarına ma'siyeti emir buyurmayacağı ise şüphesizdir.

Haklarında sıdk vâcib ve kizb müstehîl olması da emr-i kat'idir. Çünki tebliğ-i şerîat husûsunda irtikâb-ı kizb etmiş olmaları farz edilse mu'cizât-ı celîle halkıyla kendilerini tasdîk buyuran Allâhü Teâlâ Hazretleri hakkında kizb lâzım gelir.

Zîrâ da'vâları akîbinde peygamberlerin ellerinde ibrâz buyrulan mu'cizelerin, hârikaların herbiri taraf-ı sübhâniyyeden her ne tebliğ ederlerse sâdık olmalarını mu'lin bir hüccet-i kavliye, bir burhân-ı rabbânî hükmündedir.

Kâzibi tasdik ise kizb-i mahz olduğu âşikârdır. Tebligât-ı dîniyye hâricinde irtikâb-ı kizb hadd-i zâtında büyük bir ma'siyyet ve hıyânet olub enbiyâ-yı izâm hazerâtı (71) haklarında ise emânet vâcib ve hiyânet müstehîl olduğu isbât olundu.

İrtikâb-ı kizb'in muhâliyyeti ma'lûm olunca haklarında sıdk vasfı vâcib olduğu sâbit olur.

Şân-ı âli-i enbiyâda fetânet ve teyakkuz vücûbu da aşikârdır.

(72) Çünki fatîn olmayub gaflet ile muttasıf olsalar ümmetlerine karşı ikâme-i hüccet edemezler ve irşâd içün mücâdelât-ı haseneye kâdir olamazlardı.

Bu ise kendilerini irsâlden maksûd olan hidâyet maslahatına mübayin olmağla mansıb-ı celîl-i risâletlerine muvâfık düşmez. Binâenaleyh anların hakkında gaflet ve adem-i teyakkuz muhâl olmak lâzım gelir.

Emr buyuruldukları şeyleri tamâmen tebliğ etmiş olmaları da kat'idir. Zirâ öyle bir şey'i ketm etmiş olsalar bizim de kitmân-ı ilm ile me'mûr olmamız lâzım gelir.

Çünki her hususda kendilerine iktidâ ile me'mûruz. Kitmân-ı ilm ile me'mûr olmamız ise mümkin değildir.

FASL-I SÂNÎ

Enbiyâ-yı Izâm Hazerâtı haklarında câiz olan şeyler beyânındadır.

Enbiyâ-yı ızâm da sâir nâs gibi merâtib-ı aliyyelerine naks îrâs etmeyen ekl ve şürb ve sair hâvâyic-i

beşeriye ile iştigal ederler. Ve mansıb-ı risâletlerine halel getirmeyen ve kendilerine iktidâ ve ittibâa mâni' ve mûcib-i nefret olmayan bazı envâ-ı maraza ma'rûz olurlardı.

Bu iştigâl ve arûzun cevâzına delîl-i i'râz ve imrâz-ı mezkûrenin anlarda müşâhede olunması ve bundan dolayı bir mahzûr tasavvur edilmemesidir.

Ammâ esâs maksûda halel getiren ve mûcib-i nefret-i (73) âmme olan cünûn ve cüzzâm gibi ılel ve emrâz anların hakkında muhâl olduğu gibi sağır olmak ve müddet-i medîde baygın veyâ a'mâ bulunmak dahî muhâldir.

(Ya'kûb Aleyhisselâm'ın gözlerine bir müddet perde inmiş ve muahheren bir sûret-i hârikada zâil olmuşdur.

Fakat Şuayb Aleyhisselâm'ın a'mâ olduğu sâbit değildir.

Eyyûb Aleyhisselâm'ın hastalığı da taht'el-cild vâkı' bir nev'i elemden ibâret olup mûcib-i nefret olacak derecede değil idi. Bu babda müştehîr olan hikâyât-ı menfûre kat'il-butlândır.)

Dünyâya müteâllik umûrda sehv ve nisyân, enbiyâ hakkında da câiz olub, teblîgât-ı dîniyyede muhâldir.

Namaz ve oruç gibi bir ibâdet esnâsında sehv ve nisyân nâdiren vâkı' olabilir; fakat bu türlü sehv ve nisyân, teşri'-i ahkâm maslahatına mebnî olduğundan maksad-ı aslîye halel getirmez.

Çünki böyle bir sevh ve nisyân lihikmetin Cenâb-ı Hakk tarafından ikâ' buyrulur. Şeytân-ı lâînin anlara (74) tasallutu mümkin değildir. Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'a vukû' bulan vesvese temessül sûretiyle idi. Kulûb-ı enbiyâyı şeytân-ı mel'abe ittihâz edemez.

(Elhâsıl mansıb-ı risâleti muhâl olmayan avârız-ı beşeriye, zevâhir-i enbiyâya ârız olabilirdi.

Tâ ki beşeriyyetleri nümâyân olsun ve haklarında isnâd-ı ulâhiyyet gibi ifrât vuku'bulmasın.

Fakat kulûb-ı kudsiyyeleri dâimâ mahfûz olub gaflet ve cehâlet, vesâvis-i şeytâniyyeye ma'rûziyyet, nefs-i emmâreye mutâbaat gibi nekâyisden bilkülliyye münezzeh ve muarrâdır.

Bunun hilâfını îhâm eden hikâyât müevvel olduğu cihetle ihtiyât ile telâkki edilmesi ve ledeliştibâh ulemâ-yı i'lâma mürâcaat olunması lâzımdır.)

(Mes'ele) : Enbiyâ ve mürselîn-i ızâmın adetleri kat'iyyen ma'lûm olmadığı cihetle haklarında aded-i muayyen i'tikâdı sahîh değildir. Kendilerine icmâlen îmân edüb Cenâb-ı Hakk'ın göndermiş olduğu her nebî ve her resûlün hak olduğunu bilmek ve zikr olunan sıfât-ı vâcibe ve müstehîle (75) ve câizeyi i'tikâd edüb haklarında ihtirâm üzere bulunmak farz-ı kat'-îdir.

Cümlesinin evveli Hazreti Âdem Aleyhisselâm olub âhir ve hâtimeleri ve kâffesinin efdâli nebiyy-i zîşân ve habîb'ür-rahman Muhammed'ül-Mustafa (aleyhi min'es-salâvâti vet'tahiyyâti mâhüve ezkâ ve evfâ) Efendimiz Hazretleridir.

Müşârünileyhimâ hazerâtından başka Kur'an-ı Kerîm'de isimleri mezkûr mürselîn-i kirâm şunlardır:

İdrîs, Nûh, Hûd, Sâlih, Şuayb, İbrâhîm, Lût, İshâk, İsmâil, Ya'kûb, Yûsuf, Mûsâ, Hârûn, Dâvûd, Süleymân, Eyyûb, Zülkifl, Elyesa', İlyâs, Yûnus, Zekeriyyâ, Yahyâ, Îsâ (Salâvâtullâhi ve selâmuhû aleyhim ecmâîn.)

Üç zât-ı şerîfin de nübüvvetlerinde ihtilâf olun-

muşdur. Anlar (Zülkarneyn, Lokmân, Uzeyr) aleyhimüsselâmdır.

(76) FASL-I SÂLÎS

Hazret-i Fahr'ül-mürselîn ve hâtemünnebiyyîn (aleyhi-salâvâti rabb'ilâlemîn) efendimizin nübüvvet ve risâletlerine dâirdir.

Peygamber-i Zîşân Efendimiz Hazretleri'nin nübüvvet ve risâletlerini tasdîk etmek içün üç tarîk vardır.

(Evvelâ) : Kendileri nübüvvet da'vâ-yı celîlesini i'lân ederek mu'cizât-ı kesîre izhâr buyurmuşlardır. İddi'â-yı nübüvvet husûsu hadd-i tevâtürü bulub, müşâhedâta iltihâk etmiş olduğu gibi izhâr-ı mu'cize dahî iki vechile sâbit olmuşdur.

(VECH-İ EVVEL)

Kelâm'ullâh olan Kur'ân-ı Kerîm'i neşr ve teblîğ buyurmalarıdır ki anınla bütün füsehâ ve bülâgâya tahaddî idüp anlara en kısa sûresine fesâhat ve belâgatca nazîr olabilecek (77) bir kelâm te'lîf etmelerini tekâlîf eylemiş olduğu halde cümlesi âciz kalmışlardır.

Anların fesâhat ve belâgatları ise hadd-i kemâlde olub iftihârları da hemân şu sûretle gâlib gelmeğe münhasır gibi idi. Binâenaleyh tenzîr-i Kur'ân'a iktidârları bulunsa idi, işi kolayına bağlarlar da, beht ve hayretlerine delâlet eden muhârebe yolunu tutmazlardı.

Halbûki muâraza-i Kur'ân'a müteâllik harf-i vâhid bile, haddini bilen bülegâdan rivâyet edilmiş değildir.

Belki mazhar-ı hidâyet olanlar hakkı i'tirâfla hakîkat-ı islâmiyyeyi kabûl eylediler. Taklîd ve taassuba giriftâr olub dalâletde kalanlar muhârebe ile başa çıkmak hevesine düşdüler ve az vakit zarfında mahv olub gittiler.

Elhâsıl tanzîr ve muârazaya lüzûm-ı kat'î görülmüş iken bunlar mücerred aczlerinden dolâyı anı bırakıp da (78) zevâl ve izmihlâllerini mûcib olan muhârebât-ı mütemâdiyyeye mecbûriyyet hissetmiş idiler. Binâenaleyh Kur'ân-ı Kerim'in filhakîka Kelâmullâh olması, vâdi-i inkârda bulunan bülegâ-yı arabın bu halleriyle dahî meydân-ı alâniyete çıkmış oluyor. Ve Hazret-i Resûl'ün sâdık olması sûret-i kat'iyyede sübût buluyor.

(VECH-İ SÂNÎ)

Ol hazretden bir tâkım mu'cizât ve havârık daha nakl olunur ki, o nefâsil-i menkûle beyninde kader-i müşterek bulunan emr-i icmâlî ya'ni alelıtlâk zuhûr-ı mu'cize husûsu hadd-i tevâtüre bâliğ olduğu aslâ şübhe götürmez.

Bunların en meşhurları şunlardır: Cirm-i kamerin işâret-i nebeviyye ile inşikâkı; ve taşların ve ağaçların ve hayvânât-ı kesîrenin selâm ve şehâdeti; ve esâbi'-i mübârekesinden sular (79) cereyânı; ve bir kişiye ancak kifâyet edebilecek taâmın binlerce zevâtı idâre etmesi; ve mescid-i şerîf üstüvânelerinden birisi — Evvelce hutbe-i şerîfe kırâatleri esnasında ana istinâd edüp muahheren minber ihdâsı üzerine vukû' bulan-Fırâk-ı Resûlden dolayı âh ve enîn ile arz-ı iştiyakda bulunması; ve Bedir Gazasında atmış oldukları küçücük taşların ebsâr-ı a'dâya girivermesi gibi.

Bunlar hep cemm-i ğafîr muhzırında vâkı' olmuş şeylerdir. Aslâ inkâr kabûl etmezler (*).

Ekser mu'cizât-ı enbiyâ gibi ve şecâat-ı Hazreti Ali ve sehâvet-i Hâtem gibi yakînen ma'lûm bulunan bir çok mesmûât hep böylece tevâtür-i ma'nevî sâyesinde teyakkun edilmekde olub her hakîkat-ı mücmelenin tafsilât-ı vâkı'ası da hadd-i tevâtürü bulmak husûl-i yakînde şart değildir.

(80) . **(Sâniyen)** : Ol Hazretin gerek kabl'en -nübüvve, gerek da'vâ-yı nübüvvet esnâsında ve tamâm olduktan sonra mazbût olan ahvâl-i celîle ve ahlâk-ı cemîle ve muâmelât-ı hasene ve hakîmâneleri ancak enbiya-yı ızâmda bulunabilirdi.

Meselâ kendileri cemi' ahvâlde himâye-i sübhâniyyeye vüsûk ve i'timâd üzere olub ahvâl ve şedâide karşı sabr ve sebât ederler; ve en şecî' ve bahâdır kimselerin teehhür eyledikleri mevâkı' ve evkâtda ikdâm ve afv ve kerem ve semâhatde mertebe-i hârikayı iltizâm buyururlardı.

Elhâsıl, Peygamber-i Zîşân Efendimiz Hazretlerinin bütün ahvâl-i seniyyeleri tarz-ı i'cazkârânede olduğunu düşmanları da i'tirâf ediyorlar; ve kendisine şiddet-i adâvetleri ve kadh ve mezemmete medâr olacak bir şey bulmaya hırs ve tehlikeleri ile berâber bir diyecek bulamıyorlardı.

İşte yalnız bu noktayı nazar-ı mütâlâaya alan erbâb-ı **(81)** iz'ân ve insâf, tasdîk-i risâlet-i Muhammediyyeye mecbûr olurlar. Çünki sıfat-ı celîle-i risâleti hâiz olmadığı halde kâffe-i şerâyi'-i enbiyâyı ortadan kaldıracak bir şerîat-ı cedîdeyi Allâhû Teâlâ'ya isnâdla iftirâya cesâret etmesi farz olunan bir zât, ne şu fezâil ve kemâlâtı câmi' olabilir; ve ne müsâedât-ı ilâhiyyeye mazhar olarak tamam yirmiüç sene mühletle cemi' a'dâsına galebe ve muzafferiyyet kazandırılması ve dîn-i cedîdi kâffe-i edyâna i'lâ edilerek âsârının ilâ yevmi'l-kıyâm ihyâ ve ibkâ edilmesi azîz ve hakîm ve kahhar ve alîm olan Cenâb-ı Rabb'ül âlemînin şuûnât-ı câriye-i sübhâniyyesine nazaran akl-i selîm nezdinde mümkinâtdan add olunabilir...

(*) Fünûn-ı tabiiyyece en müsteb'id görünen mu'cizeler risâle-i hamîdiyye tercümesinde tafsîl ve tedkîk edilmişdir. (Felirâci').

(Çünki kâzib ve müfterî olanlar umûr-ı âdiyede bile mazhar-ı muâvenet olamayarak az vakit zarfında mahv ve perişân olub giderler.

(82) Allahü Teâlâ Hazretleri her şey'i bilüb gördüğü ve kahr ve intikâma kâdir olduğu halde Zât-ı ulûhiyyetine iftirâ eden şahsı, her halde mahzûl ve makhûr etmesi, hikmet-i âliyesi muktezâsı olmaz mı?

Nasıl ki an kizbin iddiâ-yı nübüvvet eden kesânın âkıbet halleri görülmüş ve târih kitablarına yazılmışdır.)

Binâenalâzâlik Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ezher cihet mükemmel ve mansûr ve muzaffer olması da, sâdık olmasına kat'iyyen şehâdet etmekdedir.

(Sâlisen) : Kendisi zaman-ı câhiliyyetde bulunarak nebiyy-i ümmî ya'ni kırâet ve kitâbet ile iştigâl etmemiş oldukları ve kavmi de alelekser ümmî olub hikmet ve şeriatdan bîhaber bulundukları halde kitâb ve hikmet ile meb'us olub anlara ahkâm-ı şerâyii ta'lîm ve mekârim-i ahlâkı tetmîm eyledi. Ve fezâil-i ilmiyye ve ameliye ile pek çok zevâtı hadd-i kemâle îsâl ve çâr-ı aktâr-ı âlimi envâr-ı ilm ve ma'rifet ve **(83)** salâh ve diyânet ile ziyâdâr ederek din-i İslâm'ı neşr ve ikmâl buyurdu.

Nübüvvet ve risâletin netâyic-i hasenesi ise bun-

dan ibâret olduğu cihetle ol Hazret'in zümre-i celîle-i enbiyâ ve mürselînden olması meydandadır.

(Sanâyi de böyle değil midir?

Meselâ ahkâm-ı hendesiyye ve tıbbiyyenin neden ibâret olduğunu bilen kimse, anları bilüb tatbikâtına muktedir olanların mühendis ve tabîb olmalarında iştibâh etmez.)

(Mes'ele) : Hazret-i Resûl-i Ekrem Efendimiz'in nübüvvet ve risâleti esâsen sâbit olunca her tebliğinde sâdık olması yâkînen ma'lûm olacağından, artık cemi' halâıka mürsel ve hâtem'ülenbiyâ olmasında da şübhe kalmaz. Çünkü gerek kendi kelâmı ve gerek kendilerine nâzil olan kelâm-ı ilâhî bu husûsu sarîhan ve kat'iyyen ifâde ediyor. Binâenaleyh kendisinden evvel geçen peygamberlerin şerîatları **(84)** hükümsüz kalarak anlara mutâbaat edilmek câiz olmadığı gibi ba'demâ diğer bir peygamberin zuhûruna ihtimâl vermek dahî câiz olamaz.

(Ehâdis-i şerîfe ile Hazret-i Îsâ Aleyhisselâm'ın âhir zamanda yeryüzüne nâzil olacağı sâbit olmuş ise de, kendi şerîatına nesh edilmiş olmağla Şerîat-ı Muhammediyye ile âmil olacak ve ona mutâbaat edecekdir. Yeniden kendisine vahy-i ilâhi vukû' bulmayacağından Resûl-i Ekrem Efendimiz'e halîfe olub şerîatımızı infâza me'mûr olacakdır.

Müşârünileyhin cizyeyi ref'le edyân-ı sâire ashâbına yalnız dîn-i İslâm'ı kabûl etmelerini teklîf buyuracağı ma'lûm ise de, Rasûl-i Ekrem Efendimiz'in buna dâir ihbâr-ı celîli şerîatımızın kabûl-i cizye hükmünü o zamâna kadar temdîd iktizâ etdiğinden, nüzûl-i Îsâ ile o hükmün nihâyet bulması da şerîat-ı Muhammediyye'de dâhil oluyor.)

Mes'ele) : Resülûllah Sallâllâhü Teâlâ Aleyhi Ve Sellem Efendimizin mi'râcı hak olub, bir gecenin ba'zı evkâtında Mekke-i Mükerreme'den Kudüs'deki Mescid-i Aksâ'ya kadar varması nass-ı Kur'ân'la ve oradan da semâvâta urûç etmesi; ve arş **(85)** ve kürsîyi ve cennet ve nârı görmesi; ve ervâh-ı enbiyâya mülâkî olarak pekçok acâib ve garâib müşâhede buyurmuş olması ehâdis-i sahîhe ve meşhûre ile ile sâbit ve ma'lûmdur.

Mi'râc-ı şerif cesed-i mübârekeleriyle ve hâl-i yakazada vâki' olmuşdur. (Tafsilât-ı lâzımesi kütüb-i siyer ve ehâdise mürâcaatla ma'lûm olur.)

(Kıssa-i mi'râcın muhâliyyetini iddia etmek ulûhiyyet ve nübüvvet havâss ve hakâıkına Kesb-i ıttılâ' eden kimsenin kârı değildir.

Allâhü Teâlâ'nın kudreti her mümkine teâlluk eder. Enbiyâ ise nice nice havârık ve âyâta mazhar olagelmişlerdir. Seyyârâtın ba'zılarında ma'lûm olan sür'at-i hareketin iz'âf-ı kesîresini Hazret-i Resûlün veyâ râkib olduğu Burâk'ın cisminde hâlk ve îcâd etmek kudret-i Allâh'a nisbetle güç bir şey midir?

Ecsâmın kâffesi zâten mütemâsile olub bir cisme turyân eden şey, ecsâm-ı sâireye de târî olabilir.

Bu halde eflâkın hark ve iltiyâmı kabûl etmemesi de bâtıl olur.

Ammâ esâsen nübüvveti hattâ hakîkat-ı ulûhiyyeti de bilmeyen tâbiiyyün **(86)** bir takım kavânîn-i tabîiyyeye bağlanub kalmış olduklarından bittabi' her işittiklerini inkâra müsâreat etmek zâid ve bilüzûmdur.

Berâhîn-i sâlifeyi nazar-ı dikkate alıb da, ma'ririfetullâh esâsını tahkîm edenler ise fürû' kabîlinden ma'dûd bu takım mebâhis ve mesâilde aslâ tereddüd ve iştibâh girivesine düşmezler. Belki sâir mu'-

cizât-ı nebevîye gibi mi'râc kıssa-i celîlesini de pek kolay tasdîk ederler.)

(Mes'ele) : Resûl-i Ekrem Sallallâhu Aleyhi ve Sellem Efendimiz Hazretleri bilâşübhe enbiyâ-yı sâlifîn hazerâtının cümlesinden efdal ve eşrefdir.

Sâir peygamberân-ı ızâm beyninde tafdîl vukû'ı, emr-i kat'î ise de tafsîlen ma'lûm değildir.

Enbiyâdan sonra efdâl-i beşer Ebû Bekr'is-Sıddıyk Hazretleri ba'dehû Ömer ve Osman ve Ali hazerâtı alettertîb ıhrâz-ı efdaliyyet ederler. Müşârünileyhimin imâmet ve hilâfetleri de şu tertîb üzeredir. Hulefâ-yı erbaa hazerâtından sonra **(87)** efdal'ün-nâs, aşere-i mübeşşere-i kirâmın bâkîleridir ki onlar, Talha, Zübeyr, Abdürrahman, Ebû Ubeyde, Sa'd, Saîd hazerâtıdır.

Ezvâc-ı tâhirâtın efdali, Hazret-i Hadîce ve Âişe ve alelıtlâk seyyide-i nisâ'ül-âlemîn Fâtıma-i Zehrâ Hazretleridir.

(Mes'ele) : Şeref-i Sohbeti ihrâz etmekde, dîn-i İslâm'da bulunarak Resûl-i Ekrem Efendimiz'i bir def'a görmek kifâyet ediyorsa da, tûl-i müddet-i mülâkât ve müşâhede-i ma'lûmenin kâffesinde refâkat ve dîn-i İslâm'a ibtidâ-yı zuhûrundan beri hidmet ve nusret vukû'ı bu şerefi derece derece i'lâ eder ve indallâh fazîletin tezâufını mûcib olur.

Ashâb-ı Kirâm Efendilerimiz gerek ümem-i sâlife ricâlinden ve gerek sonra gelen evliyâ ve ulemâdan alelıtlâk efdâldirler. Bu hususa dâir pek çok delîllerimiz vardır. **(88)** (.. ....) hadîs-i şerîfi bu cümledendir.

Anların Kur'ân ve Hadîs'deki senâlarına nihâyet yokdur.

Binâenaleyh cümlesine muhabbet ve ihtirâm ve

meyânelerinde vukû' bulan ba'zı müşâcerâta dâir terk-i kelâm, vezâif-i kat'iyyemizden ma'dûddur. (Rıdvânullâhi aleyhim ecmaîn.)

(89) BÂB-I SÂLİS

Îmân ve tasdîk olunması farz olan ahkâm-ı bâkıye beyânındadır.

FASL-I EVVEL

Her mükellef üzerine melâike-i kirâm hakkında ismet ve emânet ve cemi' evâmir-i ilâhiyyeye itâat vâcib ve bunun hilâfına hareket müstehil olduğunu bilüb i'tikâd etmek farzdır.

Kezâlik onlarda erkeklik dişilik ve yemek içmek gibi hâlât-ı beşeriyye bulunmadığını bilmek de lâzımdır. (.. ....) gibi nusûs-ı şer'iyye şu itikâd-ı sahîhe irşâd etmekdedir.

Melâike-i kirâmın kâffesi ecsâm-ı lâtife-i nûrâniyyedir. Kendileri şekl-i diğere girib temessül etmedikçe bizlere görünmezler.

(90) Onlar biinâyetillâh nev-i beşerin âciz olduğu ef'âl-i azîmeye kâdir ve diledikleri zaman ahsen-i sûret ile zâhir olurlar.

Melekler gâyet çok olup mikdarları ihâta-i ukûlden hâricdir. Fakat arzî, semâvî, arşî, kerrûbî, müdebbirât ve hafaza nâmlarıyla aksâm-ı adîdeye taksîm olunurlar.

Anların bir kısmı yerde, gökde hâdis olan umûr-ı ibâdı ve ahvâl-i âlemi tedbîre me'mûr, ekserisi de istilâ-yı muhabbet-i ilâhiyye ve ma'rifet-i sübhâniyye ile mest ve müstağrak olub iştigâlleri zikr ve tesbîhe maksûrdur.

Bir takım enbiyâ-yı 'izâma vahy-i rabbânî, kulûb-i evliyâya ilhâm-ı ilâhî vüsûlüne vâsıta kılınmışlardır. Bir sınıfı da benî âdemin hasenât ve seyyiâta dâir amellerini yazmaya me'mûr olmuşlardır.

(91) İçlerinde risâlet ile tavsîf olunanlar da vardır. Cebrâil, Mikâil, İsrâfil ve Azrâil aleyhimüsselâm bu zümre-i âliyedendir.

Hazine-i cennetin reîsi Rıdvân ve Hazine-i nârın emîri Mâlik (Aleyhimesselâm) ile hamele-i arş olan melâike-i kirâm da ekâbirdendir.

Azrâil Aleyhisselâm'a tâbi' olan melâike-i mevt gibi, cehennemde ta'zib-i halâıka müvekkil olan (zebâniler) de vazîfelerini ifâ etmekde olmalarına mebnî sâir melâike-i kirâm gibi hürmet ile yâd olunurlar. Şân-ı melâikede bu tâkım ef'âlin cevâzında şüphe yokdur.

Alelıtlâk melâikenin biri hakkında tahkîrâmiz söz sarf etmek, hafaza melâikesinin sübûtlarında iştibâh eylemek mûcib-i küfürdür. Çünki ilm-i ilâhînin (92) ihâtasına nazaran hâcet yok ise de, ba'zı mesâliha mebnî a'mâl-i 'ıbâdı yazmağa me'mûr melekler bulunduğuna (...) âyet-i celîlesi delâlet etmekdedir.

Binâenaleyh anların mevcûdiyyetine îmân olunmak lâzımdır.

Melâike haklarında yazı yazmak gibi câiz olan bir fiili haber veren nass-ı celîlin te'vili bâtıldır.

(İsmet-i melâike-i kirâm kaziyesi de emr-i kat'îdir. Anların mürselleri gibi sâirleri de ehl-i hakk indinde her türlü ma'siyet ve muhâlefetden ma'sûm olub, tâat ve ibâdetleri emr-i fıtrîdir.

Leyl ü nehâr zikr ve tesbîhle iştigâl edüb kendilerine aslâ fütûr ârız olmaz.

Bir kısmının vazîfeleri mü'minlere duâ ve istiğfâr ile ehl-i istikâmete nusret ve muâvenetden ibâretdir.

Melâikenin hilkât-ı Âdem Aleyhisselâm'a dâir olan sözleri, istifsâr-ı hikmete ve arz-ı iştibâh ve hayrete mahmûl olub (hâşâ) Cenâb-ı Hakk'ın ef'âline i'tirâz cür'etinde bulunmuş değillerdir.

(93) Ammâ iblis-i lâîn, kavl-i tahkîke göre melâike-i kirâmdan olmayub fi'l-asl cin tâifesindendir.

Lâkin kendisi melâike içinde neş'et ederek kesret-i ilm ve ibâdet ile temeyyüz etmiş ve secde emrinde onlara ilhâk olunmuş idi. Muahheren muhâlefet ve temerrüdü sebebiyle lâîn-i ebedîye giriftâr oldu.

Hârût ve Mârût «**Aleyhimesselâm**» kavl-i meşhûre göre melâike-i kirâmdandır. Lâkin şâyi' olan kıssaları erbâb-ı tahkîk nazarında bâtıldır.

Yalnız Kur'ân-ı Kerim delâlet etdiği üzere onlar Bâbil şehrine inzâl olunub bir müddet halka va'z ve nasîhât ve ta'lîm-i sihr ile iştigâl etmişlerdir ki o asır halkınca mu'cizeyi tefrîk içün böyle bir va'z ve ta'lîme ihtiyâç var idi.

Kıssa-ı bâtıla Benî İsrâil muhtereâtından olub, bu bâbda Resûl-i Ekrem Efendimiz'den rivâyet-i zaîfe bile yokdur.)

FASL-I SÂNÎ

Allâhü Teâlâ Hazretleri'nin kitâblarına îmân : Cenâb-ı Hakk tarafından inzâl olunan her kitâb hak olub bir **(94)** **peygambere gönderilmiş** ve inzâl ve ibkâ olunduğu (zaman halkının) mesâlihine muvâfık olan ahkâm-ı ilâhiyyeyi hâvî olmasına îmândan ibâretdir.

Bunların bir kısmı isimleriyle ma'lûm büyük kitâblar, bir takımı da ba'zı suhuf-ı celîleden ibâret ise de bizim peygamber-i zişânımıza inzâl buyrulan Kur'-ân-ı Kerîm (Furkân-ı Hakîm) ile kütüb-i sâlifenin kâffesi nesh edilerek artık anların hükümleri ve şa-yân-ı i'timâd olacak cihetleri kalmamışdır.

Binâenaleyh müntesîblerini ilzâmdan başka bir maksad ile okunub dermeyân olunmaları câiz değildir.

FASL-I SÂLİS

Kazâ ve kader-i ilâhîye imân etmek Allâhü Teâlâ Hazretleri'ne (95) imânda dâhildir. Çünki kader Allâhü Teâlâ Hazretleri'nin olacak şeylerin vakit ve zamânını ve sâir tefâsilini bilmesi; kazâ dahî, ilm ve irâde-i subhâniyyenin taalluk-ı ezeliyyesine muvâfık olarak bütün eşyâ ve ahvâli icâd buyurması demek olduğundan kazâ ve kadere imân, ilm ve irâde ve tekvîn sıfât-ı ilâhiyyesinin bütün kâinâta şümûllerini bilüb tasdîk etmekden ibâret olur.

(Zikr olunan şümûl ve ihâta ise mahallinde kat'-iyyen isbât edildiğinden burada tekrâra hâcet yokdur. Fakat bunu bilmeyüb inkâr etmek imân ve tevhîde halel getirecek büyük bir cehâlet olmasına mebnî kazâ ve kader-i ilâhîye imân vücûbu, ayrıca tasrîh olunmuş, ehemmiyet-i kat'iyyesinden nâşî îmân-ı şer'î beyânına dâir ehâdîs-i sahîhede (...................... ....) cümlesi ilâve buyrulmuşdur.)

(Mes'ele) : Kazâ ve kadere imân etmek farz-ı kat'î ise de anınla ihticâc ve bir ma'siyyetin vukûuna i'tizâr makâmında ona istinâd câiz değildir. Zirâ ilm-i

ilâhînin (96) ma'lûma tebeiyyeti ya'ni herşey'i nasıl olacak ise Cenâb-ı Hakk'ın ol vechile bilmesi vâcib olduğundan, bir kulun fısk ve ma'siyyetine ilm-i ilâhinin ezelen taalluk etmiş bulunması cebri iktizâ etmez. Çünki ilim sıfatı ef'âlin vücûdunda asl ve müessir değildir.

Allâhü Teâlâ'nın irâdesi ve hâlk ve icâdı dahî ef'-âl-i ibâd hakkında dâima onların ihtiyâr ve irâdelerine mutâbık bulunmak âdetullahın cereyânı muktezâsından olmağla herkesin ef'âlinde kendi irâdesi asl olmak sâbit olur.

Bu halde küfr ve ma'siyyeti tercîh ve ihtiyâr edenler sûistimâl ile fırsâtı fevt etmiş ve ilm ve irâde-i subhâniyyenin de o cihete taallûk etmesine sebebiyyet vermiş olmalarından dolayı hadd-i zâtında fâil-i muhtâr olmaları bâtıl olmaz.

(Kazâ ve kader amellerimizden başka rızklarımıza ve ecellerimize de (97) taallûk ediyor. Bununla beraber tahsîl-i maişet ve hıfz-ı sıhhat bâbında atâlet ve adem-i dikkât cihetini iltizâmla kazâ ve kadere bağlanıb durmak gayet mezmûm ve taharr-i esbâb ile iştigâl lüzûmu şer'an ve aklen meczûmdur.

Bu halde amel ciheti dahî böyle olmak ya'ni mükellefîn hakkında mâdem ki kazâ ve kaderin neden ibâret olduğu ma'lûm değildir; dâimâ hayr ve meşrû' olan şeylere müsâreât ve şürûr ve meâsiden mücânebet olunmak lâzım gelir.

Yoksa dünyâ içün gece ve gündüz çalışmakda olduğumuz halde ahretde menfaatı görülecek a'mâl-i sâlihaya gelince tekâsül edüb de, **«takdîr-i ilâhî ne ise öyle olacak ve bizleri süedâ defterine yazmış ise elbette hükmü zuhûr edecekdir, 'ıbâdete ne hâcet!»** demek pek büyük gaflet ve münâfi-i sıfat-ı ubûdiyyetdir.)

FASL-I RÂBİ'

Yevm-i âhir'e imân: Kıyâmet gününü ve ahvâl-i âhireti tamâmen tasdîk demekdir. Yevm-i mezkûr kâinâtın kâffesi **(98)** harâb ve zîruhların cümlesi zîr-i türâb olmasından bede' ile nihâyeti olmayan zamandan ibârettir.

Dünyânın müddeti tamâm olub da tahrîb ve tebdîline irâde-i sûbhâniyye taallûk etdikden sonra bir hayli zaman yağmurlar yağarak bikudretillâh ecsâd-ı halâık otlar ve ağaçlar gibi yerden bitecek ve nefc olunan sûr-ı İsrâfîl vâsıtasıyla ervâhın ecsâda taallûkları hâsıl olacakdır.

Ahvâl-i ahiretden başka ahvâl-i berzâh dahî tasdîk olunmak lâzımdır. Berzahdan maksadımız dünyâ ile ahiret arasıdır ki herkesin vefâtından sonra ba's ve ihyâ olunacağı zamâna kadar güzerân olan müddetden ibâretdir.

İşte bu müddet esnâsında da i'tikâdı lâzım bir takım ahvâl vardır. Ezcümle kabirde münker ve nekir hazretlerinin (*) **(99)** herkese rabbisinden ve peygamberinden ve dîninden suâl etmeleri, ehl-i imân ve salâhın ni'met ve râhata nâil ve küffâr ile ba'zı 'usâtın azab ve mihnete giriftâr olmaları hakdır.

Tafsîlen beyânına dâir ehâdîs-i şerîfe vârid olmuşdur.

(Acâib-i melek ve melekûtu mütâlâa ile kudret-i kâhire-i samedâniyyeyi anlayıb tasdîk edenler nazarında aslâ istib'âd edilmeyen bu gibi umûr-ı mümkine bilâtereddüd i'tirâf olunur.

Bu babda şu kadar mülâhaza etmek kâfidir ki

(*) Hakikatlerine dair tafsilât-ı lâzıme (Risâle-i Hamîdiyye tercümesi) hâşiyelerinde mezkûrdur.

rûh-ı insâniyyenin eczâ-yı asliye-i bedene tallûkı, ba'delmevt bâkî olub âlâm-ı hissiyye ve ma'neviyyeyi idrâke kâbiliyyeti aslâ zâil olmaz.

Râhat ve lezzet de böyledir. Ahvâl-i âhiret künh ve hakîkati üzere bilinemezse de dünyâda her şey'in nümûnesi ve misâli bulunur. Ezcümle, insân hâlet-i nevm de gözleri kapalı ve bütün havassı idrâkden muattal ve hâli bulunduğu halde ba'zen ne acâib haller ve ne kadar mahûf şeyler görüyor ve hatta ıztırâbından terler döküyor ve titriyor. Yanında bulunanlar ise şu ızdırabın esbâbını müşâhede edemiyorlar. Fakat bîçârenin hâline terahhümden de geri durmazlar.

Zîrâ bilirler ki bu hâl, insânı uyanık bulunduğu halde olduğu gibi; uykuda dahî hemân öylece rahatsız ve müteellim eder!.

(100) Ancâk hâlet-i nevmin zevâliyle esbâb-ı mezkûre dahî zâil oluyor da insân kolay kurtuluyor. Eğer devâm edecek olsa bunun azâb-ı cismâniyyeden ne farkı kalır?

Filhakîka azâb, vüsûl-i elemden ibâret olduğu halde insânı ısıran yılân veyâ akreb herkese görünür veyâ görünmez olmak müsâvi olmaz mı?

İşte esbâb-ı zâhire ile hâsıl olan te'sîr, esbâb-ı hafîye ile de hâsıl olmak kâbil olduğu şu misâl ile kesb-i vuzûh ediyor.)

(Mes'ele): Halâıkın eczâ-yı asliyyeleri cem' edilerek bittekrâr inşâ olunan cesedlerine ruhları taallûk-ı tâm peydâ ederek cümlesi hayât bularak mevki'-i haşre cem' olacakları da nusûs-ı kat'iyye ile sübût bulmuşdur.

Bu husûsu inkâr eden felâsife, îrâs-ı şübhe edecek bir söz söyleyememişlerdir.

(Biaynihî ma'dûmun iâdesi mümkin olmadığına dâir bir takım **(101)** edille ikâme ediyorlar. Fakat şu deliller sahîh olmamakla berâber bu yüzden maksadımıza halel gelmek imkânı da yokdur.

Çünki ifâde olunduğu üzere haşr-ı cismânî cem-i eczâ ve iâde-i ervahdan ibâret olub iâde-i ma'dûm husûsunun imtinâı teslîm edilse de şu hakîkat yine tahakkuk edebilir.

Matlûb-ı kesb-i sevâb eden kimseye îsâl-i ni'met ve mürtekib-i meâsi olanlara isâl-i azâb olub, kâsib ve mürtekîb ise filhakîka lâyetegayyer bulunan rûh ile eczâ-yı asliyyedir.

Bu halde şu eczâ tarz-ı âhire girse ve kendilerine bir tâkım eczâ-yı sâire dahî inzimâm etse, mâdem ki evvelce anlara müteâllik bulunan rûh yine aynen anlara taallûk edecekdir; kemâl-i adâlet üzere insânın her ferdi kendi amelinin cezâsını görmüş olacağı aslâ şübhe götürmez.

Nasıl ki bir insân gençliğinde bir cinâyet edüb de ihtiyârlığı zamanında muâkabe edilmiş olsa, bunun hey'etçe hayli tebeddül ve tahavvülü vâkı' olmağla **«muâkabe şahs-ı câniye olmadı ve adâlet yerini bulmadı!»** denilmek ma'kûl görülmez.)

İmdi vakt-i muayyen hulûl etdikde, sûr, İsrâfîl Aleyhisselâm'a nefh olunarak kâffe-i beni Âdem mahall-i vâhide **(102)** cem' ve haşr edilecek ve hayli zaman intizâr edildikten sonra Hazreti Führ'ül-Mürselîn Efendimiz tarafından vukû' bulan **şefâat-ı uzmâ** ile fasl-ı kazâya bede' olunacakdır. (*)

Şöyle ki: Evvelâ bilâhisâb cennete dâhil olacak zevât, zıll-i arşdan kemâl-i i'zâzla dâr-ı cinâna sevk edilüb bâkîlerin defter-i amelleri kendilerine i'tâ ve mîzânda vezn edilecek ve vârid olan suallere cevâbları mutâlebe olunacak ve havz-ı kevserden içmelerine müsâade olunan zevât andan içecek; ve sırât üzerinden herbiri kuvvet-i îmân ve hüsn-i amelleri sâyesinde ve ana göre sür'ât ve betâet üzere geçeceklerdir.

(*) Bu şefâat Efendimizin hasâis-i celîlesinden olub sâir mürselîn-i kirâm bu makâm-ı mahmûda sâhib olmadıklarını umûm ehl-i mahşere karşı i'tirâf edeceklerdir.

(Şu ahvâlin tafsilâtı kütüb-i ehâdisde mübeyyen olub ayrıca kitâb te'lifine mütevakkıfdır.)

(103) İşte bu vechile sırâtdan geçmeğe muvaffak olanlar bilâsebk-ı azâb cennete dâhil olurlar. Bunların mâ'dâsı cehenneme düşdükleri halde eğer ehl-i îmân iseler günahları mikdârı yâhud daha az bir müddet muazzeb olub ba'dehû cehennemden çıkarlar.

Amma (maâzallah) imânsız bulunan kesân, ilelebed nâr-ı cahîmde sûzân olarak kalırlar.

Cennet ni'metleri rûhânî ve cismânî kısımlarına münkasim olduğu gibi cehennemdeki azâb da bu vechile ikiye inkısâm eder.

Lezâiz-i ruhâniyyenin en büyüğü ve her ni'metin eşref ve a'lâsı cemâl-i Hakk'ı müşâhede ve rıdvân-ı ilâhîyi ıhrâzdan ibâret olmağla; â'lâm-ı rûhâniyyenin eşeddi bu devlet-i uzmâdan mahrûm kalarak mazhâr-ı gadab-ı ilâhî kurûn-ı kahr-ı nâmütenâhî olmakdan ibâret olacağı emr-i âşikârdır.

(..
....
....................................)

LÛGÂTÇE

LÛGÂTÇE

(A)

Acâib-i mülk = Dış görünüşün şaşırtıcı hayret verici hâli.

Adâvet = Düşmanlık, Kin. Husûmet.

Aded-i muayyen = Kat'i olarak belli olan mikdar.

Adem-i dikkât = Dikkatsizlik.

Adem-i ta'yin = Yerinin ve vazifesinin belli olmaması, tayinsizlik.

Âdi = Üstünlük farkı olmayan, kıymetsiz.

Âher = Başka, diğer, gayrı.

Ahkâm-ı ameliye = Fiil olarak işlenmek sûretiyle olan hükümler.

Ahkâm-ı celîle = Mukaddes Kânunlar, Şerîat hükümleri.

Ahkâm-ı hendesiyye = Geometri hükümleri.

Ahkâm-ı i'tikâdiyye = Îmân hükümleri.

Ahkâm-ı şer'iyye = Şer'î hükümler.

Ahlâk-ı cemîle = Çok güzel ahlâk.

Ahlâk-ı fâdıla = Üstün ahlâk.

Ahlâk-ı memdûhe = Medhedilmiş, övülmüş güzel ahlâk.

Ahlâk-ı mezmûme = Zemmolunmuş, çirkin ve kötü ahlâk.

Ahsen-i sûret = En güzel şekil, biçim.

Ahvâl-i kulûb = Kalblerin halleri.

Akâid-i dîniyye = Dîni îmân esasları.

Akîb = Bir şeyin ardından gelen. Arkası sıra giden.

Akl-ı selîm = Hak ve hakîkati ayırabilen akıl, düşünüş.
Aksâm-ı adîde = Birçok kısımlar.
Akvâl = Kaviller, sözler.
Alâ mâ hüve aleyhi = Emrolundukları hâl üzerine.
Alâmât = Alâmetler, izler, nişanlar.
Âlâm-ı hissiyye = Elemler, hisler.
Alâniyet = Açıklık. Herkesin gözü önünde, bir şeyin dış yüzü.
Ale'l arş = Arşa dair, arş üzerine.
Alelıtlâk = Umûmiyyetle, mutlâka.
Âlem-i mülk = Bütün cihânın dış tarafı, dış yüzü.
Alettafsîl = Hakikatini öğrenmek üzere.
Alettertîb = Tertîbi üzere.
A'ma = Kör, gözü görmeyen.
A'mâl-i sâliha = Sâlih, iyi ameller.
Amme = Herkese âid, umûmi olan.
Âmil = Yapan, işleyen, sebeb.
An kizbin = Yalan üzere.
A'râz = Tesâdüf, rastgele.
Araz = İşâret, alâmet. Tesâdüf, kazâ.
Ârız = Sonradan olan şey, yapışan, takışan.
Arûz = Birisine ârız olan iş ve ihtiyâç.
Arşî = Ulviyyete âid ve müteâllik.
Arz-ı iştiyâk = Arzusunu, hasretini bildirmek.
Arzî = Toprağa âid ve müteallik, semâvî olmayan.
Arziyyet = Arza âid oluş.
Âsâr = Eserler.
Aslah = En sâlih.
Aşere-i mübeşşere = Cennetle müjdelenen on sahâbî.
Atâlet = Tembellik.

Atüzzikr = Aşağıda zikr edileceği üzere.
Avârız = Arızalar, noksanlıklar.
Azâb-ı cismânî = Bedenle ilgili azâb, cezâ.

(B)

Bâb = Kapı, kısım, fasıl, parça, bölüm, mevzû'.
Ba'del mevt = Ölümden sonra.
Ba'demâ = Sonra.
Bâdi-i nazar = Sebeb, vesîle olan görünüş.
Bahâdır = Kahraman, cesur, yiğit.
Bâis = Gönderen, sebeb olan. Yeniden yaratan Allah Azze ve Celle.
Bâis-i nefret = Nefrete sebeb olan.
Bâki = Ebedî dâimî, sonu gelmez.
Bâlâda = Yukarıda.
Ba's = Yeniden diriltme, ihyâ.
Bâtâet = Yavaşlık, ağırlık, ağır davranma.
Bâtın = İç, içyüzü.
Bedâyi-i âlem = Cihânda yeni ihdâs olunmuş şeyler.
Bedâyi-i mahlûkât = Yeni ihdâs olmuş, yaradılmışlar.
Bede' = Başlayış, bir şey'i başkasından evvel işleme.
Bedîhî = Delil ve isbâta muhtaç olmayacak derecede açıklık.
Beht = Şaşkınlık, hayranlık.
Bekâ = Devâmlılık, varlığının sonu olmamak.
Belâgât = Hakîkatlı, güzel söz söyleme san'atı.
Benî İsrâil = İsrâil oğulları.
Berâhin-i sâlife = Evvelce geçen deliller, bürhânlar.
Berâhin-i vâzıha = Açık, belli burhânlar, deliller.

Bervechiâtî = Aşağıda olduğu gibi.
Berzah = Dünyâ ile ahîret arası. İki âlem arası.
Bey'ü şirâ = Alış veriş.
Beyn = Ara.
Biaynihî = Ayniyle, olduğu gibi, tıpkı.
Bîhaber = Habersiz.
Bihakkın = Hakkıyla.
Biinâyetillâh = Allah'ın yardımı ile.
Bilâd = Beldeler, memleketler, şehirler.
Bilâihtiyâr = İhtiyârsız, istemiyerek.
Bilâikrâh = Zorlamadan, ikrâh olmadan.
Bilâkeyfe vel inhisâr = Keyfiyetsiz ve hududsuz.
Bilâiştibâh = Şübhesiz.
Bilâözr = Özürsüz.
Bilâsebk = İlerlemeksizin, vâkı' olmaksızın.
Bilâşübhe = Şübhesiz.
Bilâtahallüf = Değişmeksizin, geride kalmaksızın.
Bilâtereddüd = Tereddüdsüz, şübhesiz.
Bilâ ziyâde velâ noksan = Ne fazla ne noksan.
Bilbedâhe = Açıklıkla, âşikâr olarak.
Bilcümle = Hep, bütün, toptan.
Bilittifâk — Birleşerek, toplanarak.
Binâenalâzâlik = Bundan dolayı, bunun üzerine.
Bitarîk'ıl-âhâd = Bir çok yolla.
Bizzarûre = Zarûretsiz.
Burak = Cennete mahsûs bir binek vâsıtası.
Butlân = Bâtıl olan, bâtıllar.
Bülegâ = Edebiyâçılar.

(C)

Câizât-ı akliyye = Aklen mümkin olanlar.
Câmi = Cem edici, toplayıcı, içine alan.

Cânib-i celîl-i ilâhî = Büyük ve ulu Allâh tarafından.
Câri = Ceryân eden, akan, geçen, yürüyen.
Cây-i gîr = Temelleşen, yerleşen, pâyidâr.
Cây-i hafâ = Gizlilik makâmı, yeri.
Cebr = Zor, zorlama, düzeltme.
Celâl = Büyüklük, ululuk.
Cemâdât = Katı cisimler, cansızlar.
Cemâl = Yüz güzelliği.
Cemâl-i Hakk = Allah'ın cemâlini müşâhede etmek, görmek.
Cemî' = Bütün, hepsi.
Cemî' edyân = Bütün dinler.
Cemm-i gafir = Büyük cemâat, insân kalabalığı.
Cevârih = Yaralıyan, çürüten.
Cevâz = İzin verme, müsâade.
Cevheriyet = Bir şey'in özü, esâsı. Çok kıymet verilen ve az bulunan şeyler.
Cezm = Kat'î karar, yemin.
Cezmen = Kat'î olarak, kararlı, yeminli olarak.
Cihet-i hüsnî = İyi ve güzel yönler, taraflar.
Cirm-i kamer = Ayın cismi.
Cizye = Müslüman olmayan teb'adan alınan vergi.
Cünûn = Delirme, çıldırma, delilik.
Cüzzâm = İnsân vücûdunda çıkan çıbanlar ve yaralar meydana getiren miskin hastalığı.

(Ç)

Çâr-ı aktar = Dört taraf.

(D)

Dakîkûs-sun'e = Nâzik, ince eser.
Dâll = Delîl olan. Yol gösterici. Bildiren.

Dalâl = Doğru yoldan sapmak.
Dâlâlet = Hak ve hakikatden sapmak.
Dâr-ı cinân = Cennetler diyârı, âhıret.
Delâil = Deliller, isbâtlar.
Delâlet = Yol göstermek, işâret, delil olmak.
Delâlet-i zanniye = Zan ile olan işâret, yol göstermek.
Derakab = Akabinde, hemen, derhal, çabuk.
Dermeyân = Arada, ortada olan şey.
Dıhk = Gülmek.
Dîn-i cedîd = Dinî yenilikler.

(E)

Ebeveyn = Ana ile baba.
Ebsâr-ı a'dâ = Düşmanların gözleri.
Ecsâd-ı halâık = Mahlukât cesedleri.
Ecsâm = Cisimler.
Ecsâm-ı lâtife-i nurâniye = Nurâni, lâtif cisimler.
Eczâ = Cüzler, parçalar, kısımlar.
Eczâ-yı asliye = Aslî kısımlar.
Edille = Deliller.
Ef'âl-i mükellefiye = Bir insanın mükellef olduğu işler, fiiller.
Efdâl-i beşer = İnsânların en iyisi.
Efdâlünnâs = İnsânların faziletlisi, iyisi.
Eflâk — Dünyâlar, gökler, âlemler, felekler.
Efrâd = Ferdler.
Ehl-i istikâmet = Doğru yolda olanlar.
Eimme-i erbaa = Dört imâm.
Eimme-i fukahâ-yı ızâm = Büyük fıkıh imânları.
Ekâbir = En büyükler.
Elfâz = Lâfızlar, sözler, lûgatler.

Elhâsıl = Hâsılen, meydâne gelerek.
Elvân = Renkler, muhtelif görünüşler.
Emânet — Birisine koruması için bırakılan şey. Eminlik, istikâmet üzere olmak.
Emârât-ı tekzîb = Alâmetleri, nişâneleri yalanlamak, inkâr etmek.
Emrâz = Hastalıklar, marazlar.
Emr-i fıtrî = Yaradılışdan olan iş, madde, husûs.
Enbiyâ-yı izâm = Büyük peygamberler.
Enîn = Acı veya sızıdan inleyiş.
Envâ-ı icmâliye = Özetleme çeşitleri.
Envâ-ı maraz = Çeşitli dertler, belâlar.
Envâr-ı ilm — İlmî nurlar, aydınlıklar.
Erbâb-ı bid'ât = Bâtıl i'tikâd sahibleri.
Erbâb-ı tahkîk = Hakîkatleri delilleri ile bilen mahâret sâhibi insanlar.
Erkân = Rükûnler.
Erkân-ı dîniye = Dîni esaslar, temeller, rükûnler.
Esâbi' = Parmaklar.
Esbâb = Sebebler, vâsıtalar.
Esbâb-ı hafıye = Gizli sebebler.
Esmâ' = Kulaklar, işitmeler.
Esvât = Sesler, savtler.
Eşedd = Daha şiddetli.
Eşhâs = Şahıslar.
Eşkâl-i a'zâ = Bedenin her bir uzvunun şekilleri.
Eşref = En şerefli, daha şerefli.
Evkât = Vakitler.
Evâmir = Emirler, vazîfeler.
Evâmir-i ilâhiye = İlâhi emirler, vazifeler.
Evsâf-ı beşeriye = İnsânî vasıflar, sıfatlar.
Ezâim-i masnuât = Kat'î kararla yapılanlar.
Ezdâd = Zıdlar, mukâbil ve muhâlif olan şeyler.
Ezher-i cihet = Yönün saflığı parlaklığı.

Ezvâc-ı tâhirât = Peygamberimize (A.S.M) âilelik etmek şerefine ermiş mübârek hânımlar.

(F)

Fa'âl-i muhtâr = Serbest olarak çalışan, iş yapan, Cenâb-ı Hakk.
Farziyyet = Farz oluş.
Fâsid = Bozguncu, doğru olmayan, müfsid.
Fasl-ı sâdis = Altıncı kısım.
Fâtır-ı akdes = En kudsî ve benzeri bulunmayan şeyi yaratan Allah.
Fâtır-ı kudret = Benzersiz kudret sâhibi, Allahü Teâlâ.
Fatîn = İleri derecede akıllılık. Zihin açıklığı.
Fazl-ı ilâhî = Allâh'dan olan ihsân, kerem, üstünlük.
Felâsife = Filozoflar, düşüncesiz, kayıtsız, rahat yaşayanlar.
Fenâ = Yokluk, yok olma, geçici dünyâ, bekânın zıddı.
Ferâiz = Farzlar.
Fesâhât = Açık ve güzel ifâdeli konuşmak.
Fevât = Fevtler, ölüler.
Fevkinde = Üstünde, yukarısında.
Fevt = Ölmek, kaybetmek.
Fezâil = Fazîletler, üstünlükler.
Fıkdan = Yokluk, bir şeyin belirsiz olması, yitirmek.
Fırka = Parti, insan grubu, bölük.
Fısk = Günâh. Hak'dan ayrılmak.
Fil'asl = Aslında olduğu gibi.
Fil'hakîka = Hakîkatde, esâsında, doğrusu.
Fürû' = Bir kökden ayrılmış kısımlar, dallar, bir sülâleden gelmiş torunlar.

Füsehâ = Güzel ve usûle uygun konuşabilenler.
Fütûr = Yeis, ümitsizlik, usanç, gevşeklik.

(G)

Garâbet = Yabancılık, gariblik, tuhaflık, âcizlik, gizli olmak.
Garâib = Acâib şeyler, hayret edilecek şeyler.
Gazâ = Dîn uğrunda kâfirlerle yapılan mücâdele.
Giriftâr = Tutulmuş, yakalanmış.
Girive = Çıkmaz yol, çıkmaz sokak.
Güldeste = Çok güzel şeylerden bir tutam.
Güzerân = Geçme, geçiş.

(H)

Haber-i vâhid = Bir sahâbeden veya bir koldan gelen sahîh hadis.
Habib'ür-rahmân = Rahmân olan Allah'ın sevgilisi.
Hadd-i kemâl = Olgunluk hâli.
Hadd-i tevâtür = Ağızdan ağıza yayılan haberlerin sınırı.
Hâdis = Yeni, sonradan olan şey, değişen.
Hadîs-i sahîh = Hakkında şüphe edilemeyen ve doğru senetlere ve râvilere isnâd edilerek kat'i bilinen hadîsdir.
Hâdisiyyet = Hudûs etmek, çıkmak, meydana gelmek.
Hafaza = Muhâfızlar, muhâfız melekler.
Hâiz = Sâhib. Mâlik. Yer tutan. Akranından mümtaz olan.
Hakâik = Doğru olan asıllar, hakîkatler.

Hakka = Doğru olarak, gerçek, hakîkat olarak.
Hâkim-i zülcelâl = Hükmeden. Celâl ve ululuk sâhibi olan Allah.
Halâık = Mahlûkât, yaradılmışlar, tabiatler.
Halâs = Kurtuluş, necât bulma.
Halel = Bozukluk, eksiklik, başkası tarafından verilen zarar.
Hâlet-i nevm = Uyku ve rüyâ hâli.
Hâlet-i mezkûre = Zikredilmiş hâl, keyfiyyet.
Hâlıkıyyet = Yaratıcılık. Halk edicilik. İcâd ve takdîr.
Hâl-i yakaza = Uyanıklık hâli.
Hallâk-ı âlem = Âlemin yaratıcısı.
Hallâk-ı müteâl = Âlî, büyük, halk edici, yaratıcı Cenâb-ı Hakk.
Hamele-i arş = Cebrâil, İsrâfil, Mîkâil, Azrâil (Aleyhimüsselâm)
Harâb = Virân, ıssız, yıkık, perîşân.
Harf-ı vâhid = Hiçbir harf, hiçbir söz.
Hasâis = Bir şeye, birine has olan keyfiyetler.
Hasebiyle = Gereğince, dolayısıyla, cihetiyle, alâkasıyla.
Hasenât = Güzellikler, iyilikler.
Hasse-i lâzime = **Gerekli olan kuvvet, hâl.**
Haşr-ı cismânî = Cisimle berâber dirilme, bedenlerin haşri.
Hâtem'ün-nebiyyîn = Peygamberlerin sonuncusu.
Hâtime = Son, nihâyet.
Havârik = Acîb ve garîb olan hâdise. İnsânda hayret veya hayranlık uyandıran şeyler.
Havass = Hasseler, duygular.
Havâyic-i beşeriye = Beşerî ihtiyâçlar.
Havf = Korku, Allah'dan korkmak.

Hâvî = İçine alan, kaplayan.
Havz-ı kevser = Cennetde bir havuz.
Hazer = Çekinmek, sakınmak.
Hazerât = Hürmet maksadıyla büyüklere verilen ünvân. Hazretler.
Hey'et = Şekil, sûret, görünüş. Birlik teşkîl eden şahısların mecmuu.
Hevâ = İstek, nefsin isteği, düşkünlük.
Hıfz-ı sıhhât = Sıhhâtın muhâfazası.
Hırmân-ı şefâat = Şefâatden mahrûm oluş.
Hibe = Bağışlama, verme.
Hikmet = Herkesin bilmediği gizli sebeb. Sır.
Hilâf = Ters, karşı, zıd, muhâlefet etmek.
Hilkat-ı Âdem = Âdem Aleyhisselâm'ın yaradılışı.
Hudûs = Yeniden meydâna gelmek, yok iken vücûda gelmek.
Hulûl = Girme, dâhil olma, içine gizlice giriş.
Huruc = Çıkma, dışarı çıkma, çıkış.
Hutbe = Hatîbin minberde halka verdiği dînî nasîhât.
Hüccet-i kavliye = Delîl olan söz, kavil.
Hüsn-i hâtime = İmân ile âhirete gitmek, netîceyi iyi bir halde bitirmek.

(I)

Ibrâz-ı efdâliyyet = İyilikler kazanmak.
Ilel = İlletler, hastalıklar, sakatlıklar.
Itâb = Azarlamak, şiddetle hitâb etmek, tekdîr etmek.
Itlâk = Salıverme, koyuverme.
Ittıla' = Haberi, ma'lûmâtı bulunma.
Islâh-ı amelî = Ameli düzeltmek.

(İ)

İbâd-ı mü'minin = Mü'min kullar.
İbâhe = Sevâb veya günâh olmamak, mübâh olmak, helâl kılmak.
İbârât = Bir ifâdeyi meydâna getiren kelime ve cümleler.
İbrâz = Göstermek, meydana koymak.
İbdâ' = Misli geçmemiş bir eser meydana koymak, icâd.
İbkâ' = Bâkileştirmek, devâmlı etmek.
İblis-i lâin = Lâ'netli şeytân.
İbtâl = Hükümsüz bırakmak. Çürütmek.
İbtidâen = İlk olarak, başlangıçta.
İbtidâr = Bir işe sür'atle, çabuklukla başlama.
İcmâlen = Kısaca, özetliyerek, kısaltarak.
İcrâ = Bir işi yürütmek, yerine getirmek, yapmak.
İctihâd = Şeriat'ın fer'î mes'elelerdeki hükümlerini usûlüne uygun ve tam gayret ederek ehil bir «müctehid» olarak istinbât etmek.
İctimâ-ı nâkızeyn = Karşılıklı iki zıt şeyin birleşmesi, toplanması.
İ'dâm = Vücûdu ortadan kaldırmak, yok etmek.
İdhâl = Dâhil etmek, içine almak, sokmak.
İdrâk = Anlayış, kavrayış, akıl erdirmek.
İfâ-yı teşekkür = Teşekkürünü yerine getirmek, yapmak.
İfhâm = Bildirmek, anlatmak.
İfrât = Aşırı gitme, pek ileri varma.
İhâm = Vehme düşürmek, vehimlendirmek.
İhâta-i ukûl = Aklın sardığı, kabül etdiği şeyler.

İhbâr = Haber vermek, haber almak, alınan haberi anlatmak.
İhdâs = Meydana getirme, ortaya çıkarma.
İhrac = Çıkarmak, dışarı atmak. Fazla malı yurt dışına göndermek.
İhrâz = Nâil olmak, kazanmak. Birisini güzel bir sûretde korumak.
İhticâc = Delil, vesîka, şahid göstermek.
İhtilâf = Karışıklık. Zıt veya farklı düşünmek.
İhtimâlât = İhtimâller, olması mümkin olan şeyler.
İhtirâm = Ta'zîm olunmak, hürmet, saygı.
İhtiyât = Tedbirlilik, ileriyi düşünmek.
İhyâ = Diriltmek, yeniden hayata kavuşturmak.
İkâ' = Vuku buldurmak, meydana getirmek. Fenâ bir şey yapmak.
İkâme = Yerleştirmek, vücûda getirmek, oturtmak.
İkâme-i hüccet = Delil meydana koymak, vücûda getirmek.
İkdâm = Gayret ve sebatla çalışma, devamlı çalışma.
İkfâr = Birisine kâfir demek veya denilmek.
İkmâl = Kemâle erdirme, tamamlama, bitirme, eksiğini doldurma.
İkrâh = İğrenmek, tiksinmek, bir işi istemiyerek yapmak.
İkrâr = Açıktan söylemek, kabûl ve tasdîk etmek.
İktidâ' = Tâbi' olma, uyma.
İktisâb = Kazanmak, tahsîl etmek, elde etmek.
İktizâ = Lâzım, gerek, işe yaramak.
İ'lâ = Yükseltme, yükseltilme, şân ve şöhretini artırma.
İlâ yevm'il-kıyâm = Kıyâmet gününe kadar.

İlelebed = Ebediyyen.
İlhâk = İlâve etmek, eklemek, katmak.
İlm-i kelâm = Cenâb-ı Hakk'ın zât ve sıfâtından, nübüvvet ve risâlete âid mesâilden islâmî esâslar dâiresinde bahseden ilim.
İlm-i usûl = Delillerden hükmün nasıl çıkarıldığını öğreten ilim.
İltihâk = Karışmak, katılmak, yetişmek.
İltiyâm = Yara kapanması, iyi olması. Cem olmak. Zemmolunmak.
İltizâm = Kendi için lüzûmlu sayma, icâb ettirme.
İlzâm = Söz ve fikirde gâlibiyet. İsnâd ve isbât etmek.
İmân-ı icmâlî = Taraf-ı nebevîden her ne tebliğ buyruldu ise cümlesi hakdır diye tasdîk etmek.
İmân-ı kâmil = Kemâle, olgunluğa ermiş imân.
İmân-ı tafsîlî = Bütün tasilâtıyla îmânî esâsları bilmek ve yaşamak.
İmâte = Öldürmek, fenâ etmek.
İmtisâl = Uymak, bağlı olmak, tâbi' olmak, inkıyâd etmek.
İn'âm = Nimet vermek, ihsân etmek, iyilik etmek.
İnâyet-i bârî = Allah'ın yardımı.
İndinde = Tarafında, nezdinde, yanında.
İnfâz = (Emri) yerine getirme, yapma. Öte tarafa geçme.
İnfiâlât = Gücenmeler, aksi tesirler, teessürler.
İnfikâk = Yerini terketmek, ayrı düşme, yerinden ayrılmak.
İnfisâl = Olduğu yerden ayrılmak, yeni bir fasıla geçmek.
İnkıyâd = İtâat etmek, boyun eğmek.
İnşâ = Yapmak, vücûda getirmek, yaratmak.

İnşikâk = İkiye ayrılmak, çatlamak, yarılmak.
İntifâ = Fayda te'min etmek, menfaatlendirmek.
İnzimâm = Birbirine ilâve olunmak, katılmak, yapışmak.
İrâde-i ezeliyye = Başlangıcı olmayan emir, Allah'ın takdîri.
İrâs = Verme, verilme, icâb etme, gerekme.
İrâs-ı şübhe = Şübheye sebeb olma, şübhe verme.
İrcâ' = Geri çevirmek, geri döndürmek.
İrsâl = Göndermek, gönderilmek, yollamak.
İrtikâb = Kötü bir iş işlemek, bir işe karışmak.
İsâbe-i muti' = Mutîleri sevablandırmak.
İsâl = Ulaştırmak, vâsıl etmek, yetiştirmek.
İsmet = Günahsızlık, ma'sumluk. Peygamberlik vasıflarından birisidir.
İstiâne = Duâ, yardım istemek.
İstib'âd = Uzaklaşma, ihtimâl vermeyiş, yakıştırmayış.
İstifsâr-ı hikmet = Hikmetini sorup anlamak, ifâde istemek.
İstiğrâb = Şaşırmak, gârib bulmak, taaccüb etmek.
İstihbâb = Bir şeyi iyi ve güzel addetmek. Müstehâb etmek ve olmak.
İstihfâf = Küçük ve aşağı görmek, küçümsemek.
İstihkâk = Kazanılan şey, hak edilen, hakkını almak veya istemek.
İstihlâl = Helâl saymak, helâlleşmeyi istemek.
İstihzâ' = Alay etmek, birisi ile eğlenmek.
İstikbâh = Kabin, çirkin görme, ayıplama.
İstikmâl = İkmâl etmek. Bir şeyin olgunluğa, kemâle erdirilmesi.
İstîlâ-ı muhabbet-i ilâhiye = Kalbin Cenâb-ı Hakk'ın muhabbeti ile dolması.

İstilzâm = Lüzumlu olmak, gerektirmek, lâzım addetmek.
İstimâ' = Dinlemek, işitmek, kulak vermek.
İstinâd = Dayanma, güvenmek, sened veya delil söylemek.
İstinbât = Bir söz veya bir işden gizli bir ma'nayı meydana koymak.
İstivâ = Müsâvi oluş, istikâmet ve karar, kemâlin sâbit olması.
İş'âr = Yazı ile haber vermek. Anlatmak, bildirmek.
İştibâh = Şübhelenmek, şübhe etmek.
İştirâk = Ortaklık etmek, hissedâr olmak.
İ'tâ = Vermek, bahşetmek, ihsân etmek.
İ'tikâd = İnanmak, sıdk ve doğruluğuna kalben kararlı olmak.
İ'timâd = Güvenerek bağlanmak, emniyet etmek.
İttibâ' = Tâbî' olmak, arkasından gitmek, itâat etmek.
İttifâk = Birleşmek, birlik olmak.
İttihâz = Edinme, kabûl etme, kullanma.
İttisâf = Vasıflanmak. Muttasıf olmak. Bir hâl takınmak.
İttisâl = Ulaşmak, bitişmek, yakınlık, bağlılık, kavuşmak.
İz'âf-ı kesîre = Pek çok misli.
İzâle = Ortadan kaldırmak, mahv etmek, gidermek.
İz'ân = Anlayış, akıl, zekâ, idrâk, bilmek.
İzmihlâl = Bozulup gitmek, yok olmak, perişân olmak.

(K)

Kabîh = Çirkin, fenâ, kötü.

Kâbil-i ta'dât = Sayılıp, sıralanması mümkün olan.
Kabl'en-nübüvveh = Nübüvvetden evvel.
Kader-i müşterek = Ortak kader.
Kadh = Zemmetme, çekiştirme.
Kadîm = Eski zaman, evveli bilinmeyen hâl ve keyfiyyet.
Kâffe-i benî Âdem = Bütün Âdem oğulları
Kâffe-i edyân = Bütün dinler.
Kâffe-i şerâyi'-i enbiyâ = Bütün nebîlerin şerîatları.
Kahhâr-ı azîz = Gâlib ve her an kahretmeye muktedir (Allâhü Teâlâ).
Kâim = Ayakda duran, mevcûd.
Kâmilen = Noksansız, eksiksiz olarak, tam olarak.
Kâmil'ül-ilm = Eksiksiz, kusursuz, kemâlde olan ilim.
Kâsib = Kesb eden, kazanan, elde eden.
Kat'â = Aslâ, hiçbir zaman.
Kat'il butlan = Şübhesiz ve mutlak bâtıl olan.
Kavânîn-i tabiiyye = Tabîat icâbı, Allâh'ın tabiatda yaratdığı kânunlar.
Kavl = Söz, anlaşma, sözleşme.
Kavl-i tahkîk = Doğru olup olmadığı araştırılmış söz.
Kâzib = Yalancı, yalan söyleyen.
Kaziye = Hüküm, karar, fikir.
Kefâlet = Kefîl olmak, bir kişinin işini üzerine almak.
Kemâlât = Fazîletler, iyilikler, mükemmellikler.
Kemâl-i i'zâz = Olgunlukla hürmet etmek.
Kerâhet-i tahrîmiye = Harama yakın mekrûh.
Kerahet-i tenzîhiye = Helâle yakın mekrûh.

Kerem = İzzet, şeref, inâyet.
Kerhen = İstemiyerek, tiksinerek, zorâki.
Kerrûbi = Meleklerin büyüğü.
Kesb = Kazanç, çalışmak, elde etmek.
Kesb-i tahsîl = İlim kazanmak.
Kesb-i vuzûh = Açık ve anlaşılır şekil kazanmak.
Kesret-i ilim = İlmin çokluğu, bolluğu.
Ketm = Saklamak, gizlemek, sır tutmak.
Keyfemâyeşâ' = Nasıl isterse, istediği gibi.
Keyfiyyet = Bir şeyin esâsı ve içyüzü, nasıl olduğu ciheti.
Kırâat = Düzgün ve çabuk okuma.
Kıssa = Vak'a, ibret verici hikâye, fıkra.
Kısm-ı va'd = Söz verilen kısımlar.
Kibr = Kendisini büyük gösteriş, büyüklenme.
Kifâyet = Yeterli.
Kitâbet = Yazmak, kâtiblik.
Kitmân-ı hakîkat = Hakikati gizlemek.
Kizb = Yalan, yalan söylemek.
Kizb-i mahz = Sâfi, hâlis yalan.
Kubuh = Günâh ve çirkin hareket, kabâhat.
Kudret-i kâhire-i sâmedâniye = Samed olan Allah'ın kahreden kudreti.
Kudret-i tâmme = Tam ve noksansız kudret.
Kulûb-i kudsiyye = Mübârek kalbler.
Küffâr = Kâfirler, gâvurlar, Allâh'ın Şeriatını beğenmiyenler.
Külliyât = Bütün, hepsi.
Künh = Bir şeyin aslı, cevheri, mikdârı, özü, nihâyeti.
Kütüb-i kelâmiyye = Kelâm ilmine dâir olan kitaplar.
Kütüb-i sâlife = Evvelce geçen kitablar. Eski ümmetlerin kitabları.

Kütüb-i siyer = İnsânların, gidişinden, yollarından, tarzlarından bahseden kitaplar.
Kütüb-i şer'iyye = Şer'î kitaplar.

(L)

Lâhık = Yetişen, ulaşan, eklenen, katlanan.
Lâik = Dîni olmayan şey, sistem, prensib. Şer'î kânunları redd.
Lâîn-i ebedî = Ebediyyen lâ'netlenmiş, kovulmuş.
Lâtenâhî = Nihâyetsiz, sonsuz.
Lâyetegayyer = Değişmez, bozulmaz.
Lâyezâl = Zevâl bulmaz, yok olmaz.
Ledel iştibâh = Şübhe anında.
Leyl'ün-nehâr = Gece ve gündüz.
Lezâiz = Lezzetler.
Libâs = Elbise.
Lihikmetin = Hikmetinden dolayı.
Lisân = Konuşma dili, lehçe.

(M)

Mâadâ = Başka. Fazla. Bundan gayrı...
Maânî-i sahîhe = Gerçek ve hakîkî ma'nâlar.
Meâzallâh = Allah muhâfaza buyursun ma'nasında istiâne.
Ma'bûd-ı bi'l-hakk = Hakkıyla ibâdete lâyık olan Allah Celle Celâluh.
Ma'deniyyât = Mâdenî oluşlar, toprakdan çıkan şeyler.
Ma'dûd = Sayılan, belli, addedilen muayyen.
Ma'dûn = Aşağı, alt, alt derece.
Mâfevk = Üstünü, üstün olanı, bir şeyin üstü.
Ma'füvv = Bağışlanmış.

Mağfiret-i zünûb = Allâh'ın günâhları afvetmesi.

Ma'rifet-i sübhâniyye = Allâh'ın her şeyi sübhân sıfâtıyla bilmesi.

Mahâl-i vâhid = Bir tek yer. Kıyâmet günü mahşer halkının toplandığı yer.

Mâhiyet = Nasıl olduğu ciheti.

Mahmûl = Haml olunmuş, yüklenmiş.

Mahûf = Korkulu, tehlikeli.

Mahzâr = Huzûr yeri, Hazır olma. Görünüş.

Mahz = Sâfi ve hâlis, katıksız, sırf.

Mahz-ı tafaddul = Sâdece faziletini iddiâ etmek.

Mahzûl = Hakîr, kıymetsiz olmuş, hor, rüsvay.

Makbûl = Beğenilen, kabûl olunan, sevablı.

Makhûriyyet = Kahredilmek, mahvedilmek, mağlûbiyyet.

Mâlik-i mutlak = Kat'î ve şüphesiz herşeyin sâhibi olan Allâh.

Ma'lûm = Bilinen, belli.

Ma'lûmiyyet = Bilinenler, bilinen şeyler.

Ma'rifetullâh = İlâhî hakîkatlere vukûfiyyet.

Ma'rûziyyet = Bir şeyin te'sîrine uğramak. Arzedilen, takdîm edilen.

Ma'siyet = İtâatsizlik, günâh.

Maslahat = İş, mes'ele, maksad, keyfiyet.

Masnûât = San'atkârâne yapılan şeyler.

Ma'sûniyyet = Eminlik, sağlamlık, muhâfaza altında bulmak.

Matlûb = İstek, istenilen şey.

Mazbût = Zabtolunmuş, ele geçirilmiş, sağlam, korunmuş.

Ma'zûr = Özürlü, özrü olan.

Meâd-ı cismânî = Varlığı bilinen, mevcûd olan âhiret. Dönülüp gidilecek yer.

Meâsî = Günâhlar, isyânlar.

Mebhâs = Kısım, bahis, fasıl.

Mebnî = Yapılmış, bir şeye dayanan, isnâd olunarak.

Meb'ûs = Gönderilen, ba's olunan. Allah tarafından gönderilmiş olan.

Mecmu' = Cem olunmuş, bütün, hepsi, topluca.

Me'cûr = Ecirlenmiş, mükâfâta hak kazanmış kimse.

Meczûm = Kat'î karar verilmiş, niyyet edilmiş.

Medâr = Sebeb, vesîle.

Mefhûm = Anlaşılan ma'nâ, ifâde.

Mefrûz = Farz olunmuş, çok lüzumlu.

Mekârim-i ahlâk = Keremli ve güzel ahlâklı olmak.

Melekût = Saltanat-ı ilâhiyenin müessiriyet ve idâresinin esrârı. Bir şeyin iç yüzü, iç ciheti.

Memât = Ölüm, âhirete göç etmek.

Memnû' = Yasak.

Me'mûrunbih = Emrolunan şey.

Menâfi' = Menfaatler, faydalar.

Menâzil = Menziller, duraklar, konak yerleri.

Menfûre = Kendisinden nefret edilen, sevilmeyen, iğrenç.

Menhi anh = Şer'ân yapılması haram olan şeyler.

Menhiyât-ı bâtıne = Dînin yasak etdiği şeylerin içyüzü.

Menkûha = Nikâhlanmış olan kadın.

Menkûl = Nakledilen, aklî olmayıb mukaddes kitabla bildirilen, anlatılan.

Mensûb = Bir şeye veyâ kimseye nisbeti olan, alâkası bulunan.

Menût = Asılı, muallâk, bağlı, merbût, vâbeste.

Merâsim-i dîniyye = Dînî merâsim.
Merâtib-i âliyye = Yüksek, yüce mertebeler.
Mertebe-i âliyye = Yüksek, yüce, âli derece.
Mervî = Rivâyet edilen, nakledilen, anlatılan.
Mesâhif = Mushâflar, sahîfeler, Kur'ânlar.
Mesâlih = Maslahatlar, işler.
Mes'ele-i mühimme = Ehemmiyeti çok olan mühim mes'ele.
Mesmûât = İşitilenler, duyulanlar.
Mest = Sarhoş, aklı başında olmayan.
Meşiyyet-i ilâhiye = İlâhî dilek, arzu ve işler.
Meşrû' = Hak, doğru, Şerîat'ın kabûl etdiği.
Meşrût = Şartlı, şart ile bağlı.
Mevâki' = Mevkiler, duracak yerler.
Mevcûdiyyet = Bulunanlar, vâr olanlar.
Mevki'-i haşr = Kıyâmetden sonra bütün insanların toplandıkları yer.
Mevsûf-ı akdes = Kudsiyetle vasıflanan.
Mevsûk = Vesikâlı, delîle dayanan, hakîkat, sağlam.
Mezâhib-i adîde = Bir çok mezhebler.
Mezâhib-i külliye = Umûm, bütün mezhebler.
Mezemmet = Kınama, yerme, ayıplama.
Mezmûm = Kötü, zemmolunmuş.
Millet-i hanîfiyye = Allâh'ın birliğine inanan müslüman cemâat.
Mintarafillâh = Allâh tarafından.
Minvâl = Davranış, usûl, yol.
Mîzân = Terâzi, ölçü, mikyâs. Mahşerde herkesin amellerini tartmağa mahsûs bir adâlet ölçüsü olub, hakîki mâhiyeti ancak âhiretde bilinecekdir.
Muahheren = Sonradan, geriden.
Muâheze = Azarlama, çıkışma, darılma, tenkîdler.

Muâkabe = Cezâlandırılmak, tâkibedilmek.
Muallim = Ta'lim eden, ilim öğreten.
Muâmelât = Ameller, davranışlar, alışverişler.
Muammer = Uzun ömürlü, çok yaşamış.
Muâraza-i Kur'ân = Kur'ân ile söz mücâdelesi.
Muarrâ = Temiz, yüksek, beri, fenâlıkdan uzak.
Muattal = Ta'til edilmiş, kullanılmaz olmuş.
Muâvenet = Yardımcılık, yardım, teâvün.
Muâyene-i azâb = Azâbı yoklama.
Muazzeb = Eziyet çeken, azâb içinde olan.
Mu'cizât-ı bâhire = Açık, belli, âşikâr mu'cizeler.
Mu'cizât-ı kesîre = Mu'cizelerin çokluğu.
Muhâlefet = Uyuşmazlık, kabûlsüzlük, zıd gitmek.
Muhâl-i aklî = Aklın alamıyacağı imkânsızlık.
Muhâlif = Uymayan, birbirine benzemeyen, zıt olan.
Muhâliyyet = İmkânsızlık, mümkünsüzlük.
Muhît = İhâta eden. Etrâfını kuşatan.
Muhârebât-ı mütemâdiye = Devâmlı harbetmek, sürekli ceng.
Muhassis = Tahsîs eden, husûsileştiren.
Muhdes = İhdâs edilmiş, sonradan meydâna gelmiş.
Muhtass = Bir kimseye veyâ şeye mahsûs olan.
Muhtereât = Yeni icâdedilmişler, ihtira' olunmuşlar.
Muhtevî = İçine alan, ihtivâ eden, kaplayan.
Muhyi = Maddî, mânevî hayat veren, dirilten.
Mun'im-i zülcelâl = Nimet veren, azamet sâhibi olan Allâh.
Mukâbil = Karşılık olan, karşı taraf.
Mukallid = Taklîd eden, benzemeye ve benzetmeye çalışan.

Mukârin = Yakın olan, bitişen, ulaşan.
Mukayyed = Kayıtlı, sınırlı, serbest olmayan.
Muktedîr = Güclü, kuvvetli, işe gücü yeten.
Mukteză-yı zâtî = İcâbına göre, husûsî, kendisine âid.
Muktezî = Lüzumlu olduğu anlaşılmış, lâzım.
Mu'lin = İ'lân eden, bildiren.
Musîb = İsâbetli, doğru.
Mutâbık = Uygun, muvâfık, uyan.
Mutâlebe = Talebde bulunma, hakkını isteme.
Mutasavver = İlerde yapılması zihinden geçmiş.
Mu'teber = Beğenilen, inanılır, i'tibârlı.
Muti' = İtâatli, terbiyeli.
Mutmain = Emin, içi rahat, müsterih.
Muttali' = Haberli, bilgisi olan.
Muttasıf = İyi veya kötü bir sıfatla ta'rif edilen, vasıflanmış.
Muvâfakat = Karşılıklı anlaşma, uygunluk, râzı olmak.
Muzaffer = Muvaffak olmuş, zafer kazanmış, kahraman.
Mübâyın = Farklı, başka türlü, muhâlif.
Mübtedia = Yeni bir şey icâd eden, bid'at uyduran.
Mücâdele = İki kişinin bir şey üzerine çekişmesi, uğraşma.
Mücâdelât-ı hasene = Hayırlı amel için mücâdele etme, uğraşma.
Mücânebet = Sakınma, çekinme.
Mücâzât = Cezâ, suçlara verilen karşılık.
Mücerred = Yalnız, tek, hâlis, tek başına.
Mücmel = Kısa, öz muhtasar, hülâsa edilmiş.
Müdebbirât = Tedbîr ve idârede vazifeli olanlar, Melekler.

Müddet-i medîde = Çok uzun zaman, devâmlı.
Müessir = Te'sir eden, iz bırakan, eserin sâhibi.
Müevvel = Te'vil edilmiş zâhiri ma'nâdan başka ma'nâ verilmiş.
Müeyyid = Te'yid eden, doğrulayan, sağlamlaştıran.
Müfterî = İftirâ eden, başkasına suç isnâd eden.
Mükellef = Bir şeyi yapmağa mecbûr olan. Vazîfeli.
Mükemmelliyet = Noksansız eksiksiz olmak, kemâl üzere olmak.
Mülâhaza-i âtiyye = Gelecek olanları iyice düşünüp, bir işin hakîkatını tedkîk etmek. Mütâlâa.
Mülâkî = Buluşan görüşen, kavuşan.
Mülâzemet = Sımsıkı bir işe bağlılık, devâmlı bir işle meşgûliyet.
Mümâselet = Benzeyiş, müşâbih olmak, şekilce, sûretce birbirine benzeyiş.
Mümît = Öldüren, âhirete göç etdiren, helâk eden.
Mümteni'-i aklî = Aklen mümkin olmayıp muhal olan.
Münâfî = Zıd, uymaz, aksi, aykırı.
Münci = Kurtaran, necât veren.
Münhasır = İnhisâr eden, her yanı çevrili, yalnız bir kimseye veya bir şeye mahsûs olan.
Münker = Allâh'ın râzı olmadığı şey. İnkâr edilmiş olan.
Müntesîb = İntisâb etmiş, giren, alâkası olan.
Münkeşîf = Açılmış, keşfolunan, yeni bulunmuş.
Mürselîn-i kirâm = Şerefli, keremli peygamberler, elçiler.
Mürtekib-i meâsî = Günâhlar ve isyânlar yapan, işleyen.
Müsâreât = Acele etmek, sür'atle teşebbüse geçmek.

Müsâvî = Birbirine denk olmak, aynı seviyede olmak.
Müstağrâk = Garkolmuş, dalmış, batmış. Ma'nevî bir vaziyyete dalmış.
Müstahîl = İmkânsız, olmayacak şey, boş.
Müsteb'id = Uzak farzeden, uzaklaşmış.
Müstehebât = İyi ve güzel şeyler.
Müstenîd = Bir şeye dayanan, istinâd eden, güvenen.
Müşâbehet = Benzeme, benzeyiş.
Müşâhede = Gözle görmek, seyrederek anlamak.
Müşâhede-i ilâhiyye = Cenâb-ı Hakk ile alâkalı olan şeyleri seyretmek, gözle görmek.
Müşâreket = Birbirine ortak olmak, berâber olup bir iş yapmak.
Müşârünileyhim = Kendine işâret edilenler.
Müşârünileyhimâ = Kendine işâret edilenler. (Tesniye)
Müşrik = Şirk işleyen, Allâh'dan başkasına ibâdet eden.
Müştemîl = Kavrayan, saran, içine alan.
Müştehîr = Şöhretli, meşhûr.
Müteahhirîn = Son zamanlarda gelenler ve yetişenler (Büyük allâmeler için söylenir.)
Müteâkıbe = Sıra ile birbirinin arkasından gelen.
Müteâllık = İlgili, alâkalı.
Müteellim = Acıyan, elemli, kederli olan.
Mütekellim = Söyleyen, konuşan, nutuk söyleyen.
Mütemâsil = Birbirine benzer, eş, birbirinin nâzîri olan.
Mütenezzîh = Nezih, temiz olan.
Mütevakkıf = Bir şeye bağlı olan, onunla iş görecek olan.

Müttefik = Birleşmiş anlaşmış olan
Müttehid = Berâberce, birlikde, birleşmiş.

(N)

Nâdim = Pişmân olmuş, nedâmet etmiş.
Nâdiren = Seyrek, az bulunarak.
Nâfî' = Menfaatli, faydalı.
Nâfiz = İçeri giren, sözü geçen, kendine itâat edilen. Te'sirli.
Nâil-i mağfiret = Affa nâil olan, erişen.
Nâkıs = Kusur, ayıb, eksiklik, noksanlık.
Nâmütenâhi = Sonsuz, nihâyetsiz.
Nâr-ı cahîm = Cehennem ateşi.
Nâs = İnsanlar.
Nâşi = Dolayı, ötürü, sebebiyle.
Nazar-ı dikkat = Dikkatle, mülâhaza ederek bakmak.
Nâzil = Nüzûl eden, inen, bir yere konan.
Nazîr = Denk, eş, örnek, benzeyen.
Nebâtât = Toprakda yetişenler.
Nebiyy-i ümmî = Yazı yazmak bilmeyen peygamber.
Nefh = Üflemek, şişmek, üfürmek.
Nefs-i emmâre = İnsanın çirkin ve şeytanın teşviklerine i'tirazsız ve mücâhedesiz tâbi' olması hâli.
Nehy = Yasak etmek, men etmek.
Nekâyis = Nakîseler, noksanlar.
Nekir = Mezarda iki sual meleğinden birinin adı. Bilinmemiş olan.
Nesh = İptâl etmek, hükümsüz bırakmak.
Neş'et = Meydana gelmek. Büyüyüp yetişmek çıkmak.
Neşr = Yaymak, bir haberi ortaya çıkarmak.

Netâyic-i hasene = İyi ve güzel neticeler.
Nevâhî = Nâhiyeler, taraflar, yanlar.
Nev-i beşer = İnsanlar, beşer nev'i.
Nezd = Yakın, karîb, fikrinde, nazarında.
Nezd-i Bârî = Allâhü Teâlâ'ya göre onun nazarında.
Nısf = Yarım, yarı.
Nisbet = Münâsebet, mensûbiyyet, ölçü, rağmen.
Nisyân = Unutmak, hatırdan çıkarmak.
Nübüvvet = Peygamberlik, nebî olmak.
Nümâyan = Görünen, aşikâr olan, parlayan.
Nüzûl = İniş, inmek, konaklamak.
Numûne = Misâl, örnek.
Nusret = Yardım. Cenâb-ı Hakk'ın yardımı.

(P)

Pâk = Temiz, sâf, katıksız, hep, tamam.
Râkib = Binen, binmiş olarak, binerek.
Recâ = Allah'dan ümîd etmek, ümîd.
Ref' = Kaldırmak, yüceltmek, yukarı kaldırma.
Risâlet-i Muhammediye = Efendimiz Aleyhisselâm'ın peygamberliği, elçiliği.
Rü'yet = Görmek, bakmak, idâre etmek. Akıl ile müşâhede derecesinde idrâk etmek.

(S)

Sâbıkan = Geçmiş, önceki zamanca.
Saded = Asıl, mevzû', maksad, niyyet.
Sahîh = Rükünleri ve şartları tamam olan herhangi bir ibâdet. Hâlis, kusursuz, şübhesiz.
Sa'y = Çalışma, çalışıp çabalara, gayret etme.
Sâil = Sual eden, dilenci, akan, seyelân eden.

Sâkıt = Düşen, kıymetsiz, sükût eden.
Sâlâh = Bir şeyin en iyi hâli, rahatlık.
Sâlik = Bir yolda giden, belli bir yol tutup giden.
Sanâyi-i hafiye = Gizli san'atlar.
Sarîhen = Açık olarak, belirli, aşikâr.
Sathî = Görünüşe göre, üstünkörü olarak.
Savâb = Doğruluk, yanlış olmayan.
Savt = Ses, bağırmak.
Sehv = Hatâ, yanlış, yanılma.
Sehevât = Cömertlikler, el açıklığı.
Semehât = Cömertlik, iyilik severlik, el açıklığı.
Semerât = Kârlar, menfaâtlar.
Seyyerât = Gökde veya güneş etrafında dolaşan yıldızlar, kervânlar, kâfileler.
Seyyiât = Kötülük, günâhlar, suçlar.
Seyyide-i nisâ'ül-âlemîn = Âlem kadınlarının seyyidesi, faziletlisi.
Sezâvâr = Lâyıklık, münâsibler.
Sıdk = Hakîkate muvâfık olan, kalb temizliği.
Sıfât-ı sübhâniyye = Allah'a mahsûs sıfatlar.
Silsile = Birbirine bağlanan, bir sıra meydana getiren şey.
Sirkat = Hırsızlık.
Siyâsiyât-ı kâmile = Kemâle ermiş devlet idâre tarzları. Şer'î idâre.
Suedâ = Sâidler, Allâh'ın rızâsına erenler.
Suhûf-ı celîle = Celîl olan sahîfeler. Dört büyük kitabdan başka münzel Kitablar.
Sû-i isti'mâl = Kötüye kullanmak.
Sûret-i hârika = Hârika bir hal, tarz, yol.
Sûret-i kat'iyye = Kat'î bir tarzda.
Sûr-ı İsrâfil = Kıyâmet günü İsrâfil Aleyhisselâm'ın çalacağı boru.
Suver = Sûretler.

Sûzan = Yakan, yakıcı, ateşli.
Sübût = Sâbit ve berkarâr olmak.
Sükûn = Durgunluk, sâkin olmak, hareketsizlik.
Sülûk = Belli bir yola girme, bir yolu takib etme.
Sünen-i nebeviye = Peygambere âid sünnetler.
Sünûf = Sınıflar, dereceler, soylar.

(Ş)

Şâibe = Leke, kir, kusur, noksan, hata.
Şâibe-i acz = Kuvvetsiz kusurlu.
Şân-ı ulûhiyyet = İbâdet ve itâat edilme hakkı yalnız ona âid olan (Cenâb-ı Hakk).
Şâyân = Münâsib, lâyık, yaraşır.
Şâyi' = Yayılmış haber, söylenti.
Şecâat = Yiğitlik, cesurluk, korkulu anda kalb kuvveti ile cesâretini muhâfaza eden.
Şeci' = Kahraman, yiğit.
Şedâid = Şiddetli musibetler, meşakkatli haller.
Şedid' ül-ıkâb = Şiddetli cezâ.
Şefâat-ı uzmâ = En yüksek şefâat makâmı.
Şek = Şübhe, zan.
Şerâit = Şartlar.
Şerâit-i esâsiye = Esâs şartlar.
Şerâit-i lâzıme = Lüzumlu olan şartlar.
Şeref-i sohbet = Birlikde oturub hakikat üzerine konuşmak şerefi, yüceliği.
Şeytân-ı mel'âbe = Şeytânın oyuncağı, eğlence vâsıtası.
Şifâhen = Ağızdan, sözle.
Şîme = Huy, tabiat.
Şurû' = Başlamak, mübâşeret etmek.
Şurût = Şartlar.

Şuûnât-ı câriye-i sübhâniyye = Cârî olan ilâhî hâdiseler.
Şürb = İçmek, içilmek.
Şürb-i hamr = Şarab, içki içmek.
Şürûr = Şerler, kötülükler.

(T)

Taaccüb = Şaşmak, hayret etmek, tahayyür.
Taâlluk = Bağlılık, alâkalı oluş.
Taâlluk-ı ezeliye = Ezel ile alâkalı oluş.
Taassub = Bir şeye veya bir kimseye taraflı olmak. Din bakımından fazla salâbetli olmak.
Taayyün = Meydana çıkmak, âşikâr olmak.
Tâbi' = İtâat eden, birinin arkası sıra giden, ona uyan.
Tabiiyyûn = Tabiatçılar, maddeye dalmış, Allah Azze ve Celle'den uzaklaşmış kişiler.
Tağyîr = Başkalaştırma. Değiştirme, bozma, iyiden kötüye değiştirmek.
Tahaddî = Meydan okumak.
Tahakkuk = Bir şeyin doğruluğunun meydana çıkması.
Taharri-i esbâb = Sebebleri araştırmak.
Tahavvül = Tebdîl olunmak, değişmek, dönmek, bir hâlden başka bir hâle geçmek.
Tahdîd = Hudutlandırmak, sınırı belli etmek.
Tahkîm = Hakem ta'yîn etmek, kuvvetlendirmek, sağlamlaştırmak.
Tahkîrâmiz = Hakâretle karışık söz, tahkîr edici.
Tahrîb = Harâb etme, edilme, yıkmak, bozmak.
Tahsîl-i maişet = Yaşamaya lüzumlu olan maddeleri hâsıl etme.

Tahsîl-i yakîn = Sağlam ve kat'î olarak ilim hâsıl etmek.
Tahsîn = Beğenmek, iyi ve güzel bulmak.
Tahsîs = Belli bir gâye için kullanmak. Kredi, bir şey veya bir kimse için ayırmak.
Taht'el-cild = Deri altı.
Taht-ı imkân = İmkân altında, imkân dâiresinde.
Tâife = Bölük, takım, gürûh, fırka.
Takrîr = İyi ifâde etmek, bildirmek, kararlaştırmak.
Taksîr = Kısaltma, kusur, hata, suç, günâh.
Takviye-i îmân = Îmânı kuvvetlendirmek.
Talâk = Boşanma.
Ta'lîk = Asma, bağlı gösterme, geçiktirme.
Tamm'ül-kudret = Tam ve bütün olan kudret.
Tanzîr = Benzetme, benzetilme.
Tarâvet = Tâzelik, körpelik.
Târî = Ansızın çıkan, birdenbire görünen.
Tarîk-i imkân = Çıkar yol, çâre.
Tarîk-i müstakîm = Doğru, istikâmetli yol.
Tarz-ı i'câzkârâne = Herkesi yarışmada âciz bırakacak şekilde.
Tasallut = Musallat olmak, birini rahatsız etmek.
Tasarruf = Tutum, idâre ile kullanmak.
Tasavvuf = Kalbi münkerâtdan ayırıb, Allâh'ın sevgisine tam bağlanmak. Şerîat'a tam sülûk.
Tasdîk-i mantıkî = Aklî ve müsbet olarak doğruluğunu kabûl etmek.
Tashîh = Düzeltmek.
Tashîh-i i'tikâd = Îmânı düzeltmek.
Tasrîh = Belirtmek, açık açık anlatmak.
Tatbîkât = Karşılaştırmalar, yakıştırmalar, yerine getirmeler.

Tavsîf = Vasıflarını söylemek, vasıflandırmak.
Ta'yîn = Yerini belli etmek, ayırmak.
Tazarrur = Zarara ziyâna uğrama, zarar görme.
Ta'zîb-i âsî = İsyân edene azâb vermek.
Ta'zîm = Hürmet, riâyet, ikrâmda bulunmak.
Teâkub = Ard arda gelmek, birbirinin ardından gitmek.
Tebdîl = değiştirmek.
Tebeddül = Başkalaşmak, değişmek.
Teberrî = Alâkasız olmak, sevmeyib yüz çevirmek.
Tebeyyün = Belli olmak, görülüb anlaşılmak.
Tebliğ-i şerîat = Şerîatı tebliğ etmek, bildirmek.
Tebşîr = Müjdelemek, hayır haber vermek.
Tecdîd-i îmân = Îmânın tazelenmesi, yenilenmesi.
Teceddüd = Tazelenme, yenilenme.
Tecezzî = Parçalara ayrılmak, bölünmek, ufalanmak.
Tedkîk = Araştırmak, hakîkatı anlamak için incelemek.
Teeddüb = Edebini takınma, utanma, çekinme.
Teehhür = Gecikmek, sonraya kalmak.
Tefâsîl = Tafsiller, tafsilât.
Tefâsîl-i menkûle = Nakledilmiş ayrıntılar.
Teferrüd = Herkesden ayrılıb tek, yalnız, tenhâ kalma. Emsâlsiz olma.
Tefvîz = İşini Allâh'a havâle etmek. Birisine bırakmak.
Teheyyüz = Yer tutmak, yer almak, ehemmiyet vermek.
Tekâlîf = Teklifler. Bir vazîfe ileri sürmek.
Tekâsül = Üşenmek, gevşeklik, tembellik.

Tekâsülen = Üşenerek, tembellikle.
Tekellüm = Konuşmak, söylemek.
Telhîs = Kısaltmak, hülâsasını almak.
Te'lîf = Barıştırmak, ülfet ve imtizâc etdirmek. Bir eser yazmak. Noksan bir adedi bine çıkarmak. Husûmeti defetmek.
Temânü' = Çatışma ve birbirine mâni' olma. Tard, ihrâç.
Temdîd = Devâm etdirmek, uzatmak.
Temekkün = Yerleşmek, mekânlanmak, yer tutmak, vakar ve temkin.
Temessül = Benzeşmek, cisimlenmek, bir şekil ve sûrete girmek.
Temeyyüz = Benzerlerinden farklı ve üstün olmak. Diğerleri arasında kendini göstermek.
Temenni' = Dilek, istek, ricâ etmek.
Temerrüd = İnad, direnmek. Yapılması gereken bir şeyi yapmakda kasden gecikmek.
Te'mîn-i selâmet = Selâmeti sağlamak.
Temyîz = Ayırmak, sezmek, iyiyi kötüden ayırmak.
Tenevvü' = Çeşitlenmek, çeşit çeşit olmak.
Tenezzüh = Uzaklaşmak. Kusur, pislik ve ayıptan uzak olmak.
Ten'ım = Nimetlendirmek, rahat ve refâh kılmak.
Tenvîr = Aydınlatma, bir şeyi münevver kılma.
Terahhum = Merhamet etmek, acımak, esirgeyip beslemek.
Tercîh = Üstün tutmak, fazla i'tibâr etmek.
Terekküb = Birleşmek, karışmak, imtizâc etmek.
Terğîb = Şevklendirmek, rağbet verdirmek, isteklendirmek.
Terhîb = Korkutmak, fazla korkutmak.

Terzîk = Rızık vermek, beslemek, nâsibdâr kılmak.
Teselsül = Zincir gibi birbirine bitişik kısımlar olmak. Silsile peydâ etmek.
Teslîm = Bir emâneti vermek, kabûl etmek, doğru ve haklı bulmak.
Tesmiye = İsimlendirmek, ad vermek.
Teşri' = Yolu açık ve vâzıh kılmak. Şeriat'a isnâd ve nisbet eylemek.
Tetmîm = Tamamlama, bitirme.
Tevakkuf = Durmak, eğlenib kalmak.
Tevârüd = Vârid olmak, gelmek, yetişmek.
Tevâtür-i ma'nevî = Bir hâdisenin esâsında, hülâsasında râvîlerin ittifâk etmeleri.
Tevfîk = Uygun düşürmek, muvâfık kılmak. Cenâb-ı Hakk'ın insânı doğru yola lütfu ile sevketmesi.
Tevhîd = Birleme. Bir Allâh'dan başka ilâh olmadığına inanmak.
Te'vîl = Döndürmek, bir nesneye red ve ircâ etmek.
Tevlîd = Doğurmak, doğurtmak.
Tevzi' = Dağıtmak, herkesin hisselerini ayırıb vermek.
Teyakkun = İyiden iyiye araştırıb şüphesiz tam olarak bilmek.
Teyakkuz = Uyanık olmak, uykudan kalkmak, göz açıklığı.
Te'yîd = Kuvvetlendirmek, sağlamlaşdırmak.
Tezâyüd = Artmak, çoğalmak.
Tuğyân = Çoşma, çoşkunluk, azgınlık, taşkınlık.

(U)

Udûl = Sapma, yoldan çıkma. Geri dönme. Âdil.
Ulemâ-yı i'lâm = Bildiren, anlatan âlimler.
Ulemâ-yı selef = Geçmiş, eski zamanlarda yaşamış âlimlerimiz.
Umûr-ı âdiyye = Alışılmış, işler, emirler.
Urûc = Yukarı çıkmak, yükseltmek.
Usât = Âsîler, itâatsizler, zorbalar, günâhkârlar.

(Ü)

Ülfet = Alışmak, ahbablık, dostluk, huy etme.
Üssülesâs = Hakîki, sağlam, temel.
Üstüvâne = Silindir. Direk şeklindeki sütun. İçi boş direk şekli.

(V)

Vâcibât = Vâcibler.
Vâdi-i inkâr = İnkâr çukuru, inkâr deresi.
Vâhîm = Ağır, sonu tehlikeli, çok korkulu.
Vaîd-i ilâhî = Allâh'ın iyiliğe sevk veya kötülükten kurtarmak için ileride olacak kat'î hadiseleri haber vererek korkutması.
Vakt-i muayyen = Belli bir zaman.
Vârid = Ulaşan, yetişen, gelen, erişen.
Vaz' = Koymak, konulmak.
Vâzıh = Açık, ayân, aşikâr, besbelli.
Vaz'-ı kıdem = Rütbece yüksekliğini koymak.
Vefâ = Ahdinde, sözünde durmak. Ödemek.
Vefk = Uygun gelmek, muvâfık olmak.
Velev = Eğer, gerçi, her ne kadar, hattâ, isterse.
Vesâvis-i şeytâniyye = Şeytanca, şeytanın vesveseleri.

Vezâif-i dîniyye = Dînî vazîfeler.
Vücûb = Vâcib oluş.
Vücûb-ı ıkâb = Vâcib olan cezâlar.
Vücûb-ı sevâb = Vâcib olan sevâblar.
Vücûh = Çehreler, yüzler, sûretler, tarzlar.
Vüsûk = Bağlar, rabıtalar, anlaşmalar.
Vüsûl = Ulaşmak, erişmek, kavuşmak.
Vuku' = Bir hâdisenin çıkış şekli, cereyânı. Rastlamak, olmak, oluş.

(Y)

Yâd = Anmak, hatırda tutmak, zikretmek.

(Z)

Zâhib = Bir fikre uyan, giden.
Zâhir = Yardımcı, arka çıkan, geriden gelen kuvvet. Görünen, belli.
Zâid = Artan, fazlalık, ilâve olunmuş.
Zâil = Tükenen, geçen, geçici, devamlı olmayan.
Zebânî = Cehennemde vazife gören melek.
Zevâhir = Çiçekler. Parlak yıldızlar. Güzellik ve zinetli ve berrak olanlar.
Zevâl = Yokluk.
Zevât = Zâtlar, şahıslar, kimseler.
Zıll-î arş = Arşın gölgesi.
Zîr-i türâb = Toprağın altı.
Zîrûh = Ruh sâhibi.
Ziyâdâr = Işıklı, parlak, münevver.
Zu'm = Bâtıl zan, şübhe, yanlış zan.
Zümre-i celîle-i enbiyâ = Celîl olan peygamberler cemâatı.
Zünnâr = Papazların bellerine bağladıkları örme kuşak.

MÜNTEHÂ

عظمادن محروم قالەرق مظهر غضب الٓهی وقرین قهر نامتناهی اولمقدن عبارت اولەجغی امر آشکاردر .

اسعدنا الله بدخول دار السلام والنجاة عن جميع الالام وقد ختمنا الكلام بحمد الله الملك العلام والصلوة على خير الانام وادعية سلطان الاسلام

تصحیح اخیر جدولی

صحیفه	سطر	خطا	صواب
٣٩	٦	فرعیه	نوعیه
٤٨	٨	ایتمکدر	ایتمکدەدر
٦٣	١٠	فقد	فقط

هر كسه ربسندن وپيغمبرندن ودينندن سؤال ايتملرى، اهل ايمان وصلاحك نعمت و راحته نائل وكفار ايله بعض عصاتك عذاب ومحنته كرفتار اوللرى حقدر.

تفصيلاً بيانه دائر احاديث شريفه وارد اولمشدر.

[عجائب ملك وملكوتى مطالعه ايله قدرت قاهرۀ صمدانيه‌يى اكلايوب تصديق ايدنلر نظرنده ـ اصلا استبعاد ايدلمين ـ بوكبى امور ممكنه بلا تردد اعتراف اولنور.

بوبابده شوقدر ملاحظه ايتمك كافيدر كه روح انسانينك اجزاى اصليۀ بدنه تعلقى بعدالموت باقى اولوب آلام حسيه ومعنويه‌يى ادراكه قابليتى اصلا زائل اولماز.

راحت ولذتده بويله‌در، احوال آخرتكنه وحقيقتى اوزره بيلنه‌مزسه‌ده دنياده هرشيئك نمونه‌سى ومثالى بولنور ازجمله! انسان حالت نومده كوزلرى قپالى وبتون حواسى ادراكدن معطل وخالى بولنديغى حالده بعضاً نه عجائب حاللر ونه قدر مخوف شيلر كوريور وحتى اضطرابندن ترلردوكيور وتتره‌يور. يانده بولنانلر ايسه شو اضطرابك اسبابنى مشاهده ايده‌ميورلر فقط بيچاره‌نك حالنه ترحمدن‌ده كيرو طورمازلر. زيرا بيليرلركه بوحال انسانى اويانق بولنديغى حالده اولديغى كبى اويقوده دخى همان اويله‌جه راحتسز ومتألم ايدر!

ايشته بو وجهله صراطدن چكمكه موفق اولانلر بلاسبق عذاب جنته داخل اولورلر، بونلرك ماعداسى جهنمه دوشدكلرى حالده اكر اهل ايمان ايسه‌لر كناهلرى مقدارى ياخود دها آز برمدت معذب اولوب بعده جهنمدن چيقارلر.

اما (معاذالله) ايمانسز بولنان كسان الى الابد نار جحيمده سوزان اوله‌رق قاليرلر.

جنت نعمتلرى روحانى وجسمانى قسملرينه منقسم اولديغى كبى جهنمده كى عذابده بو وجهله ايكى‌يه انقسام ايدر.

لذائذ روحانيه‌نك الك بيوكى وهر نعمتك اشرف واعلاسى جمال حقى مشاهده ورضوان الهى‌يى احرازدن عبارت اولمغله آلام روحانيه‌نك اشدى بو دولت

انجق حالت نومك زواليله اسباب مذكوره دخی زائل اولیورده انسان قولای قورتولیيور . اكر دوام ايده‌جك اولسه بونك عذاب جسمانيدن نه‌فرقی قالیر ؟

فی‌الحقيقه‌عذاب، وصول المدن‌عبارت اولديغی حالده‌انسانی ايصيران ييلان ويا عقرب هركسه كورينور ويا كورنمز اولمق مساوی اولمازمی ؟

ايشته اسباب ظاهره ايله حاصل اولان تأثير اسباب خفيه ايله‌ده حاصل اولمق قابل اولديغی شو مثال ايله كسب وضوح ايدييور]

(مسئله) — خلائقك اجزای اصليه‌لری جمع ايديله‌رك بتكرار انشا اولنان جسدلره ينه روحلری تعلق تام پيدا ايده‌رك . جمله‌سی حيات بوله‌ر موقع حشره جمع اوله‌جقلری ده نصوص قطعيه ايله ثبوت بولمشدر .

بو خصوصی انكار ايدن فلاسفه ايراث شبهه ايده‌جك برسوز سويليه‌مه‌مشلردر .

[بعينه معدومك اعاده‌سی ممكن اولمديغنه دائر بر طاقم

ادله اقامه ايدييورلر . فقط شو دليللر صحيح اولمامغله برابر بويوزدن مقصدمزه خلل كلمك امكانی‌ده يوقدر .

چونكه افاده اولنديغی اوزره حشر جسمانی جمع اجزا واعادهٔ ارواحدن عبارت اولوب اعادهٔ معدوم خصوصنك امتناعی تسليم ايدلسه‌ده شو حقيقت ينه تحقق ايده‌بيلير .

مطلوب كسب ثواب ايدن كيمسه‌يه ايصال نعمت ومرتكب معاصی اولانلره ايصال عذاب اولوب كاسب ومرتكب ايسه فی‌الحقيقه لايتغير بولنان روح ايله اجزای اصليه‌در . بو حالده شو اجزا طرز آخره كيرسه وكنديلرينه بر طاقم اجزای سائره دخی انضمام ايتسه مادامكه اوّلجه آنلره متعلق بولنان روح ينه عيناً انلره تعلق ايده‌جكدر . كمال عدالت اوزره انسانك هرفردی كندی عملنك جزاسنی كورمش اوله‌جغی اصلا شبهه كوتورمز .

نصل كه بر انسان كنجلكنده بر جنايت ايدوب‌ده اختيارلغی زماننده معاقبه ايدلمش اولسه بونك هيئتجه خيلی تبدل وتحولی واقع اولمغله معاقبه شخص جانی‌يه اولمادی وعدالت يرينی بولمادی دينلمك معقول كورلمز]

ايمدی وقت معين حلول ايتدكده صور اسرافيل عليه‌السلامه نفخ اولنه‌رق كافهٔ بنی آدم محل واحده

خراب وذی روحلرك جملهسی زیر تراب اولمسندن بدأ
ایله نهایتی اولمیان زماندن عبارتدر .

دنیانك مدتی تمام اولوب ده تخریب وتبدیلنه ارادهٔ
سبحانیه تعلق ایتدکدن صوکره برخیلی زمان یغمورلر
یاغهرق بقدرةالله اجساد خلائق اوتلر واغاجلر کبی
یردن بتهجك ونفخ اولنان صور اسرافیل واسطهسیله
ارواحك اجساده تعلقلری حاصل اولهجقدر .

احوال آخرتدن بشقه احوال برزخ دخی تصدیق
اولنمق لازمدر . برزخدن مقصدمز دنیا ایله آخرت
آرهسیدرکه هرکسك وفاتندن صوکره بعث واحیا
اولنهجغی زمانه قدر کذران اولان مدتدن عبارتدر .

ایشته بومدت اثناسندهده اعتقادی لازم بر طاقم
احوال واردر .

ازجمله قبرده منکر ونکیر حضرتلرینك [١]

---

[١] حقیقتلرینه دائر تفصیلات لازمه (رسالهٔ حمیدیه ترجمهسی)
حاشیهلرنده مذکوردر .

جمع وحشر ایدیلهجك وخیلی زمان انتظار ایدلدکدنصکره
حضرت فخرالمرسلین افندمز طرفندن وقوعبولان
شفاعت عظمی ایله فصل قضایه بدأ اولنهجقدر [١].

شویله که : اولا بلا حساب جنته داخل اولهجق
ذوات ظل عرشدن کمال اعزازله دار جنانه سوق
ایدیلوب باقیلرك دفتر عمللری کندیلرینه اعطا ومیزانده
وزن ایدیلهجك ووارد اولان سؤاللره جوابلری
مطالبه اولنهجق وحوض کوثردن ایچملرینه مساعده
اولنان ذوات آندن ایچهجك وصراط اوزرندن هربری
قوت ایمان وحسن عمللری سایهسنده واکا کوره
سرعت وبطائت اوزره کچهجکلردر .

[شو احوالك تفصیلاتی کتب احادیثده مبین اولوب آیریجه
کتاب تألیفنه متوقفدر].

---

[١] بوشفاعت افندمزك خصائص جلیلهسندن اولوب سائر مرسلین
کرام بومقامِ محموده صاحب اولمدقلرینی عموم اهل محشره قارشی ،
اعتراف ایدهجکلردر .

معلومه تبعیتی یعنی هرشی نصل اوله‌جق ایسه جناب حقك اول وجهله بیلمسی واجب اولدیغندن بر قولك فسق ومعصیتنه علم الٓهینك ازلاً تعلق ایتمش بولنمسی جبر اقتضا ایتمز چونکه علم صفتی افعالك وجودنده اصل ومؤثر دکلدر .

الله تعالانك اراده‌سی وخلق وایجادی دخی افعال عباد حقنده دائما آنلرك اختیار واراده‌لرینه مطابق بولنمق عادة اللهك جریانی مقتضاسندن اولمغله هر کسك افعالنده کندی اراده‌سی اصل اولمق ثابت اولور .

بو حالده کفر ومعصیتی ترجیح واختیار ایدنلر سوء استعمال ایله فرصتی فوت ایتمش وعلم وارادهٔ سبحانینك‌ده اوجهته تعلق ایتمه‌سنه سببیت ویرمش اولملرندن طولایی حد ذاتنده فاعل مختار اولملری باطل اولماز .

[قضا وقدر عمللرمزدن بشقه رزقلرمزه واجللرمزه‌ده

تعلق ایدییور بونکله برابر تحصیل معیشت وحفظ صحت بابنده عطالت وعدم دقت جهتنی التزامله قضاوقدره باغلانوب طورمق غایت مذموم وتحریٔ اسباب ایله اشتغال لزومی شرعاً وعقلاً مجزومدر .

بو حالده عمل جهتی دخی بویله اولق یعنی مکلفین حقنده مادامکه قضا وقدرك نه‌دن عبارت اولدیغی معلوم دکلدر. دائما خیر ومشروع اولان شیلره مسارعت و شرور ومعاصیدن مجانبت اولنمق لازمکلیر .

بوقسه دنیا ایچون کیجه وکوندوز چالشمقده اولدیغمز حالده آخرتده منفعتی کوریله‌جك اعمال صالحه‌یه کلنجه تکاسل ایدوب‌ده : تقدیر الٓهی نه ایسه اویله اوله‌جق وبزلری سعدا دفترینه یازمش ایسه البته حکمی ظهور ایده‌جکدر . عبادته نه حاجت : دیمك پك بیوك غفلت ومنافیٔ صفت عبودیتدر]

~~~

﴿ فصل رابع ﴾

یوم آخره ایمان — قیامت کونی واحوال آخرتی تماماً تصدیق دیمکدر . یوم مذکور کائناتك کافه‌سی
~~~

پیغمبره کوندرلمش وانزال وابقااولندیغی زمان خلقنك مصالحنه موافق اولان احکام آلهیه‌یی حاوی اولمسنه ایماندن عبارتدر .

بونلرك بر قسمی اسملریله معلوم بیوك کتابلر برطاقمی‌ده بعض صحف جلیله‌دن عبارت ایسه‌ده بزم پیامبر ذی‌شانمزه انزال بیوریلان قرآن کریم وفرقان حکیم ایله کتب سالفه‌نك کافه‌سی نسخ ایدیله‌رك آرتق انلرك حکملری وشایان اعتماد اوله‌جق جهتلری قالمامشدر .

بناءً علیه منتسبلرینی الزامدن بشقه بر مقصد ایله اوقونوب درمیان اولنملری جائز دکلدر .

﴿ فصل ثالث ﴾

قضا وقدر آلهی‌یه ایمان اتمك الله تعالی حضرتلرینه

ایمانده داخلدر . چونکه قدر الله تعالی حضرتلرینك اوله‌جق شیلرك وقت وزمانی وسائر تفاصیلنی بیلمسی، قضا دخی علم واراده‌ٔ سبحانیه‌نك تعلق ازلیسنه موافق اوله‌رق بتون اشیا واحوالی ایجاد بیورمسی دیمك اولدیغندن قضا وقدره ایمان علم واراده وتکوین صفات آلهیه‌سنك بتون کائناته شموللرینی بیلوب تصدیق اتمکدن عبارت اولور .

[ذکر اولنان شمول واحاطه ایسه محلنده قطعیاً اثبات ایدلدیکندن بوراده تکراره حاجت یوقدر . فقط بونی بیلمیوب انکار اتمك ایمان وتوحیده خلل کتیره‌جك بیوك بر جهالت اولمسنه مبنی قضا وقدر آلهی‌یه ایمان وجوبی آیریجه تصریح اولنمش ، اهمیت قطعیه‌سندن ناشی ایمان شرعی بیانه دائر احادیث صحیحه‌ده (وان تؤمن بالقدر خیره وشره) جمله‌سی علاوه بیورلمشدر]

(مسئله) قضا وقدره ایمان اتمك فرض قطعی ایسه‌ده آنکله احتجاج وبر معصیتك وقوعنه اعتذار مقامنده اکا استناد جائز دکلدر زیرا علم آلهینك

احاطه‌سنه نظراً حاجت يوق ايسه‌ده بعض مصالحه مبنى اعمال عبادى يازمغه مأمور ملكلر بولنديغنه (وان عليكم لحافظين كراماً كاتبين يعلمون ماتفعلون) آيت جليله‌سى دلالت ايتمكده‌در .

بناءً عليه آنلرك موجوديتنه ايمان اولنمق لازمدر.

ملائكه حقلرنده يازى يازمق كبى جائز اولان بر فعلى خبر ويرن نص جليلك تأويلى باطلدر .

[عصمت ملائكهٔ كرام قضيه‌سى‌ده امر قطعيدر آنلرك مرسللرى كبى سائرلرى‌ده اهل حق عندنده هردرلو معصيت ومخالفتدن معصوم اولوب طاعت وعبادتلرى امر فطريدر .

ليل ونهار ذكر وتسبيحله اشتغال ايدوب كنديلرينه اصلا فتور عارض اولماز .

بر قسمنك وظيفه‌لرى مؤمنلره دعا واستغفار ايله اهل استقامته نصرت ومعاونتدن عبارتدر .

ملائكه‌نك خلقت آدم عليه‌السلامه دائر اولان سوزلرى استفسار حكمته وعرض اشتباه وحيرته محمول اولوب (حاشا) جناب حقك افعالنه اعتراض جرأتنده بولنمش دكلدر .

اما ابليس لعين قول تحقيقه كوره ملائكهٔ كرامدن اولمايوب فى الاصل جن طائفه‌سندندر.

لكن كنديسى ملائكه ايچنده نشئت ايده‌رك كثرت علم وعبادت ايله تميز ايتمش وسجده امرنده انلره الحاق اولنمش ايدى مؤخراً مخالفت وتمردى سببيله لعن ابدى‌يه كرفتار اولدى .

هاروت وماروت « عليهما السلام » قول مشهوره كوره ملائكهٔ كرامدندر . لكن شايع اولان قصه‌لرى ارباب تحقيق نظرنده باطلدر .

يالكز قرآن كريم دلالت ايتديكى اوزره آنلر بابل شهرينه انزال اولنوب برمدت خلقه وعظ ونصيحت وتعليم سحر ايله اشتغال ايتمشلردركه اوعصر خلقنجه معجزه‌نى تفريق ايچون بويله بر وعظ وتعليمه احتياج وار ايدى .

قصهٔ باطله بنى اسرائيل مخترعاتندن اولوب بوبابده رسول اكرم افنديمزدن روايت ضعيفه بيله يوقدر]

﴿ فصل ثانى ﴾

الله تعالى حضرتلرينك كتابلرينه ايمان — جناب حق طرفندن انزال اولنان هر كتاب حق اولوب بر

آنلر بعناية‌الله نوع بشرك عاجز اولدیغی افعال عظیمه‌یه قادر. ودیله‌دكلری زمان احسن صورت ایله ظاهر اولورلر.

ملكلر غایت چوق اولوب مقدارلری احاطهٔ عقولدن خارجدر فقط ارضی، سماوی، عرشی، كروبی، مدبرات وحفظه نامل‌ریله اقسام عدیده‌یه تقسیم اولنورلر.

آنلرك بر قسمی یرده، كوكده حادث اولان امور عبادی واحوال عالمی تدبیره مأمور. اكثریسی‌ده استیلای محبت الٰهیه ومعرفت سبحانیه ایله مست مستغرق اولوب اشتغاللاری ذكر وتسبیحه مقصوردر.

بر طاقمی انبیای عظامه وحی ربانی، قلوب اولیایه [illegible] وصولنه واسطه قلنمشلر. بر صنفی‌ده بنی [illegible] ...ئاته دائر عمللرینی یازمغه مأمور

ایچلرنده رسالت ایله توصیف اولنانلرده واردر. جبرائیل ومیكائیل، اسرافیل، عزرائیل علیهم السلام بو زمرهٔ عالیه‌دندر.

خزنهٔ جنتك رئیسی رضوان وخزنهٔ نارك امیری مالك (علیهما السلام) ایله حملهٔ عرش اولان ملائكهٔ كرامده اكابردندر.

عزرائیل (علیه السلام) ه تابع اولان ملائكه موت كبی جهنمده تعذیب خلائقه موكل اولان زبانیلرده وظیفه‌لرینی ایفا ایتمكده اولملرینه مبنی سائر ملائكهٔ كرام كبی حرمت ایله یاد اولنورلر. شان ملائكه‌ده بو طاقم افعالك جوازنده شبهه یوقدر.

علی الاطلاق ملائكه‌نك بری حقنده تحقیر آمیز سوز صرف ایتمك، حفظه ملائكه‌سنك ثبوتلرنده اشتباه ایلمك موجب كفردر چونكه علم الٰهینك

(ان الله اختار اصحابی علی العالمین سوی النبیین والمرسلین) حدیث شریفی بوجمله‌دندر .

آنلرك قرآن وحدیثده‌كی ثنالرینه نهایت یوقدر.

بناءً علیه جمله‌سنه محبت واحترام ومیانه‌لرنده وقوع بولان بعض مشاجراته دائر ترك كلام وظائف قطعیه‌مزدن معدوددر (رضوان الله علیهم اجمعین) .

باب ، ثالث

ایمان وتصدیق اولنمسی فرض اولان احكام باقیه بیاننده‌در

فصل اول

هر مكلف اوزرینه ملائكهٔ كرام حـ [illegible] ت وامانت و جمیع اوامر آلهیه‌یه اطاعت واجب ، وبونك خلافنه حركت مستحیل اولدیغنی بیلوب اعتماد ایتمك فرضدر .

كذلك آنلرده اركككلك ، دیشیلك ویمك ، ایچمك كبی حالات بشریه بولنمدیغنی بیلمك‌ده لازمدر (بل عباد مكرمون لایعصون الله ما امرهم ویفعلون مایؤمرون) كبی نصوص شرعیه شو اعتقاد صحیحه ارشاد ایتمكده‌در .

ملائكهٔ كرامك كافه‌سی اجسام لطیفهٔ نورانیه‌در كندیلری شكل دیكره كیروب تمثل ایتمدكجه بزلره كورنمزلر .

بر طاقم قوانین طبیعیه یه باغلانوب قالمش اولدقلرندن بالطبع
هر ایشتدکلرینی انکاره مسارعت ایتمکده درلر. بوکبی مباحثده
بونلر ایله مباحثه ومجادله ایتمك زائد وبی لزومدر .

براهین سالفه یی نظر دقته آلوبده معرفةالله اساسنی
تحکیم ایدنلر ایسه فروع قبیلندن معدود بو طاقم مباحث
ومسائلده اصلا تردد واشتباه کریوه سنه دوشمزلر بلکه سائر
معجزات نبویه کبی معراج قصهٔ جلیله سنی ده بك قولای تصدیق
ایدرلر] .

(مسئله) رسول اکرم صلی الله علیه افندیمز
حضرتلری بلاشبهه انبیای سالفین حضراتنك جمله سندن
افضل واشرفدر .

سائر پیغمبران عظام بیننده تفضیل وقوعی امر
قطعی ایسه ده تفصیلاً معلوم دکلدر .

انبیادن صکره افضل بشر ابو بکر الصدیق
حضرتلری بعده عمر وعثمان وعلی حضراتی علی الترتیب
احرازافضلیت ایدرلر. مشارالیهمك امامت وخلافتلری ده
شو ترتیب اوزره در خلفای اربعه حضراتندن صکره

افضل الناس عشرهٔ مبشرهٔ کرامك باقیلریدرکه انلر
طلحه ، زبیر ، عبدالرحمن ، ابوعبیده ، سعد ، سعید
حضراتیدر .

ازواج طاهراتك افضلی حضرت خدیجه وعائشه
وعلی الاطلاق سیدهٔ نساء العالمین فاطمهٔ زهرا حضرتلریدر.

(مسئله) شرف صحبتی احرازایتمکده دین اسلامده
بولنه رق رسول اکرم افندیمزی بردفعه کورمك
کفایت ایدییورسه ده طول مدت ملاقات . ومشاهد
معلومه نك کافه سنده رفاقت . ودین اسلامه ابتدای
ظهورندن بری خدمت ونصرت وقوعی بوشرفی
درجه درجه اعلا ایدر وعندالله فضیلتك تضاعفنی
موجب اولور .

اصحاب کرام افندیلرمز کرك امم سالفه رجالندن
وکرك صکره کلان اولیا وعلمادن علی الاطلاق
افضلدرلر بوخصوصه دائر بك چوق دلیللرمز واردر

حكمسز قالەرق آنلره متابعت ايدلمك جائز اولماديغى كبي بعدما ديكر بر پيغمبرك ظهورينه احتمال ويرمك دخى جائز اولەماز .

[احاديث شريفه ايله حضرت عيسى عليه السلامك آخر زمانده ير يوزينه نازل اولەجغى ثابت اولمش ايسەده كندى شريعتى نسخ ايدلمش اولمغله شريعت محمديه ايله عامل اولەجق وا كا متابعت ايدەجكدر . يكيدن كنديسنه وحى آلهى وقوع بولميەجغندن رسول اكرم افنديمزه خليفه اولوب شريعتمزى انفاذه مأمور اولەجقدر.

مشارانيهك جزيەيى رفعله اديان سائره اصحابنه يالكز دين اسلامى قبول ايتملرينى تكليف بيورەجغى معلوم ايسەده رسول اكرم افنديمزك بوكا دائر اخبار جليلى شريعتمزك قبول جزيه حكمنى اوزمانه قدر تمديد اقتضا ايتديكندن نزول عيسى ايله اوحكمك نهايت بولمسىده شريعت محمديەده داخل اوليور].

(مسئله) — رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم افنديمزك معراجى حق اولوب بر كيجەنك بعض اوقاتنده مكۀ مكرمەدن قدسەدكى مسجد اقصايه قدر وارمسى نص قرآنله واورادنده سمواته عروج ايتمسى وعرش

وكرسى‌يى وجنت ونارى كورمسى وارواح انبيايه ملاقى اولەرق پك چوق عجائب وغرائب مشاهده بيورمش اولمسى احاديث صحيحه ومشهوره ايله ثابت ومعلومدر. معراج شريف جسد مباركلريله وحال يقظەده واقع اولمشدر (تفصيلات لازمەسى كتب سير واحاديثه مراجعتله معلوم اولور)

[قصۀ معراجك محاليتنى ادعا ايتمك الوهيت ونبوت خواص وحقائقنه كسب اطلاع ايدن كيمسەنك كارى دكلدر .

الله تعالانك قدرتى هر ممكنه تعلق ايدر انبيا ايسه نيجه نيجه خوارق وآياته مظاهر اولەگلمشلردر. سياراتك بعضيلرنده معلوم اولان سرعت حركتك اضعاف كثيرەسنى حضرت رسولك ويارا كب اولديغى براقك جسمنده خلق وايجاد ايتمك قدرة اللهيه نسبتله كوچ برشيميدر ؟

اجسامك كافەسى ذاتاً متماثله اولوب بر جسمه طريان ايدن شى اجسام سائرەيەده طارى اولەبيلير .

بو حالده افلاكك خرق والتيامى قبول ايتمەمسى‌ده باطل اولور .

اما اساساً نبوتى حتى حقيقت الوهيتى‌ده بيلمين طبيعيون

الله تعالى حضرتلری هرشيئی بيلوب كورديكی وقهر وانتقامه قادر اولديغی حالده ذات الوهيته افترا ايدن شخصی هرحالده مخذول ومقهور ايتمسی حكمت عليه‌سی مقتضاسی اولمازمی ؟

نصل كه عن كذب ادعای نبوت ادن كسانك عاقبت حاللری كورلمش وتاريخ كتابلرينه يازلمشدر .]

بناءً على ذلك رسول اكرم افنديمزك ازهرجهت مكمل ومنصور ومظفر اولمسی‌ده صادق اولمسنه قطعياً شهادت ايتمكده‌در .

(ثالثاً) : كنديسی زمان جاهليتده بولنه‌رق نبی امی يعنی قرائت وكتابت ايله اشتغال ايتمه‌مش اولدقلری وقومی‌ده على الاكثر امی اولوب حكمت وشريعتدن بی‌خبر بولندقلری حالده كتاب وحكمت ايله مبعوث اولوب انلره احكام شرايعی تعليم . ومكارم اخلاقی تتميم ايلدی وفضائل علميه وعمليه ايله پك چوق ذواتی حدكماله ايصال . وچار اقطار عالمی انوار علم ومعرفت ،

وصلاح وديانت ايله ضيادار ايده‌رك دين اسلامی نشر واكمال بيوردی .

نبوت ورسالتك نتايج حسنه‌سی ايسه بوندن عبارت اولديغی جهتله اول حضرتك زمرهٔ جليلهٔ انبيا ومرسليندن اولمسی ميدانده‌در .

[صنايعده بويله دكلميدر ؟

مثلا احكام هندسيه وطبيه نه‌دن عبارت اولديغی بيلن كيمسه انلری بيلوب تطبيقاتنه مقتدر اولانلرك مهندس وطبيب اولملرنده اشتباه ايتمز .]

(مسئله) — حضرت رسول اكرم افنديمزك نبوت ورسالتی اساساً ثابت اولنجه هرتبليغنده صادق اولمسی يقيناً معلوم اوله‌جغندن ارتق جميع خلائقه مرسل وخاتم الانبيا اولمسنده‌ده شبهه قالماز چونكه كرك كندی كلامی وكرك كنديلرينه نازل اولان كلام الهی بوخصوصی صريحاً وقطعياً افاده ايديور .

بناءً عليه كنديسندن اول كلن پيغمبرلرك شريعتلری

(ثانیاً) : اول حضرتك كرك قبل النبوه ، كرك دعوای نبوت اثناسنده وتمام اولدقدنصكره مضبوط اولان احوال جلیله واخلاق جمیله ومعاملات حسنه وحكیمانه‌لری انجق انبیای عظامده بولنه‌بیلردی .

مثلا كندیلری جمیع احوالده حمایهٔ سبحانیه‌یه وثوق واعتماد اوزره اولوب احوال وشدائده قارشی صبر وثبات ایدرلر واك شجیع وبهادر كیمسه‌لرك تأخر ایلدكاری مواقع واوقاتده اقدام وعفو وكرم وسماحتده مرتبهٔ خارقه‌یی التزام بیورورلردی .

الحاصل پیغمبر ذیشان افندیمز حضرتلرینك بتون احوال سنیه‌لری طرز اعجازكارانه‌ده اولدیغنی دشمنلری‌ده اعتراف ایدیورلر وكندیسنه شدت عداوتلری وقدح ومذمته مدار اوله‌جق برشی بولمغه حرص وتهالكلری ایله برابر بردیه‌جك بوله‌میورلردی.

ایشته یالكز بونقطه‌یی نظر مطالعه‌یه آلان ارباب

اذعان وانصاف تصدیق رسالت محمدیه‌یه مجبور اولورلر چونكه صفت جلیلهٔ رسالتی حائز اولمدیغی حالده كافهٔ شرایع انبیایی اورته‌دن قالدیره‌جق برشریعت جدیده‌یی الله تعالایه اسناده افترایه جسارت ایتمسی فرض اولنان برذات نه شو فضائل وكمالاتی جامع اوله‌بیلیر ونه مساعدات الٓهیه‌یه مظهر اوله‌رق تمام یكرمی اوچ سنه مهلت . وجمع اعداسنه غلبه ومظفریت قزاندیرلمسی ودین جدیدی كافهٔ ادیانه اعلا ایدیله‌رك آثارنك الی یوم القیام احیا وابقا ایدلمسی عزیز وحكیم وقهار وعلیم اولان جناب رب العالمینك شئونات جاریهٔ سبحانیه‌سنه نظراً عقل سلیم نزدنده ممكناتدن عد اونه‌بیلیر .

[چونكه كاذب ومفتری اولانلر امور عادیه‌ده بیله مظهر معاونت اوله‌میه‌رق آز وقت ظرفنده محو وپریشان اولوب كیدیورلر .

زوال واضمحلاللرینی موجب اولان محاربات متمادیه‌یه مجبوریت حس ایتمش ایدیلر بناءً علیه قرآن کریمك فی آیتِ کلام الله اولمسی وادیٔ انکارده بولنان بلغای عربك بوحاللریله دخی میدان علانیته چیقمش اولیور وحضرت رسولك صادق اولمسی صورت قطعیه‌ده ثبوت بولیور .

﴿ وجه ثانی ﴾

اول حضرتدن بر طاقم معجزات و خوارق دها نقل اولنیورکه اوتفاصیل منقوله بیننده قدر مشترك بولنان امر اجمالی یعنی علی الاطلاق ظهور معجزه خصوصی حد تواتره بالغ اولدیغی اصلا شبهه کوتورمز .

بونلرك الك مشهورلری شونلردر: جرم قمرك اشارت نبویه ایله انشقاقی وطاشلرك واغاجلرك وحیوانات کثیره‌نك سلام وشهادتی واصابع مبارکه‌سندن صولر

جریانی وبر کشی‌یه انجق کفایت ایده‌بیله‌جك طعامك بیکلرجه ذواتی اداره ایتمسی ومسجد شریف اسطوانه‌لرندن بریسی ـ اولجه خطبهٔ شریفه قرائتلری اثناسنده اکا استناد ایدوب مؤخراً منبر احداثی اوزرینه وقوعبولان ـ فراق رسولدن طولایی آه وانین ایله عرض اشتیاقده بولنمسی وبدر غزاسنده آتمش اولدقلری کوچوجك طاشلرك ابصار اعدایه کیریویرمسی کبی.

بونلر هپ جم غفیر محضرنده واقع اولمش شیلردر اصلا انکار قبول ایتمزلر [١] .

اکثر معجزات انبیا کبی. وشجاعت حضرت علی وسخاوت حاتم کبی یقیناً معلوم بولنان برچوق مسموعات هپ بویله‌جه تواتر معنوی سایه‌سنده تیقن ایدلمکده اولوب هر حقیقت مجمله‌نك تفصیلات واقعه‌سی‌ده حد تواتری بولمق حصول یقینده شرط دکلدر.

---

[٢] فنون طبیعیه‌جه الك مستبعد کورونن معجزه‌لر رسالهٔ حمیدیه ترجمه‌سنده تفصیل وتدقیق ایدلمشدر (فلیراجع).

﴿ فصل ثالث ﴾

حضرت فخرالمرسلين وخاتم النبيين (عليه صلوات رب العالمين) افنديمزك نبوت ورسالتلرينه دائردر

پيغمبر ذی شان افنديمز حضرتلرينك نبوت ورسالتلرينی تصديق ايتمك ايچون اوچ طريق واردر.

(اولا) كنديلری نبوت دعوای جليله‌سی اعلان ايده‌رك معجزات كثيره اظهار بيورمشلردر.

ادعای نبوت خصوصی حد تواتری بولوب مشاهداته التحاق ايتمش اولديغی كبی اظهار معجزه دخی ايكی وجهله ثابت اولمشدر.

﴿ وجه اول ﴾

كلام الله اولان قرآن كريمی نشر وتبليغ بيورمليدركه انكله بتون فصحا وبلغايه تحدی ايدوب انلره الك قيصه سوره‌سنه فصاحت و بلاغتجه نظير اوله‌بيله‌جك

بر كلام تأليف ايتملرينی تكليف ايلمش اولديغی حالده جمله‌سی عاجز قالمشلردر.

انلرك فصاحت و بلاغتلری ايسه حد كمالده اولوب افتخارلری‌ده همان شو صورتله غالب كلمكه منحصر كبی ايدی. بناءً عليه تنظير قرآنه اقتدارلری بولنسه ايدی ايشی قولاينه باغلارلرده بهت و حيرتلرينه دلالت ايدن محاربه يولنی طوتمازلردی.

حالبوكه معارضهٔ قرآنه متعلق حرف واحد بيله حدينی بيلن بلغادن روايت ايدلمش دكلدر.

بلكه مظهر هدايت اولانلر حقی اعترافله حقيقت اسلاميه‌يی قبول ايلديلر. تقليد وتعصبه كرفتار اولوب ضلالتده قالانلر محاربه ايله باشه چيقمق هوسنه دوشديلر و آز وقت ظرفنده محو اولوب كيتديلر.

الحاصل تنظير و معارضه‌يه لزوم قطعی كورلمش ايكن بونلر مجرد عجزلرندن طولايی انی براقوب‌ده

تسلطی ممکن دکلدر . حضرت آدم علیه‌السلامه وقوعبولان وسوسه تمثل صورتیله ایدی . قلوب انبیانی شیطان ملعبه اتخاذ ایده‌مز .

[الحاصل منصب رسالتی مخل اولمایان عوارض بشریه ظواهر انبیایه عارض اوله‌بیلیردی .

تا که بشریتلری نمایان اولسون وحقلرنده اسناد الوهیت کبی افراط وقوع بولماسون.

فقط قلوب قدسیه‌لری دائما محفوظ اولوب غفلت وجهالت، وساوس شیطانیه‌یه معروضیت . نفس آماره‌یه متابعت کبی نقایصدن بالکلیه منزه ومعرادر.

بونك خلافنی ایهام ایدن حکایات مؤول اولدیغی جهتله احتیاط ایله تلقی ایدلمك ولدی‌الاشتباه علمای اعلامه مراجعت اولنمق لازمدر].

(مسئله) انبیا ومرسلین عظامك عددلری قطعیاً معلوم اولمادیغی جهتله حقلرنده عدد معین اعتقادی صحیح دکلدر . کندیلرینه اجمالاً ایمان ایدوب جناب حقك کوندرمش اولدیغی هر نبی وهر رسولك حق اولدیغنی بیلمك وذکر اولنان صفات واجبه ومستحیله

وجائزه‌یی اعتقاد ایدوب حقلرنده احترام اوزره بولنمق فرض قطعیدر .

جمله‌سنك اولی حضرت آدم علیه‌السلام اولوب آخر وخاتملری وکافه‌سنك افضلی نبی ذی‌شان وحبیب رحمانی محمدالمصطفی (علیه من‌الصلوات والتحیات ماهو ازکی واوفی) افندیمز حضرتلریدر .

مشارالیهما حضراتندن بشقه قرآن کریمده اسملری مذکور مرسلین کرام شونلردر :

ادریس ، نوح ، هود ، صالح ، شعیب ، ابراهیم ، لوط ، اسحق ، اسماعیل ، یعقوب ، یوسف ، موسی ، هارون ، داود ، سلیمان ، ایوب ، ذوالکفل، الیسع ، الیاس ، یونس ، زکریا ، یحیی ، عیسی

صلوات‌الله وسلامه علیهم اجمعین .

اوچ ذات شریفك ده نبوتلرنده اختلاف اولنمشدر: انلر (ذوالقرنین ، لقمان ، عزیر) علیهم السلامدر .

چونکه هر خصوصده کندیلرینه اقتدا ایله مأمورز.
کتمان علم ایله مأمور اولمامز ایسه ممکن دکلدر .

﴿ فصل ثانی ﴾

انبیای عظام حضراتی حقلرنده جائز اولان شیلر بیانندهدر

انبیای عظامده سائر ناس کبی مراتب علیه‌لرینه نقص ایراث ایتمین اکل وشرب وسائر حوائج بشریه ایله اشتغال ایدرلر ومنصب رسالتلرینه خلل کتیرمین وکندیلرینه اقتدا واتباعه مانع وموجب نفرت اولمیان بعض انواع مرضه معروض اولورلردی .

بواشتغال وعروضك جوازینه دلیل اعراض وامراض مذکوره‌نك انلرده مشاهده اولنمسی وبوندن طولایی برمحذور تصور ایدلمه‌مسیدر .

اما اساس مقصوده خلل کتیرن وموجب نفرت

عامه اولان جنون وجذام کبی علل وامراض انلرك حقنده محال اولدیغی کبی صاغر اولمق ومدت مدیده بایغین ویا اعمی بولنمق دخی محالدر .

[یعقوب علیه السلامك کوزلرینه بر مدت پرده اینمش ومؤخراً بر صورت خارقه‌ده زائل اولمشدر .
فقط شعیب علیه السلامك اعمی اولدیغی ثابت دکلدر .
ایوب علیه السلامك خسته‌لکیده تحت الجلد واقع بر نوع المدن عبارت اولوب موجب نفرت اوله‌جق درجه‌ده دکل ایدی بوبابده مشتهر اولان حکایات منفره قطعی البطلاندر].

دنیایه متعلق اموردە سهو ونسیان انبیا حقنده ده جائز اولوب تبلیغات دینیه‌ده محالدر .

نماز واوروج کبی برعبادت اثناسنده سهو ونسیان نادراً واقع اوله بیلیر فقط بودرلو سهو ونسیان تشریع احکام مصلحتنه مبنی اولدیغندن مقصد اصلی یه خلل کتیرمز چونکه بویله برسهو ونسیان لحکمة جناب حق طرفندن ایقاع بیوریلور . شیطان لعینك انلره

حكيم ذوالجلال اولان الله تعالى حضرتلرينك
قوللرينه معصيتى امر بيورميه‌جغى ايسه شبهه‌سزدر .

حقلرنده صدق واجب وكذب مستحيل اولمسى ده
امر قطعيدر چونكه تبليغ شريعت خصوصنده
ارتكاب كذب ايتمش اولملرى فرض ايدلسه معجزات
جليله خلقيله كنديلرينى تصديق بيوران الله تعالى
حضرتلرى حقنده كذب لازمكلير .

زيرا دعوالرى عقيبنده پيغمبرلك اللرنده ابراز
بيوريلان معجزه‌لرك ، خارقه‌لرك هر برى طرف
سبحانيدن هرنه تبليغ ايدرلرسه صادق اولملرينى معلن
برحجت قوليه ، بر برهان ربانى حكمنده‌در .
كاذبى تصديق ايسه كذب محض اولديغى آشكاردر .

تبليغات دينيه خارجنده ارتكاب كذب حد [illegible]
بيوك برمعصيت وخيانت اولوب انبياى عظام حضراتى

حقلرنده ايسه امانت واجب وخيانت مستحيل اولديغى
اثبات اولندى .

ارتكاب كذبك محاليتى معلوم اولنجه حقلرنده
صدق وصفى واجب اولديغى ثابت اولور .

شان عالى انبياده فطانت وتيقظ وجوبى ده اشكاردر
چونكه فطين اولميوب غفلت ايله متصف اولسه‌لر
امتلرينه قارشى اقامۀ حجت ايده‌مزلر وانلرى اقناع
وارشاد ايچون مجادلات حسنه يه قادر اوله‌مازلردى .

بو ايسه كنديلرينى ارسالدن مقصود اولان هدايت
مصلحتنه مباين اولمغله منصب جليل رسالتلرينه موافق
دوشمز . بناءً عليه انلرك حقنده غفلت وعدم تيقظ
محال اولمق لازمكلير .

امر بيورلدقلرى شيلرى تماماً تبليغ ايتمش اولملرى ده
قطعيدر زيرا اويله برشيئى كتم ايتمش اولسه‌لر بزم ده
كتمان علم ايله مأمور اولملمز لازمكلير .

فصل اول

جميع انبياى عظام حقلرنده واجب ويا مستحيل اولان شيلر بيانندەدر

مشار اليهم حضراتى حقلرنده عصمت وامانت و صدق و فطانت و تبليغ شريعت واجب ، بونلرك ضدلرى اولان معصيت ، خيانت ، كذب ، غفلت ، كتمان حقيقت مستحيل اولديغى كبى باعث نفرت اولەجق بتون عوارضدن تنزهلرى‌ده ثابتدر .

اما منصب رسالتلرينه ومرتبهٔ عليەلرينه خلل كتيرمين عوارض واوصاف بشريەنك جوازنده شبهه يوقدر .

[شو حكملرك بروجه آتى على التفصيل دليللرى دخى بيلنمك لازمدركه ايمان كاملى بولسون].

پيغمبران عظام حقلرنده واجب اولان عصمت وامانت انلرك باطن وظاهرلرى معصيت و خيانتدن پاك بولنمق ديمكدر .

انبياى عظام افندىلرمزك كافەسى كبر وحسد وريا مقولەسى منهيات باطنەدن تماماً منزه ومقدس اولدقلرى كبى مناهئ ظاهره ارتكابندن دخى معصوم بولندقلرى قطعياً بيلنمك لازمدر .

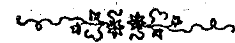
[انلردن معصيت صدورينى ايهام ايدن نصوص شرعيەنك تأويلات صحيحەسى واردركه علم تفسير وحديث كتابلرينه وفضل وعرفان صاحبلرينه مراجعت ايله معلوم اولور .

اشبو عصمت انبيا قضيەسنه منافى بولنان بتون حكايەلر باطلدر انلرى استماعدن يك زياده حذر اولنماليدر].

عصمت وامانتك واجب ومعصيت وخيانتك مستحيل اولمسنه عقلاً دليلمزده شوندن عبارتدر .

اكر انلر ارتكاب معصيت ايله (حاشا) طريق مستقيمدن عدول ايتمش اولسەلر ايدى بزم‌ده بو يوله سلوك ايله مأمور اولمامز لازمكلير چونكه جناب حق بزلره انلرك خصائص قبيلندن اولميان بتون اقوال وافعال واحوال سنيەلرينه اتباعى امر بيورمشدر .

تعليم بيوريله‌رق حوايج بشريه ولوازم مدنيه استكمال ايدلمش واشخاصه عائد اخلاق فاضله ايله بلاد ومنازلده اجتماعى ضرورى اولان اقوام وافراده دائر سياسيات كامله تتميم وتأسيس اولنه‌رق اسباب سلامت وترقى تأمين بيورلمشدر.]

باب ثانى

انبيا ومرسلين حضراتنه ايمان صحيح بياننده‌در

سابقاً بيان اولنديغى اوزره قوللره پيغمبر كوندرمك شان بارى تعالاده جائزات عقليه‌دن اولوب تفضلاً واقع اولمشدر.

پيغمبران عظام حضراتنه ايمان صحيح انلرك جمله‌سى ارشاد عباد حكمت و مصلحتنه مبنى جانب جليل الهيدن كوندرلمش وكنديلرى اهل ايمان و طاعت اولانلرى جنت وثواب ايله تبشير واهل كفر ومعصيت اولانلرى نار و عذاب ايله تحذير ايتمش و هر برينك خلائقى الزام و اقناع ايده‌جك معجزه‌لر ايله تأييد بيورلمش اولديغنى تصديق ايله برابر حقلرنده واجب و مستحيل وجائز اولان شيلرى تماماً بيلوب اعتقاد ايتمكدن عبارتدر.

توقف ایتدیکی کتب کلامیه‌مزده برهان قطعی ایله اثبات اولنمشدر .

جناب حقك موجودیتی ایسه قطعیدر بناءً علیه کورونمسی صحیح اولور فقط دار دنیاده کیمسه‌یه کورونمش دکلدر . معراج کیجه‌سی رسول اکرم افندمز حضرتلرینه وقوع بولان مشاهدهٔ الهیه‌نك بیله باش کوزی ایله اولمسی قطعیاً تحقق ایتمه‌مشدر .

دار آخرتده ایسه مؤمنلر جناب حقی بلا اشتباه کوره‌جکلردر ، بلا کیف ولا انحصار وقوع بوله‌جق اشبو رؤیت ومشاهده بیاننه دائر نصوص قطعیه وارد اولمشدر [١] .

(٦) نوع بشره پیغمبر کوندرمك دخی شان الهی اولوب عقلاً جائزدر .

[١] بومبحثك تفصیل وتحقیقی (موائدالانعام) نام کتابمزده بولنور .

ارسال رسل تفضل واحسان نوعندن اولوب حکم ومصالح اقتضاسنه مبنی واقع اولمشدر .

ارسال رسل عنایت الهیه‌سنك حاوی اولدیغی حکم ومصالح پك چوقدر .

بو سایه‌ده جناب حقك وجودی ، علمی ، قدرتی کبی عقلاً معلوم اولان احکام اعتقادیه تأیید ، معاد جسمانی ، رؤیت الهیه کبی عقل ایله ادراك اولنه‌میان احکام اعتقادیه ابتداءً تعلیم ، وبالجمله افعالك حسن وقبحی اوامر ونواهی دلالتیله تعیین بیورلمشدر .

کذلك حسناته ترغیب ، سیئاتدن ترهیب ایچون ثواب وعقابه دائر تفصیلات ویرلمش واحوال آخرت بیان اولنمشدر .

[وینه محضا بوسایه‌ده انواع غذا ودوانك منافع ومضراتی بیلنه‌رك فن طبك اساسی قورولمش وهردرلو صنایع خفیه

کرچه بونلر امری ورضاسی خلافنه‌در .

[نصلکه قضا وقدر مبحثنده ایضاح اولنه‌جقدر] .

(٣) قولك حقنده اصلح ، منفعتنه موافق اولمیان شیلری خلق ایتمك ده جائزدر . بعض مبتدعه‌نك زعم ایتدکلری کبی دائما هرکسك حقنده اصلح اولانی خلق ایتمك امر واجب اولسه ایدی دنیا وآخرتده معذب اولان کافر فقیره عقل وادراك ویرمزدی بلکه اونی اصلا یاراتمزدی .

برده هرقوله اصلح اولانی کندیسنه ایصال ایتمك جناب حقه امر واجب اولسه ، محض تفضل وانعام قبیلندن اولمسه هیچ بر لطف وعنایتدن طولایی منعم ذوالجلاله ایفای تشکر لازم کلمزدی .

(٤) مطیعی تعذیب ، عاصیی تنعیم شان باری تعالاده قبیح عد اولنیوب عقلاً جائزدر . چونکه کندیسی مالك مطلق فعال مایرید اولوب ملکنده تصرفی هیچ بر وجهله تحدید قبول ایتمز .

[وجوب ثوابده طاعتك ، وجوب عقابده معصیتك تأثیری اولمدیغی جهتله ثواب ومکافاتك محض فضل آلهی ، عقاب ومجازاتك‌ده عدل ربانی اولمسنده اشتباه ایدلمه‌ملیدر چونکه استحقاق عقلی یوقدر فقط مطیعه ثواب وعاصی‌یه عقاب وقوع بوله‌جغنه دائر اولان نصوص شرعیه‌نك قطعیتنه مبنی وعد ووعید آلهینك تخلف ایتمیه‌جکی شرعاً ثابت اولمشدر .

زیرا اخبارك قطعیتی ایله برابر تخلف فرض اولنسه (حاشا) کذب لازم کلیر .

بناءً علیه وعد ثواب مطیعلرك هیچ بری حقنده تخلف ایتمیه‌جکدر . فقط وعید عقاب بویله دکلدر .

چونکه بعض عباد مؤمنین حقنده مغفرت ذنوب دخی وعد بیورلمشدر .

بوجهتله مشرکلرك هرفردی معذب اوله‌جغی قطعی اولمق ایله برابر عباد مؤمنینك نائل مغفرت اوله‌جق قسمی وعیده دائر نصوص شرعیه‌دن خارج قاله‌جق ، یالکز تعذیبلرینه مشیت الهیه تعلق ایدن مؤمنلر برمدت معذب اوله‌جقدر .

(ان الله لایغفر ان یشرك به ویغفر مادون ذلك لمن یشاء) نظم جلیلی بواحکامك جمله‌سنه دلالت ایتمکده‌در] .

(٥) حق تعالی حضرتلرینك کوز ایله کورنمسی جائزدر چونکه کوز ایله کورنمك یالکز موجودیتنه

[چونكه امتناع عقلی یه معروض اولمیان هرشیئك وجوده قابلیتی اولمغله برابر الله تعالی حضرتلرینك تام القدرة وكامل العلم اولمسی ده اثبات اولنمشدر بناءً علیه هر جائز وممكنی ایجاد واعدامه قدرت سبحانیه نك وفا ایده جكی شبهه كوتورمز .

مشاهده اولنان عظائم مصنوعات وبدایع مخلوقات بو حقیقتی بداهت درجه سنه ایصال ایتمشدر فقط بوطاقم خوارق ممكنه ایجادینه عادت الهیه جاری اولمیان امور عظیمه دعوای رسالتلرنده انبیای عظامی تصدیق ایچون معجزه واولیای كرامی تأیید ایچون كرامت اولمق اوزره نادراً ظهور ایتمكده در .

بویله برحكمت ومصلحت عظیمه اولمادقجه خارقه نوعندن برشی اظهار بیورلماز].

(٢) هر خیر وشرك خالقی اولمقدر . شر وآفت نوعندن شیلری خلق ایتمك ده الله تعالایه مخصوصدر چونكه عالم ملك وملكوتده كیف مایشاء تصرف بیورمق شان الهیدر .

شری كسب ایتمك قبیح ایسه ده یاراتمق بویله دكلدر خصوصا جهت حسنی بزلره ظاهر اولمیان بر طاقم كوزل شیلرده شرور قبیلندن ظن اولنور .

بونلری خلق ایتمك ایسه محض خیردر .

برده جناب حقه نسبتله اشیانك ایكی قسمه انقسامی صحیح اولمیوب بلكه هرشی خیر وحسندر (بیدك الخیر) نظم جلیلی ده بونی اشعار ایدر ، زیرا جناب حقك بر شیله انتفاع وتضرر ایتمسی تصور اولنه ماز .

فقط یاراتدیغی هرشیله كمالات الهیه سی ظاهر اولمقده ، جلال وجمالی بیلنمكده در .

برطاقم افعال واحوالك شر اولمسی بزلره نسبتله در كه آنی كسب ایتمه مز جهتیله مؤاخذه ومعاقبه اولنمقده یز .

[اكر بعض مبتدعه نك زعم ایتدكلری كبی برطاقم شرورك خالقی الله تعالی حضرتلری اولمسه بو عالمده وقوع بولان اكثر افعال واحوال ارادهٔ سبحانیه خلافنه وقوع بولمق لازم كلیركه عجز ومقهوریت شائبه سندن تنزه وتقدسی معلوم اولان صفت الوهیتله بونك توفیقی قابل دكلدر].

بناءً على ذلك كفر ومعصیت دخی جناب حقك اراده سی وجهله واقع ویاراتمسیله تمام اولور .

ومشابهت ایهام ایدن برطاقم صفتلرده نسبت اولنمشدر.
لکن مادامکه جناب باری تعالی حقنده براهین عقلیه ونقلیه ایله (مخالفت للحوادث) صفتی ثابت اولمش وبونك ضدی اولان مماثلتك محالیتی بیانمشدر. «متشابهات» تسمیه اولنان نصوص مذکوره‌نك معانیٔ ظاهره‌سی مقصود اولمیوب انلرك مماثلتدن خالی وشان باری تعالایه لائق معانیٔ صحیحه‌سی بولندیغی جزماً اعتقاد اولنمق واجب اولور.

استوا علی العرش ووضع قدم کبی.

شو نوع صفتلرده معانیٔ صحیحه‌نك تعیینی علم باری تعالایه تفویض ایله علمای سلف مسلکنه سلوك ایتمك تأمین سلامته کافی ایسه‌ده محضا ارباب بدعت وهوانك تأویلات زایغه‌سنی اورته‌دن قالدیرمق مقصدیله متأخرین طرفندن هر برینه دائر برطاقم تأویلات صحیحه ومناسبه ذکر وبیان اولنمشدر.

[علم اصول وعلم کلامده لزومی قدر تفصیل وتدقیق ایدلمش اولان شو مبحث رساله‌مزده بو وجهله تلخیص اولندی].

~~~

فصل سادس

شان باری تعالاده جائز اولان شیلر بیانندهدر

جناب حق جل وعلی حقنده واجب وممتنع اولان صفتلر تماماً بیان اولنوب شمدی‌ده جائز اولان شیلرك بیانه ابتدار اولندی.

شان الٰهیده جائز اولدیغی اعتقاد اولنمسی لازم اولان شیلر آتی قسمدر.

(١) نه قدر بیوك ودقیق الصنعه اولورسه اولسون امتناع عقلی مرتبه‌سندن خارج اولان هر شیئی ایجاد بیورمق شان باری تعالاده جائزدر.

(والله علی کل شیٔ قدیر) کبی نصوص شرعیه بوکا دلیل اولدقدن بشقه برهان عقلی ده بونی مقتضیدر.
~~~

قسملرینی علی التفصیل بیلدیکی . بونلر ایسه نامتناهی بولندیغی جهتله معلومات الٰهیه‌نك لاتناهیسی قطعیاً ثابتدر وبونلر تبدل وتحول ایتدکجه علم صفت ازلیه‌سی تبدل ایتمیوب یالکز تعلقاتی تجدد ایتمکده اولدیغندن جزئیات اشیانك علی التفصیل معلوم الٰهی اولمسنده برمحذور عقلی یوقدر .

کلام الٰهیده واجب ومستحیل وجائزك هر برینه تعلق دلالت ایله تعلق ایتمکده‌در . ایمدی حرف وصوت جنسندن اولمیان کلام صفت ازلیه‌سیله جناب حق هر شیئی علی ماهو علیه ملائکهٔ کرام وانبیای عظام حضراتنه افهام بیورمقده‌در .

بو ایسه خارق عاده اولمق اوزره نفس کلام صفتنی اسماع ایله اوله‌بیلیرسه‌ده علی الاکثر صفت مذکوره‌نك تعلقی وفقنجه حادث اولان حروف واصواتی اسماع طریقیله وقوعبولمقده‌در .

قسم ثانی

فصل خامس

شرع شریفده وارد اولان صفات سائره بیانده‌در

شریعت محمدیه‌ده ثبوتنه دلائل عقلیه ونقلیه دلالت ایدن بوصفتلردن بشقه بر طاقم صفات الٰهیه دها اثبات اولنمشدر بونلرك ایچندن عقلاً ثبوتنه مانع اولمیان ، قبول توبه واثابهٔ مطیع وتعذیب عاصی ، کبی افعال الٰهیه تکوین صفتنه ارجاعله ظاهرلری اوزره قبول وتصدیق اولنمق لازمدر .

زیرا نبوت ورسالتی معجزات باهره ایله مؤید بولنان رسول اکرم افندمز حضرتلری طرفندن تبلیغ بیوریلان عقله مطابق شیلرك حکمی بودر .

نصوص شرعیه‌ده جناب حقه ظاهرلری مماثلت

نه اعدامی ، نه ایجادی تصور اولنه‌ماز چونکه اعدام اولجه موجودیته توقف ایدر مستحیل ایسه ذاتاً معدومدر .

ایجاد قابلیت وجوده ترتب ایدر مستحیلده ایسه بو قابلیت یوقدر .

تنبیه

بومقامی شو منوال اوزره تقریرمزه قارشی برسائل ظهور ایدوبده « جناب حق مثلا بعض صفات الهیه‌سنی اعدام ویا کندیسنه شریك الوهیت اوله‌جق برنظیر ایجادینه قادر دکلیدر » دیسه قاعدهٔ تأدب واحتیاطه رعایةً « واجب عقلی ایله مستحیل عقلی‌یه نه ایجاد و نه اعدام صورتیله قدرت الهیه تعلق ایتمدیکنه برهان قطعی دلالت ایتمکده‌در بوسنك ذکر ایتدیکك شیلرایسه واجب ومستحیل قبیلندندر بناءً علیه قدرت الهیه‌یه متعلق اوله‌مازلر» دیرز یوقسه جناب حق بوکاقادر دکلدر دیمه‌یز چونکه بو تعبیرده ایهام عجز بولنه‌جغندن موافق شیمهٔ ادب اولماز .

(سمع وبصر) — کرك واجب ، کرك جائز اولسون هر موجوده تعلق ایده‌رك انك انکشافنی افاده ایتمکده‌در . معدومه تعلق ایتمزلر .

ایمدی جناب باری (تعالی شانه) بو صفتلر ایله (ذات الوهیتی وصفات ثبوتیه‌سنی کوروب کلام

سبحانیه‌سنی ایشتدیکی کبی) بتون موجوداتی کورور وایشیدر چونکه سمع وبصرك تعلقی شروط واسباب عادیه‌دن برشیئه توقف ایتمز .

بناءً علیه بزم کوروب ایشتمکدن عاجز اولدیغمز الك کوچك والك کیزلی شیلر دخی بوصفتلرك تعلقندن خارج اولماز .

(علم وکلام) — صفتلری واجب ومستحیله وکرك موجود، کرك معدوم اولسون هرجائزه تعلق ایتمکده اولوب هیچ برشی بو ایکی صفتك تعلقندن خارج اوله‌ماز .

علم صفتنك تعلقی انکشاف ایجاب ایدر .

بوصفت جلیله ایله جناب باری تعالی ذات وصفات الوهیتی کبی واجبلری وشریك باری کبی مستحیل اولانلری وموجود ومعدوم بتون جائزلری بیلیر .

معدوم اولان جائزاتك موجود اوله‌جق واولمیه‌جق

﴿ فصل رابع ﴾

صفات الٓهیه‌نك تعلقاتی بیاننده‌در

سائر صفات الٓهیه‌نك کائناته تعلق اولمیوب یالکز اراده و قدرت و تکوین و سمع و بصر وعلم وکلام صفتلرینك تعلقلری واردر .

(اراده وقدرت) صفتلرینك یالکز جائزات عقلیه‌یه تعلق اولوب واجبات ومستحیلاته تعلق ایتمزلر.

اراده صفتی تعلق ایتدیکی شیلره تخصیص وقدرت صفتی تأثیر افاده ایدر . ایمدی جناب حق ارادهٔ الٓهیه‌سیله جائزاتك برقسمنی جائز اولان وجوه واحتمالاتك بعضیسنه ازلاً تخصیص بیورمشدر .

مثلا هر موجودك موجود اوله‌جغنی وموجودیتی نه‌زمان و نره‌ده، نه کیفیت اوزره وقوع بوله‌جغنی تخصیص

وترجیح ایتمش وشو تخصیص سببیله هر شیئك ارادهٔ ازلیه تعلق ایتدیکی وجهله ظهور ایتمسی تعین ایلمش اولدیغندن خلافنه احتمال قالمامشدر .

بناءً علیه وقت معین حلولنده قدرت سبحانیه ارادهٔ ازلیه‌یه مطابق اوله‌رق تعلق ایتمسیله مقتضاسی بلاتخلف ظاهر اولور .

(تکوین) — صفتنك تعلقی‌ده قدرت صفتنك تعلقی کبی لایزالده اولوب اراده‌نك تعلقات ازلیه‌سنه مطابق بولنور .

[بوصفات الٓهیه‌نك تعلقاتی جائزاته مختص اولوب ذات وصفات باری تعالی کبی واجباته وشریك باری واجتماع نقیضین کبی مستحیلاته تعلق ایتمه‌ملرینك اسبابنی اکلامق ایچون ملاحظهٔ آتیه کفایت ایدر. شویله‌که :

واجب اولان شی بذاته موجود اولدیغندن انك عدمدن وجوده اخراجی کذلك قابل عدم اولمدیغندن اعدامی متصور دکلدر. بناءً علیه اراده وقدرته متعلق اوله‌ماز.

مستحیلك‌ده عدمی واجب ووجودی ممتنع اولدیغندن

آلهیه‌نك هر برینه « كلام‌الله » اطلاق اولنیور .

اصوات وحروفدن عبارت اولان كلام لفظینك حدوثی مبدئی اولان كلام صفت آلهیه‌سنك ازلیتنه مانع اولمیه‌جغی ایسه آشكاردر .

(وكلم‌الله موسی تكلیما) و (حتی یسمع كلام‌الله) كبی نصوص جلیله شو اعتقاد صحیحه دلالت ایتمكده‌در .

[سمع و بصر وكلام صفتلرینك ثبوتی دلائل شرعیه‌یه مستند اولمسیله برابر بونلرك هر بری صفت كمالیه ونقیضلری شان الهیده محال اوله‌جق بر نوع نقیصه اولمق جهتیله ثبوتلرنده عقل سلیمك تردیدینه امكان یوقدر .

مصنوعات الهیه ایچنده انسان كبی سمیع و بصیر و متكلم اولان نوع بولندیغی حالده صانع متعالك (حاشا) بو صفتلرك نقیضلری ایله متصف اولمسنی فرض ایتمك شان عاقل دكلدر .

بناءً علیه بو صفات جلیله دخی براهین عقلیه ایله ثابت اولمقده‌در . نصل‌كه كورمك ، ایشتمك ، سویله‌مكدن عاجز بولنمق معبود بالحقك شانی اولمدیغنه (یا ابت لم تعبد مالا یسمع ولا یبصر) و (الم یروا انه لایكلمهم ولا یهدیهم) كبی آیات جلیله دلالت ایتمكده‌در] .

سكزنجی صفت — تكوین صفتیدر .

بو صفت جلیله دخی صفات سائره كبی ازلیه و آیروجه بر صفت آلهیه‌در .

[اشاعره‌نك ذاهب اولدقلری اوزره قدرت صفتنك تعلقاتندن عبارت دكلدر].

خلق وترزیق ، احیا واماته كبی بتون افعال آلهیه بو صفت جلیله‌ده داخلدر .

اثرك تنوعی اعتباریله الفاظ وعبارات تعدد ایدیورسه‌ده صفت تعدد ایتمز . مثلا اثری وجود اولمق اعتباریله صفته خلق وایجاد وموصوف اقدسنه خالق وموجد دینلدیكی كبی . اثری رزق اولمق اعتباریله صفته ترزیق ، موصوفنه رزاق ، حیات وممات اولمق اعتباریله صفته احیا واماته وموصوفنه محیی وممیت اطلاق اولنور . [١]

---

[١] افعال عباديه حقنده قواعد كليه وتفصيلات لازمه (موائد الانعام) نام اثرمزده كوروله .

حیات صفتی موصوف اقدسی اولان جناب
باری تعالانك علم وقدرت واراده ایله متصف اولمسنی
تصحیح ایدن برصفت ازلیه‌در . چونکه حیات ایله
متصف اولمیان شیده ذکر اولنان صفتلرك هیچ بری
بولنه‌ماز ایمدی شان الهیده حیات صفتی دخی واجب
اولوب ضدی اولان ممات ممتنعدر .

(الحی القیوم) (وتوکل علی الحی الذی لایموت)
کبی نصوص قرآنیه‌ده بوصفت الهیه‌یی اثبات ایتمکده‌در

بشنجی والتنجی صفتلر — سمع وبصر صفتلریدر

ایشیدلمك وکورولمك شانندن اولان شیلرك کافه‌سی
بو ایکی صفتله جناب حقه — انکشاف علمی فوقنده
برانکشافله — منکشف اولمقده‌در .

هر صفت الهیه کبی بوصفتلر دخی غایت کمال
اوزره اولدیغندن بتون حروف واصوات وجمیع الوان

واشکال اعضا وجوارحه احتیاجدن منزه اولان بو
صفتلر ایله موصوف اقدسه منکشف اولور .

گیزلی و آشکار هیچ برشی سمع وبصر الهی
تعلقندن خارج قالماز وبرشیئی کورمك وایشتمك
دیکر شیلری کوروب ایشتمکه مانع اولماز .

(وهو السمیع البصیر) و (اننی معکما اسمع واری)
کبی نصوص قرآنیه‌ده بوکا شهادت ایتمکده‌در .

یدنجی صفت — کلام صفتیدر .

کلام صفت جلیله‌سی صوت وحرف جنسندن
اولمیوب ذات باری ، تعالی شانه ، ایله قائم برصفت
ازلیه‌درکه بونك تعلقی ایله قرآن کریم وسائر کتب
الهیه ظهور ایتمشدر .

تألیفلرنده کیمسه‌نك دخلی اولمیه‌رق مجرد کلام
صفت ازلیه‌سنك تعلقی ایله وجود بولملرینه مبنی کتب

حیرتده براقان بو بدایع عالمی وجوده کتیرن خلاق اقدسك هیچ برشیدن عاجز اولمیه‌جغنی هرعقل سلیم تصدیقه مجبوردر الك عادی برشی حصوله کتیرمك بیله قدرته توقف ایده‌جکی وهر اثرك مکملیتی نسبتنده مؤثرنك قدرت وکمالاتی اکلاشیله‌جغی شبهه کوتورمز .

حتی مصنوعاتك یوز بیکده بر جزئی اوله‌بیله‌جك کرهٔ ارض اوزرنده ابداع بیوریلان بی نهایه اشیا ایچندن یالکز بر نوعی نظر دقته آلنه‌جق اولسه قدرت فاطره‌نك مکملیتی و شائبهٔ عجزدن مصونیتی بداهةً ثابت اولور .

نصل که ، ان فی خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار ، نظم جلیلی کبی آیات قرآنیه ارشاد وهدایت ایتمکده‌در .

اوچنجی صفت — اراده صفت جلیله‌سیدر .

شان باری تعالی ده اراده صفتی واجب و ضدی اولان (کراهیت) ممتنعدر [١] .

اراده بر صفت ازلیه‌درکه انکله واجب تعالی حضرتلری هر ممکنی جائز اولان صور و اوقاتك برینه تخصیص بیورمقده‌در .

بو صفت الهیه‌نك ثبوتنه دلیلمز بتون کائناتك حادث اولوب صکره‌دن وجود بولمسیدر چونکه کائناتدن برشیئك ارادهٔ الهیه تعلق ایتمیه‌رك موجود اولمسی فرض ایدلسه بالایجاب وبالضروره وجود بولمسی و بناءً علیه ازلی اولمسی لازم کلیر .

حالبوکه جناب حقدن غیری موجود ازلی اولمیوب جمیع اجزای عالمك حادث اولدیغی بالاده اثبات اولندی .

دردنجی صفت — حیات صفت جلیله‌سیدر .

[١] کراهیتدن ایجاب بالذات ایله ده تعبیر اولنور .

ایشته بو دلیل ایله تعدد مفروضك بطلانی تبین ایده‌رك وحدانیت الهیه عقلاً ثابت اولور .
نصل‌كه (والهكم اله واحد لااله الاهو) و (قل هو الله احد) كبی نصوص قطعیه دخی بوكا شهادت ایتمكده‌در .

فصل ثالث

صفات ثبوتیه بیاننده‌در

برنجی صفت — علم صفت جلیله‌سیدر ایمدی الله تعالی حقنده علم صفتی واجب ونقیضی اولان جهل ممتنعدر.

علم صفتی ذات مقدسه ایله قائم بر صفت ازلیه دركه انكله جناب حقه جمیع اشیا واحوال معلوم ومنكشف اولمقده‌در.
بو صفت الهیه‌نك ثبوتنه دلیلمز مصنوعاتك عقوله حیرت ویره‌جك درجه‌ده بر انتظام ومكملیت اوزره بولنمسیدر چونكه هرشیئی حكمت ومصلحتنه كوره ترتیب ایله بتون اجزای عالمی انتظام تام اوزره ایجاد ایتمك انجق احاطهٔ علمیه ایله اوله‌بیلیر .

بناءً علیه یر یوزنده مشاهده اولنان معدنیات ونباتات وحیواناتك قابل تعداد اولمیان نوعلرینی بر سطحی نظر ایله كوزدن كچیرمك انسانی فاطر اقدسك علم وحكمتنی اعترافه مجبور ایدر. ارباب فنك تدقیقاتنه وقوف واطلاع ایسه بو حقیقتی تأیید وتنویر ایله علم الهینك جزئیات وكلیاتی محیط اولمسنی مرتبهٔ بداهته واردیرر .

ایكنجی صفت — قدرت صفت جلیله‌سیدر جناب حقك شاننده قدرت صفتی واجب ونقیضی اولان عجز صفتی ممتنعدر .

قدرت صفتی ده بر صفت ازلیه اولوب الله تعالی حضرتلری بو صفتله كائناتده تأثیر وتصرف بیورمقده‌در.
قدرت صفتنك ثبوتنه دلیلمز یوزبیكلرجه صنوف وانواعی مشتمل اولان شو كائناتی ایجاد بیورمسیدر.
چونكه بیوكلكی و غایت پارلاقلغی ایله عقللری

کائناتك موجودیتی ایسه بالمشاهده ثابت اولوب اصلا شبهه کتورمز. بناءً علیه ا آله دیکر موجود اولمیوب جناب حقك وحدانیتی والوهیتده تفردی قطعیاً ثابت اولور .

نصل که « لوکان فیهما آلهة الاالله لفسدتا » نظم جلیلی بزلری بوحقیقته ارشاد ایتمکده‌در.

معنای شریفی

اکر یرده وکوکلرده قدرتی مؤثر الله تعالادن بشقه ا آله بولنسه ایدی بوتون کائنات فاسد اولوردی، هیچ برشی موجود اولمازدی.

چونکه بوتون صفات کامله ایله متصف ایکی الهك وجودی فرض اونلسه ایکی احتمالدن خالی اولماز، یا شو عالمی ایجادده متفق اولورلر یاخود تمانع واختلاف اوزره بولنورلر.

اکر ایجادده متفق فرض ایدلسه‌لر یاهر برینك ایجادیله عالمه بروجود مستقل حاصل اولمشدر . دینله‌جك که بواحتمالك طوغری اولمدیغی آشکاردر چونکه عالمده هرشی یالکیز بر وجود ایله متصفدر.

یاخود هرایکیسنك ایجادیله یالکز بروجود حاصل‌اولمشدر دینله‌جك که بوده صحیح دکلدر چونکه بوصورتده انلرك هر بری موجد تام اولمیوب آخرك مشارکتیله ایجاد ایتمش اولور.

فی‌الحقیقه ایکیسی برلکده ایجاد ایده‌بیله‌جك بر قدرت تامه‌یه مالك اولوب مجموعی برا آله مرکب دیمك اولور.

حالبوکه خالق عالمك ایکی جزءدن مرکب اولمسی بالاده ابطال اولندی .

برده خالق عالم جمیع کائناتی بالاستقلال خلق ایده‌جك قدرت تامه ایله متصف بولنمق لازمدر آخردن استعانه‌یه محتاج اولان عاجز الوهیت ایله توصیف ایدیله‌مز.

واکر عالمی ایجاد ایتمك خصوصنده اختلاف اوزره اولسه‌لر یعنی آلهه‌نك بری عالمك ایجادینی دیکری عدم ایجادینی اراده ایده‌رك تمانع ایتسه‌لر هر برینك اراده‌سی نافذ اولمق احتمالی اوله‌ماز.

چونکه بو صورتده عالم عین زمانده هم موجود و هم معدوم اولمق لازم کلیر بو ایسه اجتماع نقیضین دیمك اولوب بالبداهه باطلدر .

یالکز بریسنك اراده‌سی نافذ اولمقده جائز دکلدر . زیرا بریسی غالب اولسه دیکری مغلوب وعاجز اولمق لازمکلیر حالبوکه بینلرنده تماثل تامه فرض اولنمشیدی .

بناءً علیه اختلاف صورتنده دخی عالم موجود اوله‌ماز .

الحاصل تعدد ا آله فرض اولندقده نه اتفاق و نه اختلاف صورتیله کائناتك وجود بولمسنه طریق امکان قالمیور [۱] .

---

[۱] توزیع صورتیله خالقیتده محالدر چونکه کائناتك بر قسمنی برا آله ودیکر قسمنی بشقه ا له خلق و ایجاد ایله تفرد ایتمك فرض ایدلسه هر برینك تأثیر قدرتی تحدید وکندیسی عجز و نقصان ایله توصیف ایدلمش اولور .

ایده‌جك بر مكانه ، حلول ایده‌جك بر جوهره ، بر
خصوصی تخصیص ایدن مخصصه ، ایجاد ایلین بر
موجده احتیاج دیمکدر که جناب حقك بونلرك جمله‌سندن
منزه ومقدس اولدیغی صفات سابقه‌نك اثباتیله ثابت اولدی .

﴿ توضیح مقام ﴾

[الله تعالی حضرتلری جسم وجوهر اولمدیغندن مكانده
تمكن شان الهی اولمیه‌جغی اکلاشیلیر .
چونکه مکانه ، احتیاج جسمیت و جوهریت لوازمندندر .
عرض دخی اولمدیغندن برجوهره حلول ایتمسی ممکن دکلدر
زیرا برمحله حلول ایتمك اعراضه مخصوصدر .
کذلك قدیم وازلی اولمسنه بناءً جناب حقك کرك وجودده
وکرك صفات سائره‌ده برموجد ومخصصه احتیاجی تصور اولنه‌ماز] .

﴿ آلتنجی صفت الهیه ﴾

وحدانیت صفت جلیله‌سیدر

وحدانیت — الله تعالانك ذات وصفات وافعال
الهیه‌سنده تفرد ایتمسیدر وحدانیتك ضدی اولان
تعدد واشتراك شان باری تعالاده ممتنعدر .

چونکه تعدد واشتراك ذات وصفاتده ترکب ویا
مماثلت یاخود افعال الهیه‌ده برنده مشارکت صورتیله
اوله‌بیلیر الله تعالی حضرتلری ایسه بونلرك جمله‌سندن
منزه ومقدسدر .

﴿ توضیح مقام ﴾

[الله تعالی حضرتلری ذات وصفاتنده مرکب دکلدر زیرا
ذات ویا صفاتنده مرکب اولسه حادثاتك خواصندن اولان
ترکیبده انلره مشابهتی وبناءً علیه انلر کبی حادث اولمسی لازم
کلیر .
حالبوکه جناب حقك قدیم اولمسی واجب وحدوث ایله
اتصافی ممتنع اولدیغی اثبات اولندی .
الله تعالی حضرتلرینك ذات وصفاتنده مماثلی بولنمق محالدر .
زیرا جناب حقك ذات و حقیقتده مماثلی بولنسه اونكده
صفات الوهیتله اتصافی لازم کلیر .
صفات الهیه‌سنده مماثلی بولنسه انك الوهیتده دخی اشتراکی
اولمق ویاایکی صورتده‌ده جناب بارینك شریکی بولنمق اقتضا ایدر .
حالبوکه جناب حقه الوهیتده شریك فرض ایدلسه ،
کندیسندن بشقه برآله دها بولنسه شوکائناتك هیچ بری موجود
اولمامق لازم کلیر .

برموجدك ایجادیله اولماق لازم کلیر و سورهٔ اخلاصك دلالت ایتدیکی کبی الله تعالانك ازلیتی عقلاً ده ثابت اولور.]

اوچنجی صفت — بقـا صفتیدر [۱] الله تعـالی حضرتلری حقنده بقـا واجب وفنـا وزوال ممتنعدر. شان آلهیده قدم ذاتینك وجوبی ایله حدوثك محالیتی بقا صفتنه دلیلدر . چونكه قدمی ثابت اولان شیئك عدمی محال اولدیغی امر بدیهیدر .

(هوالاول والآخر) نظم کریمی ده الله تعالانك ازلی وابدی اولمسنه دلالت ایتمکده‌در .

دردنجی صفت — مخـالفت للحوادث صفتیدرکه بونك ضدی اولان مماثلت شان باری تعالاده ممتنعدر.

چونكه کائناته مماثلت ، برخاصـهٔ لازمه‌ده انلره مشابهت یاخود بعض عوارضی قبولده مشـارکت ایله اولور .

[۱] بقا — الله تعالانك وارلغنك آخری اولمامقدر.

کائناتك جمله‌سـنه ویا بعضلرینه لاحق اولان جـوهریت ، جسمیت ، عرضیت ، تحیز ، ترکب ، تجزی ، تولید ، تولد ، اتصال ، انفصـال کبی عوارض جسمیه‌دن وضحك وتعجب وحزن وفرح کبی انفعالات نفسانیه‌دن برشیده مشابهت ومشـارکت ایسه حقیقت فرعیه‌ده مماثلت اقتضـا ایده‌جکندن مخلوقاتك لوازم ذاتیه‌سندن اولان حادثیت وفنـا وزواله معروضیتده دخی مشارکت ایجاب ایده‌جکی امر آشکاردر .

حالبوکه الله تعالی حضرتلرینك قدم وبقاسی واجب وحدوث وفناسی ممتنع اولدیغی بالاده ایضاح اولندی .

« لیس کمثله شیٔ » نظم جلیلی ده اشـبو صفت آلهیه‌نك ثبوتنه برهان قطعیدر.

بشنجی صفت — قیام بالذات صفتیدر. الله تعالانك قائم بالذات اولمسی واجب وبونك ضدی اولان قیام بالغیر شـان باریده ممتنعدر چونکه قیـام بالغیر قرار

تعقیب ایدن شیلر دائما تغیر ایتمكده اولدیغندن ازلی اولەمیەجقلری كبی حادثاته محل اولان شی دخی ازلی اولمق احتمالی یوقدر .

توضیح مقام

[كائناته توارد ایدن شواعراضك هربری حادثدر چونكه دائما یكدیكریله تعاقب ایدییورلر. قدیم وازلی اولان شی ایسه قابل تغیر وزوال دكلدر . بو حالده عالمك مادۀ اصلیەسی ازلیه فرض اولنسه اشبو اعراضك جملەسندن خالی اولەرق موجود اولمسی لازم كلیر بوایسه ممتنعدر. چونكه دیدیكمز كبی بوعرضلرك مادەیه ملازمتی . آندن عدم انفكاكی امر ضروریدر .

زیرا جوهر اولان مادەنك سكون وحركتدن ، كذلك ولو غایت بسیط اولەجق برشكل وصورتدن خالی ومجرد اولمسی اصلا متصور دكلدر. ایمدی عرضلر كبی انلره محل اولان جسم وجوهرلرك وصورتلر كبی مادۀ اصلیۀ عالمكده حادث اولمسی قطعیاً لازم كلیر .]

ایكنجی صفت قدم صفتیدر [١] الله تعالی حضرتلری حقنده قدم ، ازلیت ، صفتی واجب وبونك

[١] قدم — وارلغنك اولی اولمامق دیمكدر.

ضدی اولان حدوث ممتنعدر چونكه بو عالمك خالق اولان ذات مقدس ، حاشا ، عالم كبی حادث فرض اولنسه اونكده برخالقی بولنمق لازم كلیر.

خالقك خالقیده حادث فرض ایدلنجه اوچنجی بر خالقه لزوم كورولور .

زیرا هرحادث بداهةً برمحدثه محتاجدر.

هرخالقك دیكر بر خالقه احتیاجی ایسه تسلسل محالی استلزام ایدەجكندن باطلدر .

توضیح مقام

[اكر خالق كائناتك قدم وازلیتی تسلیم ایدلمیەجك اولورسه برخالقی بولنمق واودخی حادث اولەجغندن كذلك برخالقه محتاج اولمق وبو منوال اوزره هرخالق مافوقندن متأثر ومادوننده مؤثر اولمق اوزره اصلا مبدئی بولنمیان برسلسلۀ حادثه اثبات ایدلمك اقتضا ایدركه بونك بطلانی اشكاردر. چونكه بوصورتده برقاچ درلو برهان قطعی ایله بطلانی ثابت ومعلوم اولان تسلسلك جواز وامكانی ادعا اولنمق لازم كلیركه بوندن بیوك جهالت اولەماز. بناءً علیه خالق عالمك وجودی مقتضای ذاتی اولوب

على التفصيل بيلنوب اعتقاد ايدلمسى واجب اولان صفات الٰهيه اون درتدر بونلرك آلتيسى صفات معنويه اولوب شونلردر . وجود ، قدم ، بقا ، مخالفت للحوادث ، قيام بالذات ، وحدانيت [١] سكزى صفات ذاتيه و ثبوتيه‌دركه شونلردر . علم ، اراده ، قدرت ، حيات ، سمع ، بصر ، كلام ، تكوين . ايمان تفصيلى اولان شو اعتقادك كمالى يقين افاده ايدن برهان صحيحه وقوف ايله حاصل اولور .

اشبو صفات جليله‌نك هر برينى برهان مخصوص ايله اثبات ايتمك و بونلرك اضدادى اولان نقصان صفتلرى اوكرنمك ايچون فصل آتى‌يى دقتله اوقومق لازمدر .

[جائز اولان صفتلرده تكوين صفت الٰهيه‌سنك بياننده اجمالاً اكلاشيله‌جغى كبى فصل سادسده تفصيل ايديله‌جكدر .]

[١] بو صفتلردن وجودك ماعداسنه (صفات سلبيه) اطلاق اولنور .

﴿ فصل ثانى ﴾

تفصيلاً اعتقاد وايمان اولنمسى واجب اولان صفات الٰهيه‌نك براهين ايله اثباتى ؛ واضدادى اولان نقصان صفتلردن تقدس الٰهى بياننده‌در

برنجى صفت وجود صفت جليله‌سيدركه الله تعالى حضرتلرينك وارلغى ديمكدر بونك ضدى عدم « يوقلق » در .

الله تعالىنك وارلغنه برهان واضح مشاهده ايتمكده اولديغمز عالم « بتون كائنات » در . چونكه بونلر هپ حادث اولوب صكره‌دن وجود بولمش شيلردر . هر حادثك بر محدثه محتاج اوله‌جغى ايسه امر آشكاردر .

كائناتك حادث اولملرى ده شونكله معلوم اولوركه اجسام عالمك هيچ بر فردى حركت وسكون كبى اعراض حادثه‌دن ومادۀ اصليه‌سنك دخى بر طاقم صور متعاقبه‌دن خالى اولماديغى كورلمكده‌در . يكديكرينى

ایشته بونلردن عبرت آلەرق انسان کندی کندینه هر شیئك امکان وامتناعنه حکم ویرمه‌ملی .

مؤمن به اولان احکامك ایکینی اس الاساس اوللری حسبیله آیروجه برر بابده باقیلری ده باب آخرده بیان اولنه جغندن اشبو مقصد اوچ بابی حاوی اولیور .

باب اول

الله تعالی حضرتلرینه ایمان صحیح بیاننده اولوب التی فصلی حاویدر

فصل اول

ایمان بالله تعریفنه دائردر

الله تعالی حضرتلرینه ایمان ایتمك ذات باری تعالی حقنده واجب اولان صفات کمالیه ایله ممتنع اولان صفات نقصانی وجائز اولان صفتلری بیلوب اعتقاد ایلمکدر .

ایمدی هر عاقل وبالغ اولان کیمسه اول امرده الله تعالانك شان الوهیتنه شایان اولان هر صفت کمالیه ایله متصف ؛ و هر درلو نقصاندن منزه اولدیغنی ، وتحت امکانده اولان هر شیئی ایجاد ویا ترك بیورمسی جائز بولندیغنی جزماً اعتقاد ایتمه‌لیدرکه بو اعتقاده ایمان اجمالی دینیر .

ایتمك هر هانکیسی فرض ایدلسه ممکن اولمق دیمکدر. بویله اولان حکمه (جائز عقلی) دینور هوا بولوتلانوب یغمور یاغمق، دمیر وطاش آلتون اولمق کبی.

ایشته بو حکملرك هر بری ممکن اولوب وقوعنی فرض ایتمکله محال عقلی لازم کلمز فقط اولکیسی هر زمان کورلمکده. وقوعیله عادت الٰهیه جریان ایتمکده اولمسنه مبنی استبعاد اولنماز ایکنجیسی ایسه حد ذاتنده جائز اولدیغی حالده وقوعی عادت اولمامشدر بناء علیه حکم اوله عادی، حکم ثانی یه خارق العاده تسمیه اولنور.

خارق العاده تسمیه ایتدیکمز حکملرك بعضیسی هیچ وقوع بولمامش، بعضیسی ده نادراً کورلمش اولمغله بادیٔ نظرده استغراب اولنور حتی بعض جهله طرفندن انکار ایدلمك ایسته نیورسه ده محال قبیلندن اولملری دلیل ایله اثبات ایدلمك قابل دکلدر.

[حیوانات وجماداتك لاقردی سویلهمسی وعصانك آژدر شکلنه کیرمسی، دکیزك صولری آچیلوب یوللر پیدا اولمسی وآتشك بدن انسانی یاقمامسی کبی خارق العاده شیلرك جواز وقوعنده شبهه یوقدر.

بونلرك وقوعی عادت اولمامش ایسهده خلاق متعالك قدرت الهیهسی تحتنده داخل اولملری جهتله بر پیغمبره معجزه یاخود بر ولی یه کرامت اولهرق نادراً واقع اولورلر عقل وفن نقطهٔ نظرندن محالیتلرینی اثبات ایتمك قطعا ممکن دکلدر بونکله برابر، وقوعی معتاد اولان بك چوق آثار قدرت صمدانیه یه نظراً نادرالوقوع اولان اشبو خوارق دها زیاده غرابتی حائز دکلدر مثلا بر قطره اویوشمش قاندن انسان یاراتمق، صودن وطوپراقدن قابل تعداد اولمیان رنکا رنك وبی نهایه انواعی محتوی نباتات حصوله کتیرمك دخی حیرت عظیمه یی موجب دکلیدر؟ هانکی صنع الهی بحق تدقیق اولنهرق کنه وحقیقتی اوزره اکلاشیله بیلمشدر بوتون افعال الٰهیه سزاوار حیرت وکائناتك هر ذرهسی موجب عبرت اولهجق بر کلدستهٔ معرفت اولدیغنده شبهه یوقدر. قبل الوقوع امکانسز ظن اولنان نه قدر شیلر بیلیرزکه مؤخراً امور عادیه صیرهسنه کچهرك بوکون وقوعلری انکار دکل استغراب دخی اولنمازلر.

فقط عجبا نه ایچون؟ حقیقتلری معلوم اولدیغی ایچونمی؟ خایر! بلکه محضا الفت اولندیغی ایچون...

﴿ مقصد کتاب ﴾

احکام اعتقادیه بیانندهدر

صدده شروعدن اول وجوب عقلی و امتناع عقلی وجواز عقلیدن عبارت احکام ثلثهٔ عقلیهنك بیلنمسی لازمدر . چونکه ایمان باللّه الله تعالی حضرتلرینك شان مقدسلرنده واجب وممتنع وجائز اولان شیلری بیلوب تصدیق ایتمك دیمکدر . ایمان اولنمق لازم اولان پیغمبران عظام وملائکهٔ کرام حضراتیله کتب سماویه و آخرت کونی و قضا وقدر الهی حقنده دخی واجب و ممتنع وجائز اولان جهتلر تمییز ایدلمدکجه ایمان تمام اولماز .

بناءً علیه اولا اشبو احکام عقلیهیی تعریف ایدهلم .

(وجوب عقلی) — بر حکمك ثبوتی ضروری

اولمق . خلافی ممکن اولمامق دیمکدر شویله اولان حکمه (واجب عقلی) دینور . ایکی عددی درت عددینك نصفی اولمق ، شو عالمك بر خالقی بولنمق کبی . ایشته شو حکملرك هر بری واجب عقلی اولوب خلافی ممکن دکلدر فقط حکم اول بدیهی اولوب دلیله احتیاجی یوقدر ایکنجیسی ایسه دلیل ایله ثابت اولمشدر .

(امتناع عقلی) — بر حکمك انتفاسی ضروری اولمق ، ثبوتی ممکن اولمامق دیمکدر . بویله اولان حکمه (ممتنع عقلی) ومستحیل دینور اوچك نصف عشره اولمسی وخلاق عالمك شریکی بولنمسی کبی بونلرك هر بری محال عقلی وباطلدر فقط اولکیسی ممتنع بدیهی اولوب دلیل ایله ابطاله محتاج دکلدر . ایکنجیسی ممتنع نظری اولوب امتناعی برهان قطعی ایله بیلنمشدر .

(جواز عقلی) ثبوت ایله انتفانك هر برینی قبول

صحيح وعندالله مقبولدر . يعنى اوزرينه اعتقادى فرض اولان حكملرى ابوينندن ، معلمندن ياخود اعتماد ايتديكى بشقه برندن ايشتمه‌سنه مبنى جزماً وبلا شبهه تصديق ايدن كيمسه ـ ائمهٔ فقهاى عظام واكثر علماى علم كلام نزدنده ـ ايمان صحيح ايله مؤمندر اكر بو صورتله تقليداً ايمان واعتقاد ايدن كيمسه اعتقادينه شبهه عارض اولميه‌رق حالى اوزرينه وفات ايدرسه عذاب ابديدن نجات بولور .

لكن فرض اولان نظر واستدلالى ترك ايتمسندن طولايى ارتكاب معصيتدن خالى دكلدر استدلال ايله تحصيل يقين ايتمديكندن تقويهٔ ايمان خصوصنده تقصير ايتمش اولور ، اوله‌بيليركه يا كنديلكندن عارض اولان

[illegible] اولور فقط بعض ارباب تحقيقك افاده‌سنه كوره مشار اليهك [illegible] مقصدى تقليد ايله اولان ايمانك ناقص وضعيف اولمسنه حكم [illegible] كدر بونك مبناسى ايسه استدلاله قدرت بولنمق اصل ايمانك دكل [illegible] ايمان كمالك شرطى اولمقدركه بزكا بزده قائلز [اصلكه اشاغيده طوغرى ايضاح اولنور] .

بر وهمه ياخود بر منكر طرفندن ايقاع ايديله‌جك شبهه‌يه مبنى مقلدك اعتقادى بوزولور ، (عياذاً بالله) ايمانى زائل اولور .

بناءً عليه صاحب عقل اولان هر انسان ايچون [١] مسائل اعتقاديه‌نك دلائلنه كسب وقوف ايله تقليددن خلاص بولمغه وايمان استدلالى وتصديق يقينى صاحبى اولمغه هرشيدن زياده سعى واعتنا ايتمك لازمدر .

مسائل اساسيه‌نك براهين واضحه‌سنى وهر مسئلهٔ اعتقاديه‌نك اجمال صورتيله اولسون دلائلنى حاوى اولان شو كتابى اوقويوب بالله‌ين كيمسه (بعناية الله) تحصيل يقين وتحصين دين مبين شرف وسعادتنه نائل اولوركه انسانه سعادت حقيقيه تأمين ايدن الك مهم والك مقدس وظيفه بوندن عبارتدر . والله المستعان

[١] فرائض سائره كبي ايمانك وجوبى بلو [illegible] مدر تأخر ايتمز قول صحيحه كوره صبئ عاقله‌ده ايمان فرضدر .

تحسین ایلمك وعلی الاطلاق شرعاً باطل وحقیر اولان برشیئی تعظیم ایله یاد ایتمك وبویله برشیئه احترامده بولنمق کفری ایجاب ایده‌جکی کبی نظر شرعده عزیز ومحترم اولان برشیئه حقارت ایتمك‌ده موجب کفردر بویله برشیئی قصداً بلا اکراه ارتکاب ایدن کیمسه‌نك درعقب کفرینه حکم اولنور .

مصحف شریفه وکتب شرعیه‌یه وارکان دینیه وسنن نبویه‌دن برشیئه حرمتسزلك ایتمك وعلی الاطلاق دین مبین اسلامه منسوب برشیله استهزا ایدوب اکلنمك کبی .

جمیع ادیانده حرام اولان برشیئك حلال اولمسنی وفرائض قطعیه‌دن برینك فرض اولمامسنی تمنی ایتمك وبیله‌رك آبدستسز ویا مردار لباس ایله یاخود قبله‌نك غیری جهته طوغری نماز قیلمق — استخفافدن خالی اولمدیغی جهتله — بوقبیلدندر .

برده ایمانك بقاسنی آرزو ایلین مؤمن جناب حقه قارشی دائما خوف ایله رجا اره‌سنده بولنملیدر چونکه رحمت واسعه صاحبی اولان الله ذوالجلالك رحمتندن امیدکسمك وشدیدالعقاب اولان قهارعن[illegible]ذاب وانتقامندن قورقمامق‌ده ایمانه ضرر ویرن شیلردندر .

ایمدی بالاده بیان اولنان ارکان وشرائطی جامع اولان مؤمن حقا مؤمندر ، بویله اولان کیمسه ایماننده شك ایتمیه‌رك حقا مؤمنم‌دیه حکم ایتملی، فقط ایمانه خلل ویره‌جك ومعاذالله زوالنی ایجاب ایده‌جك شیلردن خلاص اولمق توفیق وعنایت باری‌یه وسلامت ایمان ایله حسن خاتمه‌یه نائلیت مشیت ربانیه‌یه متوقف بولندیغی جهتله « انشاءالله تعالی » دار آخرته‌ده ایمان ایله کیدرم دیملیدر .

(مسئله ۹) ایمانك حصولی استدلال صورتیله اولمق قولنده شرط دکلدر اکثر علمای اهل سنت عندنده [١] تقلید طریقیله حصول بولان ایمانده

---

[١] امام ابو الحسن اشعری حضرتلرندن اعتقادی استدلاله مقارن اولمیان کیمسه‌نك مؤمن اولمادیغنه دائر برکلام روایت اولنمشدر بو روایته نظراً علی الاکثر عوام مسلمینك حاللری مشکل وعاقبتلری

اقشام • اللهم انى اعوذ بك ان اشرك بك شيئاً وانا اعلم واستغفرك لما لا اعلم انك انت علام الغيوب • دعاسنى اوقويه‌رق جناب حقدن بقاسنى نياز ايتمليدر .

محافظهٔ ايمان قيدنده اولميه‌رق آغزينه كلن كفرلرى سويلين كيمسه (معاذالله) دين وايماندن خروج ايله كفره‌يه التحاق ايدر ونادم اوله‌رق تجديد ايمان ايتمه‌دن اول اوحال اوزره وفات ايدرسه ابدياً نار جحيمده قالير .

اكر سويله‌ديكى كفردن تبرى ايله تجديد ايمان ايده‌بيليرسه دين اسلامه رجوع ايتمش اولور فقط او زمانه قدر قزانمش اولديغى ثوابلر كاملاً محو اولوب كيدرلر . بردها رجوع ايتمزلر . سيئات سابقه‌سى ايچون دخى آيروجه توبه ايتمسى اقتضا ايدر .

نماز واوروج كبى قضايه قالمش اولان فرائض الهيه ايسه تماماً اوزرنده طورور . ساقط اولماز .

قلمش اولديغى نمازلرى وطوتمش اولديغى اوروجلرى تكرار قلمق وطوتمق ايجاب ايتمزسه‌ده ايفاى حج ايتمش ايديسه باطل اولمغله زنكين اولديغى تقديرده تكرار حج ايلمسى لازم كلير .

منكوحه‌سى وارايسه نكاحى منفسخ اولمغله تجديد نكاح ايدنجه‌يه قدر كنديسنه حرام اولور .

(مسئله ٨) ايمانك حفظ وادامه‌سى كسب و تحصيلندن دها كوچدر چونكه ايمانه خلل كتيرن شيلر پك چوقدر ضروريات دينيه‌دن معدود بر شيده شبهه ايدوب ده علمايه مراجعتله ازاله‌سنه چالشمامق دين وايمانى ابطال ايده‌جكى كبى موجب كفر اوله‌جق بر ايشى ايلروده ايشله‌مك ويا اويله بر سوزى سويله‌مك نيت ايدن كيمسه درحال كافر اولور .

كذلك پوته طاپمق زنار باغلامق ملل سائره‌نك آيينلرينه اشتراك ايتمك ومراسم دينيه‌لرندن برشيئى

ایدرلرسه مشیت الٰهیه‌ده قالیرلر یعنی جناب حق دیلرسه کندیلرینه بر مقدار عذاب ایدر ودیلرسه عفو بیورور ، جهنمده ابدیاً معذب اولمازلر .

ایکنجی صورت . — اعمالی اصل ایماندن دکل بلکه ایمان کاملدن جزء اعتبار ایتمکدرکه بو صورتده ترك فرائض وارتکاب معاصی سببیله دائرهٔ ایماندن خروج لازم کلمز یالکز کمالی فوت ایله ایمانی تهلکه‌یه دوشورمك لازم کلیر .

[ایشته اکثر ائمهٔ کرام ایله علمای حدیث عملی شو اعتبار ایله ایماندن جزء قلمشلردر بونك صحتنده شبهه یوقدر ایمانك کمالی وظائف دینیه‌یه رعایت شرطیله مشروط ، دار آخرتده نجات کامله احرازی ایمان ایله عمل صالح بینی جمع ایتمکه منوط بولندیغی جای خفا دکلدر .

بو بابده وارد اولان آیات کریمه واحادیث شریفه پك چوقدر .

ایمانك قوت و کمالی اعمال صالحاته مواظبت ، هر عمل صالحك قبولیده معاصیدن مجانبت ایله اوله‌جغندن قرآن کریمده بر قاچ محلده (واتقوا الله لعلکم تفلحون) بیورلمش

ودنیا و آخرت سعادت وسلامتی تقوایه تعلیق قلنمشدر[١].

مع هذا انسانك ایمان صفتیله متصف اولمسی قلبنده کی تصدیق یقینی اعتباریله‌در کرك اقرار وکرك عمل صالح هب اوصفتی محافظه ایچون اولوب ماهیتنده داخل دکللردر بناءً علیه بونلرك فقدانی ایله اصل ایمانك بولنمامسنه استدلال صحیح اولماز .

(مسئله ٧) . صحیح ومقبول اولان ایمانك سلامت اخرویه وسعادت سرمدیه تأمین ایتمسی آخر عمره قدر دوام وبقاسیله مشروطدر .

ایمدی مؤمن دین وایمانی هر شیدن عزیز وقیمتلی بیلملی ومحافظه‌سی اوغورینه مال وجانی فدا ایتملیدر ، حفظ وحمایه‌سنه پك زیاده اعتنا ایله زوالی موجب اولان اعمال واقوال کفریه‌دن صاقنمالیدر . وهر کون ، هر ساعت ایمانی تجدید ایله برابر صباح ،

---

[١] (تقوی) اوچ مرتبه اوزرینه ایسه‌ده اتقا وجوبنه دائر اولان اوامر سبحانیه علی الاکثر مرتبهٔ ثانیه‌سی اولان اجتناب معاصی معناسنه محمولدر .

ایمان وتصدیقنه مغایر برسوز سویلدلسه بالاتفاق معذور کوریلور.

اقرارك رکن ایمان اولمسنه ذاهب اولان علما مقام استدلالده دییورلرکه ایمان بالاتفاق تصدیقدن عبارتدر تصدیق ایسه اذعان قلبی‌یه اطلاق اولندیغی کبی اقرارلسانی‌یه‌ده اطلاق اولنور بناءً علیه هربریسی رکن ایمان اولمق لازم کلیر احتیاط دخی بونی اقتضا ایدر.

فقط صحیحینده مروی اولان « امرت ان اقاتل الناس حتی یقولوا لااله‌الاالله فاذا قالوها عصموا منی دماءهم واموالهم الابحقها » حدیث شریفی اقرار وشهادتك نجات اخرویه احرازینه دکل بلکه عصمت دم ومال کبی احکام اسلامیه اجراسنه شرط اولدیغنه دلالت ایتمکده‌در] .

(مسئله ٦) بعض ذوات اقراردن بشقه اعمالی‌ده ایمانده داخل قیلارلر . بوادخال ایکی صورتله اولور .

برنجی صورت . — اعمالی حقیقت ایماندن جزء اعتبار ایتمکدرکه بوصورتده فرائضدن برشیئی ترك ایدن یاخود معاصیدن برینی ارتکاب ایلین کیمسه دائرهٔ ایماندن خارج اولمق لازم کلیر.

بوایسه نصوص قطعیه‌یه مخالف اولمغله باطلدر . اهل سنتدن هیچ برکیمسه بوکا قائل اولمامشدر .

[زیرا « اوائك کتب فی قلوبهم الایمان ، وقلبه مطمئن بالایمان » کبی نصوص شرعیه ایمانك یالکز قلبله قائم بر صفت نفسانیه اولمسنه دلالت ایتمکده‌در.

کذلك « ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات » کبی پك چوق آیات قرآنیه‌ده عمل صالح ایمانه عطف ایدلمش وبر طاقم آیات جلیله‌ده‌ده ارتکاب معصیت ایتمش اولان کیمسه‌لره مؤمن اطلاق بیورلمشدر .

ایشته بودلائل شرعیه ایله ایمان یالکز تصدیقدن عبارت اولوب لسان ایله اعضای سائره‌دن صدور ایده‌جك عمللرك جزء ایمان اولمادقلری ثابت اولور] .

بناءً علیه اقراری ترك ایدن کیمسه کبی محض تکاسل اثری اوله‌رق فرائضی ترك ایدن ویا هوای نفسانی‌یه متابعتله معاصی ارتکاب ایلین کیمسه‌ده کافر اولماز بلکه مؤمن فاسق عد اولنور .

بویله کیمسه‌لره توبه ایتمك لازم کلیر اکر ایمانلرینی محافظه ایتدکلری حالده توبه‌سز وفات

باطنی نەدە نفس تصدیقدن عبارت اولماز. دنیرسە جواباً دیرز کە بوحدیث شریفدە حقیقت اسلام دکل بلکە ایمان واسلامك ثمرات وعلاماتی بیان بیورلمشدر.

فی‌الحقیقە تعداد بیوریلان ارکان جلیلە درخت ایمانك ثمرات نافعەسی وصحت وطراوتنك علامات ساطعەسیدر.

نصل کە برحدیث شریفدە دخی «الایمان بضع وسبعون شعبة اعلاها قول لااله‌الاالله وادناها اماطة الاذی عن‌الطریق» بیوریلەرق شجرهٔ مذکورەنك بتون شعبەلرینە اشارت بیورلمشدر.

(مسئلە ٥) ایمان شرعی بیان اولنان تصدیقدن عبارت اولنجە اقرار وشهادت حقیقت ایماندن جزء اولمیوب یالکز دنیادە احکام اسلامیە اجراسنك شرطی اولور.

چونکە تصدیق امر باطنی اولمغلە بزە معلوم اولمق ایچون برعلامت ظاهرەیە لزوم واردر.

ایمدی شرائط لازمەسی ایلە برابر قلباً تصدیق ایدوبدە — کندیسنە تکلیف وقوعبولمیەرق — اصلا اقرار ایتمش اولمیان کیمسە عنداللە مؤمن اولوب دار

آخرتدە بوایمانك ثمرەسنی کورەجکدر. نصل کە قلباً تصدیق ایتمیەرك لساناً اقراردە بولنان کیمسە بزم نظرمزدە مؤمن اولدیغی حالدە عنداللە کافر ومنافق اولوب دار آخرتدە ابدیاً معذب اولەجقدر.

اکثر ارباب تحقیق بو قولە ذاهب اولمشلر، ابو منصور ماتریدی حضرتلریدە بونی اختیار بیورمشلردر [١].

ایمانك قلبدە جایکیر اولان برصفت جلیلە اولمسنە دال اولان آتی‌الذکر نصوص شرعیە بوقولی تأیید ایدییور.

بعض علما ایسە ایمانی تصدیق واقرار رکنلرندن مرکب قیلەرق بلاضرورە عمرندە بر دفعە اولسون اقرار وشهادتدە بولنمیان کیمسە نزدباریدە دخی مؤمن دکلدر دیورلر. بوقولە بناءً برکیمسە ایمان شرعی ایلە متصف اولەبیلمك ایچون شرائط لازمەسی ایلە تصدیق قلبی احراز ایتدکدن صکرە قادر اولنجە جناب حقە قارشی بر دفعە اقرار دخی ایتملیدر ناسە اعلان ایتمسنە حاجت یوقدر. اما تکلمە قدرتی اولمازسە یالکز تصدیق کفایت ایدر. نصل کە برکیمسەیە جبر واکراه ایلە

[١] هذا القول مروی عن ابی حنیفة (رحمه‌الله) نص علیه فی کتاب العالم والمتعلم وهو اختیار المحققین من اصحابنا (شرح المسایره)

(نصل كه « وجحدوا بها واستيقنتها انفسهم » نظم جليلى بوكا دلالت ايدر) .

اوچنجيسى . احكام دينيه‌دن برشيئى قبولده عناد ايتمه‌يوب جمله‌سنى قبول وتحسين ايتمكدر يعنى هر مأمور بهى ايشله‌مك وهر منهى عنهى ترك ايتمك عزم قويسنده اولمقدركه بوشرطه تسليم واسلام تعبير اولنور بونك ضدى ايسه برحكم دينى‌يى استقباح ايله ايفاسنده عناد ايتمكدر .

بناءً عليه مثلا بش وقت نمازى تكاسلاً ترك ايدن ويا نفسنه مغلوب اوله‌رق بر حرامى ارتكاب ايلين كمسه كافر اولمازسه‌ده جناب حقك امرينه مخالفت قصديله نمازى ترك وياخود نهينه قارشى عناد ايله برحرامى ايشله‌مك موجب كفردر .

(مسئله ٤) اسلام ـ بالاده اشارت اولنديغى اوزره ـ احكام الهيه‌يى قبول ايله جناب حقه انقياددن عبارت اولمغله ايمانك شرائط اساسيه‌سندندر .

بناءً عليه ايمان واسلام آره‌سنده مفهوم لغوى اعتباريله فرق وار ايسه‌ده حكم شرعده يكديكرندن آيرلمازلر .

تصديقه زائد وشرط اعتبار اولنان تسليم ايشته بومعناجه اسلامدن عبارتدر .

(اسلام) لفظى بعضاً نفس تصديقه اطلاق اولنه‌رق ايمان ايله مفهوماً متحد اولور . بعضاً ده تصديقه مقارن اولميان انقياد ظاهرى‌يه دينير فقط بوصورتله انقياد معناى لغويجه اسلام اولوب شرعاً معتبر دكلدر (قالت الاعراب آمنا قل لم تؤمنوا ولكن قولوا اسلمنا) آيت كريمه‌سنده بو معنايه‌در آنكچون ايمانه مقابل قلنمشدر .

[الاسلام ان تشهد ان لااله الاالله وان محمداً رسول الله وتقيم الصلاة وتؤتى الزكاة وتصوم رمضان وتحج البيت ان استطعت اليه سبيلا) حديث شريفى اسلامك اعمال صالحه‌دن عبارت اولمسنه دلالت ايدر . بوحالده نه ايمانه لازم اولان انقياد

مثلا برمعصيتي استحلال ايدن كيمسه اكراومعصيت دليل قطعي ايله ثابت ايسه كافر اولور چونكه ضروريات دينيه‌يي تماماً تصديق ايتمه‌مش اولور.

واكر برآيت كريمه‌دن استنباط صورتيله ويا برحديث صحيح دلالتيله ثابت ايسه اولوقت مأول عد اولنه‌رق اكفار ايدلمز.

تقدير اوله كوره تأويل دلالت ظنيه‌يي تسليم ايتمامك تقدير ثانيه كوره تأويل حديث شريفك حضرت پيغمبردن صدورني قبول ايتمه‌مكدن عبارتدر]

(مسئله ٣) فرض اولان ايمان شرعي علم ومعرفت قبيلندن وتصديق منطقي نوعندندر فقط تصديق منطقيده اعتقاد ظني دخي داخلدر رسول اكرم افنديمز حضرتلرينك تبليغ بيورمش اولديغي احكام دينيه‌يه تعلق ايدن تصديقك ايمان شرعي اولمسي ايسه جزم ويقين درجه‌سنه وصول ايله مقيددر.

ظن طريقيله اولمسي كفايت ايتمز.

جزم ويقين درجه‌سنه واصل اولان تصديقك

ايمان صحيح وعذاب اخرويدن منجي اولمسي ده اوچ شرط ايله مشروطدر.

برنجيسي. بوجزم ويقينك حال بأسدن، معاينهٔ عذاب وقوعندن اول اكتساب اولنمسيدر.

[چونكه حالت مذكوره‌ده ايمانك نافع اولمديغي «فلم يك ينفعهم ايمانهم لما رأوا بأسنا» نص جليلي ايله ثابتدر].

ايكنجيسي. رسالت محمديه‌يي و ضروريات دينيه‌دن هيچ برشيئي لسانله انكار ايتمه‌مك وامارات تكذيبدن برشيئي [١] بالاختيار ايشله‌مه‌مكدر.

---

[١] بوته طاپمق، زنار باغلامق وسائر ناسك مراسم دينيه‌لرينه اشتراك ايتمك كبي ايلروده بيان اولنه‌جق برطاقم شيلردركه رسول اكرم افنديمز حضرتلريني تصديق ايدن كيمسه كندي اختياريله بونلرك بريني ايشله‌يه‌مز، اماجبر واكراه وقوعنه بناءً ايشله‌ين كيمسه قلبي ايمان ايله مطمئن اولديغي وشرائط لازمه بولنديغي حالده ايشله‌مش اولورسه ايمانه خلل كتيرمش اولماز

(الامن اكره وقلبه مطمئن بالايمان) نظم جليليله اكراه صحيح ومعتبر وقوعنده كرهاً كلمهٔ كفري تلفظ ايتمك وبويله برايشي ايشله‌مك خصوصنه رخصت شرعيه ويرلمشدر.

فقط ثبات ايدوبده قتل اولنان كيمسه شهيد ومأجور اولور.

دينى بى شبهه ايتميه‌رك جزماً تصديق ايتدكجه كنديسنده‌كى ايمان تفصيلى تزايد ايدر .

ايمدى ايمان اجمالى قابل زياده و نقصان دكلسه‌ده ايمان تفصيلى زياده ونقصان قبول ايتمكده‌در .

(مسئله ٢) ضروريات دينيه حضرت پيغمبر ذى شانك تبليغ بيورمش اولديغى بالضروره وصورت قطعيه‌ده معلوم اولان حكم وخبرلردن عبارتدر .

بومعلوميت بالذات كنديسندن ايشتمكله اولديغى كبى تواتراً نقل صورتيله‌ده اولور .

مصاحف شريفه‌ده يازيلان الفاظ قرآنيه‌نك بلا زياده ولا نقصان كلام الهى اولمسى تواتراً منقول اولوب تماماً تصديق اولنمق لازم اولديغى كبى قرآن كريمك قطعياً وصريحاً دلالت ايتديكى بتون حكملرك دخى تصديق اولنمسى لازمدر .

حشر جسمانى واحوال آخرتك حق وصوم وصلاتك فرض وشرب خمر وسرقتك حرام اولمسى كبى . احكام دينيه‌دن اولديغى قطعياً خبر آلدقدن صوكره بونلرك برنده شك ايدن كمسه بلا شبهه كافر اولور .

[اما اجتهاد ايله قرآن كريمدن استنباط اولنان وبطريق الآحاد حضرت پيغمبردن منقول اولان حكم وخبرلرضروريات دينيه‌ده داخل اولمادقلرى جهتله بويله بر شيئك ثبوتنده شك ايتمك ايمانه ضرر ويرمز .

فقط ناقللر موثوق كسه‌لر اولنجه قبول ايتمامك اثم ومعصيت صاييلير چونكه خبر واحد يقين ويرمزسه‌ده ظن افاده ايدر .

حتى بعضاً زوالى قبول ايتميه‌جك مرتبه‌ده جزم حصوله كتيرر .

الحاصل بر حديث صحيح ايله ثابت اولان حكمى قبول ايتمين كمسه اكر اوحديثك ثبوتنده اشتباهندن ناشى قبول ايتميورسه كناهكار اولوب كافر اولماز .

لكن حضرت پيغمبردن ثابت اولديغى اعترافله برابر قبول ايتميه‌جك اولورسه كافر اولور .

دیمکدر . شرعاً حق تعالی حضرتلری عندندن تبلیغ بیوردیغی قطعیاً معلوم وثابت اولان هرشیده حضرت پیغمبر ذیشانی تصدیق ایتمکدر یعنی هرشخص عاقل اول حضرتك تبلیغ بیورمش اولدیغی اجمالاً بیلدیکی شیلری اجمالاً تصدیق ایتمك لازم اولدیغی کبی تفصیل صورتیله معلومی اولان شیلری ده تفصیلاً تصدیق ایتمك لازمدر .

[اجمالك معناسی عدم تعیین و تفصیلك معناسی تعیین دن عبارتدر.

ایمدی حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزك بن الله تعالی حضرتلرینك رسولی یم بیوردیغی وشو دعوای جلیله سنی برطاقم معجزه لر ایله اثبات ایتدیکنی وقوللرك نجات واصلاحنه کفایت ایده جك بر شریعت الهیه نشر ایتدیکنی بیلمك هرکسه فرضدر ، معجزه لرك واحکام شرعیه نك نه دن عبارت اولدیغی تعیینه قادر اولمیان کیمسه ایمان اجمالی ایله مؤمن عد اولنور]

(مسئله ١) ایمان — اجمالی وتفصیلی نامیله ایکی قسمه آیریلور .

هرشخص عاقل اوزرینه اولا ایمان اجمالی بعده اطلاعی نسبتنده ایمان تفصیلی فرض اولو .

شویله که پیغمبر ذی شان افندیمز حضرتلری کرك امر ونهی وکرك خبر نوعندن من طرف الله هرنه تبلیغ بیورمش ایسه جمله سی حقدر وطوغریدر دیه تصدیق ایدن کیمسه ایمان اجمالی ایله مؤمن اولوب امر آلهی یه امتثال ایتمش و دائرهٔ کفردن خلاص اولمش اولور وشو تبلیغات نبویه دن هیچ بر شیئی علی التعیین اوکرنمه دن وفات ایتسه اهل جنت اولور.

لکن معمر اولوب ده شفاهاً اول حضرتدن یاخود شبهه یه امکان قالمیه جق صورتله افراد امتدن بعض احکام دینیه یه (مثلا بش وقت نمازك جمیع مکلفین اوزرینه فرض اولمسنه) کسب اطلاع ایدن کیمسه علی التعیین او حکم شریفی تصدیق وقبول ایتمك لازم کلیر، بو اسلوب ایله هر مطلع اولدیغی حکم

هر کس تابع اولدیغی مجتهدك قولنی صواب اعتقاد ایتمك لازمدر. اکر خطا اعتقاد ایدرسه تقلیدی جائز اولماز.

[فرضیت ایله وجوبك هر بری بر فعلك ایشلنمسی مطلوب وترکی ممنوع اولمقدن عبارتدر اکر شو طلب ومنع دلیل قطعی ایله بیلنیرسه فعله فرض و دلیل ظنی ایله بیلنیرسه واجب تسمیه اولنور.

سنیت واستحباب — بر فعلك ترکی ممنوع اولمامقله برابر ایشلنمه‌سی مطلوب اولمقدر فقط سنتك بلاعذر ترکی عتابه وحرمان شفاعته باعث اولور مستحبك اولماز.

اباحه — فعله منع وطلب تعلق ایتمه‌مکدر.

حرمت ایله کراهت تحریمیه — بر فعلك ترکی مطلوب وایشلنمسی ممنوع اولمقدرکه اکر شو طلب ومنع دلیل قطعی ایله معلوم اولورسه فعله حرام، دلیل ظنی ایله معلوم اولورسه کراهت تحریمیه ایله مکروه تسمیه اولنور.

کراهت تنزیهیه بر فعلك ایشلنمه‌سنده حرمان شفاعت کبی محذور اولمامقله برابر ترکی مطلوب اولمقدر.

صحت — فعلك شروط وارکانی تماماً جمله شرعه موافق.

فساد — فعلك بر شرط ویا رکننك فواتیله شرعه مخالف اولمسیدر.

(تنبیه) — هر فرضك ترکی حرام وهر حرامك ترکی فرض اولدیغی کبی هر مستحبك ترکی کراهت تنزیهیه ایله مکروهدر.]

(اوچنجی قسم) - احوال قلوبه متعلق احکام شرعیه‌در، اخلاق ممدوحه واخلاق مذمومه بیانه دائر اولان شو احکامك بیانی حاوی اولان علمه علم اخلاق وتصوف دینور.

بو کتاب یالکز احکام اعتقادیه‌دن باحث اولوب بر مقدمه ایله بر ده مقصدی حاوی اوله‌رق ترتیب اولنمشدر.

مقدمه — ایمان واسلامك ماهیتی ایله شرائط واحکامی بیاننده اولوب طقوز عدد مسئلهٔ مهمه‌یی محتویدر.

مقصد کتاب — احکام اعتقادیه بیاننده اولوب اوچ بابی حاویدر.

مقدمه

(ایمان) — لغةً برکسه‌یی ویا بر خبری تصدیق

(ایکنجی قسم) — احکام عملیه‌درکه — بونلری بیلمکدن مقصد اصلاح عمل اولوب اون قسم اوزره‌در .

فرضیت ، وجوب ، سنیت ، استحباب ، اباحه ، حرمت ، کراهت تحریمیه ، کراهت تنزیهیه ایله صحت ، فسادن عبارت درکه عاقل وبالغ اولان کیمسه‌لرك فعللری بوحکملردن خالی اوله‌ماز .

بونلره شرع شریف وشریعت الهیه دینور .

انبیای عظامك شریعتلری هپ بر اولمیوب بعضیسی بعضیسنك شریعتنی نسخ ایتمشدر .

شریعتلرك متعلق بولندقلری افعال مکلفینك انواع اجمالیه‌سی اوچدر .

(۱) عبادات — که نماز ، اوروج ، زکات ، حج وسائر فرائض وواجبات ومستحباتدن عبارتدر .

(۲) معاملات — که نکاح ، طلاق ، هبه ، وصیت ، بیع ، شرا ، شرکت ، کفالت کبی .

(۳) عقوبات — که دیت وکفارت وفدیه اعطاسی کبی شیلردن عبارتدر .

بو احکامی تعیینه دائر مذاهب کلیه دردتده قرار بولمشدرکه امام اعظم ابو حنیفه ، امام مالك ، امام شافعی ، امام احمد بن حنبل حضراتنك مذهبلرندن عبارتدر بو مذهبلره سالك اولانلرك جمله‌سی هدایت اوزره‌در .

ائمهٔ اربعه‌نك اتفاق ایتدکلری حکملر قطعیاً حق وصوابدر اختلاف ایتدکلری حکملرك صواب وخطایه احتمالی واردر زیرا هر مجتهدك مصیب اولمسی لازم دکلدر .

فقط خطاسی معلوم اولمادقجه معفو اولوب کرك کندیسی ، کرك آکا تابع اولانلر مأجور اولورلر .

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيد الانبياء والمرسلين وعلى آله واصحابه اجمعين

بعد ذا قرآن كريم و احاديث شريفه ايله ثابت ومعلوم اولان احكام شرعيه باشليجه اوچ قسمدر .

(برنجى قسم) احكام اعتقاديه دركه — بونلرى بيلمكدن مقصود تصحيح اعتقاد اولوب — اصول اجماليه سى التى نوعدر .

برنجى نوع . الله تعالى حضرتلرينك ذات مقدسه وصفات سبحانيه سنه ، ايكنجى نوع ملائكهٔ كرامنه ، اوچنجى نوع كتابلرينه ، دردنجى نوع پيغمبرلرينه بشنجى نوع قيامت كوننه ودار آخرته ، التنجى نوع قضا وقدر الهى يه متعلقدر .

شو احكام جليله نك كافه سنه دين اسلام وملت حنيفيه [١] دينوركه جميع انبياى عظام حضراتى بوبابده متفقلردر بتون پيغمبرلرك عقائد دينيه لرى بردر . نسخ وتبديلدن بريدر .

بونلرى تعيينده مذاهب عديده وار ايسه ده اهل سنت مذهبندن ماعداسى باطلدر .

(اهل سنت) ماتريديه واشعريه نامليله ايكى بيوك فرقه يه انقسام ايديورلر فقط جمله سى هدايت اوزره دررلر آره لرنده كى اختلافات — ايلروده قسماً بيان اولنه جغى اوزره — جزئياته عائد اولوب هيچ برفرقه ديكرينى ضلاله نسبت ايتمز .

[(ماتريديه) — خراسانده (ماتريد) محله سنه منسوب امام ابو منصور حضرتلرينه موافقت ايدن علماى اهل سنت . (اشعريه) امام ابوالحسن اشعرى حضرتلرينه متابعت ايدن علماى اهل سنت ديمكدر] .

---

[١] (ولكن كان حنيفاً مسلماً) كبى نصوص قرآنيه بوكا دالدر .

تلخيص الكلام

في

براهين عقائد الاسلام

مؤلفی

مناسترلی اسماعيل حقی

باب والای مشيخت‌پناهيده تدقيق اولندقدن صوكره معارف نظارت
جليله‌سنك فی ۲۸ شوال سنه ۳۲۱ و فی ٤ كانون ثانی سنه ۳۱۹ تاريخ
و ۲۱۹ نومرولی رخصتنامه‌سيله طبع اولنمشدر

استانبول

محمود بك مطبعه‌سی

۱۳۲۲

